

SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Editör: Tuncay SARIİPEK

Dr. Yusuf BARSBUĞA & Prof. Dr. Bülent FİŞEKÇİOĞLU
Spor ve Uluslararası İlişkiler

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER & Doç. Dr. Havva DEMİREL
Spor, Bahis Oyunları ve Uluslararası Pazardaki Yeri

Dr. Abdil ARI
Feminizm, Kadın ve Spor

Arş. Gör. Nazlı Deniz ÖZ, Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÜSTÜN, Enes Buğra ÖZ,
Merve BARAN & Aslı ÜSTÜN
Sosyal Sermaye ve Rekreasyon İlişkisinin Toplumsallaşma Kavramına Etkisi

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER & Doç. Dr. Havva DEMİREL
Uluslararası Alanda Spor ve Irkçılık

Dr. Yusuf BARSBUĞA
İslamofobi ve Spor

SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

EDİTÖR

Tuncay SARIİPEK

ÇİZGİ
KİTAP E Vİ

BÖLÜM YAZARLARI

Prof. Dr. Bülent FİŞEKÇİOĞLU
Doç. Dr. Havva DEMİREL
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÜSTÜN
Dr. Abdil ARI
Dr. Yusuf BARSBUĞA
Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER
Arş. Gör. Nazlı Deniz ÖZ
Enes Buğra ÖZ
Merve BARAN
Aslı ÜSTÜN

Akademik unvan ve harf sırası gözetilerek sıralanmıştır.

Bu kitapta yer alan her bölümün tüm sorumluluğu (görseller, tablolar, çizelgeler, çizimler, grafikler, direkt alıntılar, etik/kurum izni vb.) yazarlara aittir.

Herhangi hukuki bir olumsuzlukta Çizgi Kitabevi Yayınları ve kitap editörü hiçbir konuda bir yükümlülük ve hukuki sorumluluğu kabul etmez, hukuki yükümlülük altına alınamaz. Her türlü hukuki yükümlülük ve sorumluluk ilgili bölüm yazar(lar)ına aittir.

Çok bölümlü/yazarlı olan bu kitap maddi bir değer ile alınıp satılamaz. Kitapta yer alan bilgiler alıntı yapılmak ve ilgili alıntıya atıf yapılmak koşulu ile kaynak gösterilmek üzere bilimsel ya da ilgili araştırmacılar tarafından kullanılabilir.

ÇİZGİ
K İ T A B E V İ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)
Eğitim Bilim

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2021

ISBN: 978-605-196-709-7
Yayıncı Sertifika No:17536

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
EDİTÖR
SARIİPEK, Tuncay
SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Sayfa Düzeni ve Kapak Tasarımı
Ozsum Academy

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93
www.cizgikitabevi.com
f t i / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
ÖNSÖZ	v
BÖLÜM 1: SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER <i>Dr. Yusuf BARSBUĞA & Prof. Dr. Bülent FİŞEKÇİOĞLU</i>	1-16
BÖLÜM 2: SPOR, BAHİS OYUNLARI VE ULUSLARARASI PAZARDAKİ YERİ <i>Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER & Doç. Dr. Havva DEMİREL</i>	18-31
BÖLÜM 3: FEMİNİZM, KADIN VE SPOR <i>Dr. Abdil ARI</i>	33-47
BÖLÜM 4: SOSYAL SERMAYE VE REKREASYON İLİŞKİSİNİN TOPLUMSALLAŞMA KAVRAMINA ETKİSİ <i>Arş. Gör. Nazlı Deniz ÖZ, Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÜSTÜN, Enes Buğra ÖZ, Merve BARAN & Aslı ÜSTÜN</i>	49-61
BÖLÜM 5: ULUSLARARASI ALANDA SPOR VE İRKÇİLİK <i>Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER & Doç. Dr. Havva DEMİREL</i>	63-77
BÖLÜM 6: İSLAMOFOBİ VE SPOR <i>Dr. Yusuf BARSBUĞA</i>	79-85

Bölüme ulaşmak için

ÖNSÖZ

Günümüzde spor ve uluslararası ilişkiler disiplini gerek medyada gerekse toplumsal iletişim süreçlerinde sık sık dirsek teması kurmaktadır. Bu temas hem pozitif hem de negatif eğilimde olabilmekle beraber artık bütün ilgililer için bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesine göre 3 milyardan fazla kişi, 2020 Tokyo Olimpiyat Oyunlarını televizyon ve diğer dijital ortamlardan oyunları takip etti. Bu denli kitlesel bir iletişim ağını hakimiyet alanına alan spor; uhdesinde barındırdığı sporcu, antrenör, kulüp, taraftar ve diğer ilgililer ile uluslararası platformda da oldukça geniş etkilere sahip olmuştur. Bu kitapta; uluslararası ilişkiler ve sporun, bazı özel alanlarda derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Editör

Tuncay SARIİPEK
Aralık 2021

BÖLÜM

1

SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Dr. Yusuf BARSBUĞA

Prof. Dr. İbrahim Bülent FİŞEKÇİOĞLU

Bu bölüm Prof. Dr. İbrahim Bülent FİŞEKÇİOĞLU danışmanlığında Yusuf BARSBUĞA tarafından hazırlanan "Uluslararası İlişkiler ve Spor Ekseninde Uluslararası Toplum Fikrinin Değerlendirilmesi" isimli doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

BÖLÜM 1

SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Dr. Yusuf BARSBUĞA

Prof. Dr. İbrahim Bülent FİŞEKÇİOĞLU

Sporun Toplumsal Boyutu

Geçmişten günümüze spor; birçok farklı perspektiften incelenmiş, farklı boyutları üzerine tanımlamalar yapılmış ve neredeyse bütün insanların, farklı amaçlar doğrultusunda hayatlarında yer eden bir olgu haline gelmiştir. Sunay ve Saracaloğlu'na¹ göre spor; bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini sağlayan, bilgi, beceri ve liderlik yeteneklerini geliştiren bir araçtır. Ayrıca spor, insanın kendi kendisini disipline etmesine karşılaştacağı psikolojik ve fizyolojik sorunların üstesinden gelmesine yardım eder. Sporun bireysel olarak katkı ve etkilerine vurgu yapan bu tanımın yanı sıra bir çok toplumsal ve kitlesel etkilerine de vurgu yapan spor tanımlarına rastlamak mümkündür. Şentürk'e² göre spor, insanın kendine güvenmesini sağlayarak şahsiyetin oluşmasını kolaylaştırır. İnsanın keşfedilmemiş özelliklerini ve yaratıcı yönünü harekete geçiren önemli bir faktör olan spor, kişiyi kendi dışındaki varlıklardan haberdar ederek onlar ile sosyal ilişki kurma kanalını oluşturur. İnsanlar arasında işbirliği ve dayanışmayı mümkün kılan sportif faaliyetler, sosyal bütünleşme mekanizmasının oluşturulmasına katkı sağlar. Yine sporun toplumsal boyutuna vurgu yapan, Bulgu'ya³ göre spor; görünürde, fiziksel yeteneklerin sergilendiği bedeni öne çıkaran etkinlikler olmakla birlikte; aynı zamanda bireye davranışları taklit yoluyla öğretirken kimlik edindiren ve onu kolektif yaşama katılmaya hazırlayan örgütlü temel toplumsal kurumlarından biridir. Spor, bu özellikleriyle toplumsal ve kültürel bir özelliğe sahiptir. Çünkü spor toplumsal yapının bağımlı bir değişkeni olarak ortaya çıkmakta ve toplumsal - tarihsel

¹ Sunay, H., ve Saracaloğlu, A.S. (2003). Türk Sporcusunun Spordan Beklentileri İle Spora Yönelten Unsurlar, Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 1,1,43-48.

² Şentürk, Ü. (2007). Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31,1,25-41.

³ Bulgu, N. (2013). Spora Katılımda Toplumsal Fayda: Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi Öğrencileri Örneği, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 18,25-45.

oluşum koşullarına göre gelişerek biçimlenmektedir. Tarihsel ve toplumsal gelişime ve dönüşümlere bağlı olarak spor anlayışında bir değişme olduğu gibi sporun yapısında ve işlevlerinde de önemli farklılaşmalar olmuştur. Doğal olarak günümüzde sporu toplumsal, kültürel ve hatta siyasi yapıdan ayırmanın olanağı yok gibidir.⁴

Sporun kolektif yapısını anlamak ve anlamlandırmak için sporun basit bir dinlenme/eğlence etkinliğini içeren dar kapsamından çıkartılıp bir toplumsal olgu olarak değerlendirilmesi gerekir.⁵ Üstelik bu olgunun derinliklerine doğru inildiğinde sporun, kronolojik olarak insanların toplumlar hâlinde yaşamaya başlamaları ile karşımıza çıktığı söylenebilir. Tarihte sporun; antik çağ Mısırlıların, Yukarı Mısır'daki Akhmem'de düzenli olarak uluslararası oyunlar yaptığına dair bir teori bulunmaktadır. Dolayısıyla Mısır'da sporun doğup büyüdüğü ve buradan Yunanistan'a, Roma'ya ve dünyanın geri kalanına yayıldığı söylenmektedir.⁶ Birçok sebeple gerçekleştirilen spor faaliyetleri, Yazıcı'ya⁷ göre savaşların beden gücüne dayandığı çağlarda savaşa adeta bir hazırlık dönemini oluşturmakta idi. Nitekim sporun tarihî perspektiften yapılan tanımı şudur. Spor, yarışma ve rekabet üzerine kurulmuş, savaşçı güçleri olgunlaştıran disiplinli bir kolektif oyun tarzıdır. Tarihte sporun geçmişi ile ilgili birçok örnekle karşılaşmak mümkündür. Savaş hazırlığı, sportif faaliyet, kutlama, yarışma gibi amacı ne olursa olsun toplumları derinden etkileyen bir düzeyde gerçekleştiği aşıkardır. Bu sebeple spor sadece yarışma, derece kazanma, rekor kırma değildir. Bunlardan önce katılma, yapma ve yaşamadır. Sporun sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmanın ana unsuru olan insan gücünün sağlıklı bir şekilde geliştirilip güçlendirilmesi için etkili bir amaç olarak kullanılması gerekir. Fert ve toplum ilişkilerini düzenlemede önemli rolü olan sporun toplumların günümüzde dünya toplumu olma yolunda atmış oldukları adımda birbirleriyle sanayi, ticaret ve kültür alanında ilişkilerini

⁴ Şahin, M.Y., ve İmamoğlu, A.F. (2011). Akademisyenlerin Ve Milletvekillerinin Spor Siyaset Etkileşimine Yönelik Görüşleri, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, XVI(2),25-44.

⁵ Şentürk, Popüler... S:1.

⁶ Koca, F., ve İmamoğlu, O. (2018). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Antik Mısırın Dışında Diğer Afrika Ülkeleri Spor Tarihi, 11,61,1292-1304.

⁷ Yazıcı, A.G. (2014). Toplumsal Dinamizm Ve Spor Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3,1,394-405.

düzenlemede önemli roller üstlendiği ve bunun günümüzde giderek önem kazandığı görülmektedir.⁸

Spor ve Politika

Spor, geçtiğimiz yüzyılda etkileri giderek artan en önemli olgulardan biridir. İlk başlarda sadece yerel çapta ve çok küçük bir azınlık tarafından gerçekleştirilen spor aktiviteleri, önce Olimpiyat oyunlarının ve sonra diğer organizasyonların da yardımıyla adeta tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya üzerinde demokrasi, serbest piyasa ve hatta özgürlük gibi olgulardan dahi daha yaygın olan spor, günümüzde küreselleşmenin etkisinin en somut örneğidir. Durum böyleyken, sporun gerek yerel gerekse bölgesel ve uluslararası politikaya etkisi oldukça geniştir.⁹

19. yüzyılın başlarında spor ve onunla bağlantılı olarak sporcular, spor dernekleri, spor kulüpleri ekonomi ve siyasette önemli potansiyel aktörler olarak algılanmasa da bu durum yüzyıl sonlarına doğru değişmiştir.¹⁰ Spor 19. yüzyılın son çeyreğinde daha organize bir hale gelmiştir. Çoğu ülkede esas olarak bir dizi spora özgü gönüllü yönetim organı kurulmuş ve spor ulusal bir çerçeveye oturtulmuştur.¹¹ Bu çerçeveye beraber spor ülkeler için ulusal anlamda önemli kurumlardan biri haline gelmiştir. Ancak spor kısa sürede bu ulusallıktan sıyrılmış ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra evrilerek uluslararası bir hal almıştır. Gelişen teknoloji ve iletişim yetilerinin etkileri, sporun uluslararası bir boyuta ulaşmasında büyük rol oynamıştır. Dolayısıyla politikacılar; politik bir ideolojinin gücünü göstermek ve tanıtmak için ya da ulusal değerlerin ve politikaların bir aracı olarak sporun potansiyelini anlamaya başlamışlardır. Özellikle 1920'ler ve 1930'larda Sovyetler Birliği, Almanya, İtalya ve İspanya gibi otoriter devletler tarafından dış politikanın bir yardımcısı olarak kullanılmaya başlanan spor birçok ülkede hem iç hem de dış politika için bir araç olmaya başlamıştır.¹² Halklar ve onların yönetimini üstlenen devletler; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik açılardan küreselleşmenin etkisi altında kalmakta ve bir bütünün parçası olmak veya olmamak ayrımında bulunmaktadır. Küreselleşme sürecinin

⁸ Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M.F., Demirel, E.T., Ramazanoğlu, M.O., ve Altungül, O. (2005). Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 3,3,153-157

⁹ Seval, H. F. & Kodaman, T. (2015). Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi . Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 2 (2) , 52-64 .

¹⁰ Arnaud, P. (2003). Comparing policy for sport and recreation, Sport and International Politics, Pierre Arnaud, James Riordan (ed.), London and New York Publishers,p.3.

¹¹ Houlihan, B. (2002). Sport, Policy and Politics: A comparative analysis, London and New York Publishers,p.3-272.

¹² Houlihan, Sport... S:3.

tüm insanlığı etkilediği bir dönemde, devletlerin kendi öz varlıklarıyla etkilenen değil, etkileyen, değişen değil, değiştiren bir konumda olma çabaları ön plana çıkmaktadır. İşte böyle bir zeminde spor; devletlerin ulusal ve uluslararası politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.¹³

Politika; her ne kadar devletler tarafından ya da devletleri yöneten hükümetler tarafından izlenen yol veya kararlar sarmalı olarak görünse de en önemli sujesi insandır. Aköz'e¹⁴ göre politika insanlığın yeryüzünde yaşamaya başladığı günden bu yana insan ve toplum yaşamının bir parçası olmuştur. Bu açıdan insan toplumsal olduğu kadar politik de bir varlıktır. Günümüzde kitleleri bir araya ya da karşı karşıya getiren spor, çoğunlukla insana dair bir olgu olmasından dolayı politika ile yakın bir temas içerisindedir. Devletler arası ilişkiler ya da diplomatik faaliyetlerin yanı sıra konuya diğer bir perspektiften baktığımızda spor ve ülkesel iktidar ilişkisinde karşılıklı bir faydalanma durumu söz konusudur. Siyasal iktidar sporun her türlü gelişimine olanaklar sunarken olası başarıdan da pay çıkartma hakkını kendine saklamakta ve gerektiği yerlerde bu başarıyı kendi lehine kullanmaktadır. Ayrıca otoriter devlet yapısına sahip ülkelerde, sporun desteklenmesinin başlıca amacı, kitlelerin toplumsal dizgedeki konumlarını sporun büyümesine kapılarak unutmalarını sağlamaktır.¹⁵

Spor ve Uluslararası İlişkiler

Birinci bölümde derinlemesine ele alınan uluslararası ilişkiler kavramının spor ile ilişkisini incelemeyi önce sporun gücüne ve önemine atıf yapan Nelson Mandela'nın şu sözlerini hatırlamak yerinde olacaktır; "Spor dünyayı değiştirme gücüne sahiptir. İlham verme gücüne sahiptir. İnsanları birleştirme gücüne sahiptir. Ve spor, umutsuzluğun olduğu yerde umut yaratabilir." Geçtiğimiz yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinin Finlandiya Büyükelçisi olarak görev yapan Derek Shearer kaleme aldığı "To Play Ball, No Make War" isimli makalesinde sporu; insanların en büyük ortak özelliklerinden biri olarak tanımlamış, ve neredeyse tüm insanlığın spor izliyor veya yapıyor olmasına atıf yaparak; Sporun, ırk, cinsiyet, sınıf, ulusal gurur ve kimlik

¹³ Aykın, G.A., ve Bilir, F.P. (2013). Hükümet Programları Ve Spor Politikaları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22,2, 239-254.

¹⁴ Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması Ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3,5,160-180.

¹⁵ Şahin ve İmamoğlu, Akademisyenlerin... S:1.

fikirlerini yansıtip aynı zamanda etkilediğini dile getirmiştir. Dahası ülkelerin marka imajını değiştirebileceğini ve mesleki kariyerinden öğrendiği kadarıyla, diplomatların faaliyetlerinde de etkili bir araç olduğunu vurgulamıştır.¹⁶

Yeni uluslararası sistemde kamuoyu çok önemli hale gelmiş, kamuoyunun ikna edilmesi, doğru bilgilendirilmesi ülkeler açısından kaçınılmaz olmuştur. Ülkelerin sert güçleri yeni uluslar arası sistemde etkisini kaybetmiş; ülkelerin kültürel değerleri, tarihi birikimleri ve sahip oldukları imkanları kapsayan yumuşak güçleri ön plana çıkmıştır. “Devletten-Devlete” yürütülen diplomatik ilişkiler, “toplumdan-topluma” yürütülen bir ilişki biçimine dönüşmüş; yumuşak güç kapasitesini etkili şekilde kullanabilen ülkeler, cazibe merkezi haline gelmiştir.¹⁷ Sporun bu noktada kitlesel iletişim konusunda en güçlü unsurlardan biri haline gelmesi, ulusal otoriteler için uluslararası amaçlar dahilinde kullanımını oldukça yaygınlaştırmıştır. Akoğlu ve Mutlu’ya¹⁸ göre özellikle sanayi devrimiyle birlikte ülkeler ve kentler uluslararası alanda imaj sahibi olabilmek için uluslararası sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemeye başlamış ve zaman içerisinde bu etkinlikler içerisinde spor da yerini almıştır. Yenidünya düzeninde artan ülke sayısı ile birlikte, ülkelerin ve kentlerin markalaşması giderek önem kazanmaya başlamıştır. İmaj, markalaşmada önemli ve belirleyici bir rol oynamaktadır. Uluslararası ilişkilerde yeni yeni söz sahibi olmaya başlayan ve bir dönemin gelişmekte olan ülkeleri, marka ülke olma istekleri doğrultusunda küresel marka özelliğindeki spor organizasyonlarının ev sahipliklerine soyunmaktadırlar. Yalın bir halde sportif amaçlı faaliyetten öteye geçmeyen bir karşılaşmanın, tarihsel geçmiş, süreç ya da iki ülke arasında yaşanan olumlu veya olumsuz gelişmeler gölgesinde değerlendirilmesi sonucu, spor karşılaşmasının etkileri, ülkeler arası savaşa sebep olacak kadar güçlü yankılara sebep vermiştir.

Uluslararası İlişkilerin bağımsız bir disiplin olarak tanınmasının tarihsel sürecinden bu tarafa iki dünya savaşı ve tüm dünyayı etkileyen soğuk savaş dönemi sona erdiğinde, devletler arası politik ilişkilerde farklı yol ve araçlar daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası

¹⁶ Shearer, D. (2014). To Play Ball, Not Make War: Sports, Diplomacy and Soft Power, Harvard International Review, Vol. 36,1,53-57.

¹⁷ Özkan, A. (2020). “Ülke Markası” İnşasında Kamu Diplomasisinin Stratejik Rolü, Erişim Tarihi 15 Nisan 2020. Erişim Adresi, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/138-uelke-markas-nasnda-kamu-diplomasisinin-stratejik-rolue>

¹⁸ Akoğlu, H.E., ve Mutlu, T.O. (2018). Sporun Kamu Diplomasisi Açısından Türkiye’nin İmajına Etkisi, CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 13(2), 277-295.

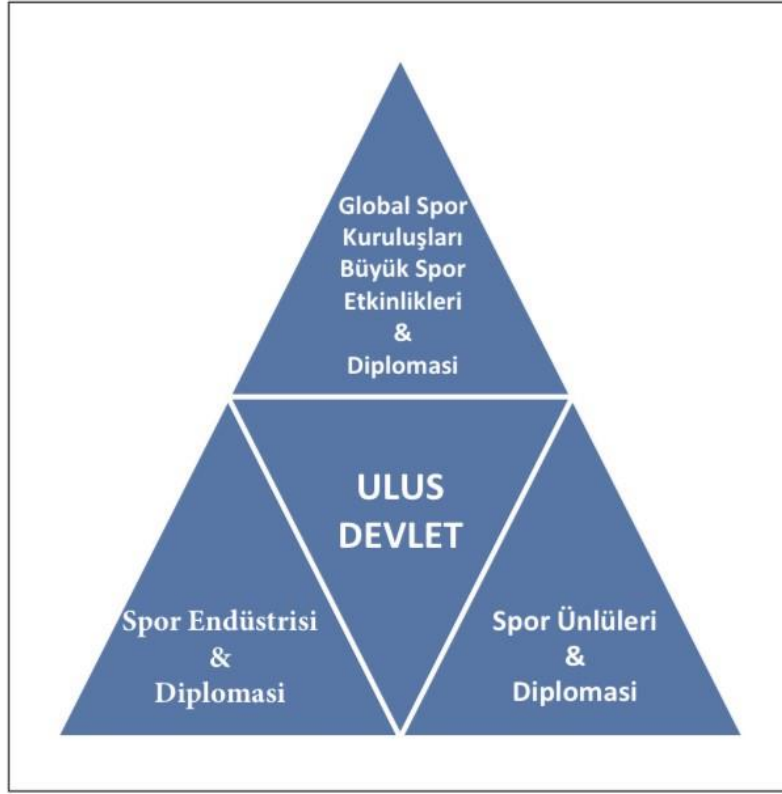
politika ve spor arasındaki ilişki, diplomasi aracı olarak sporun kullanımının yaygınlaşmasıyla önemini daha da artırmıştır.

Spor ve Kamu Diplomasisi

Türk Dil Kurumu diplomasi terimini “uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işte çalışan kimsenin görevi mesleği, bu görevlilerin oluşturduğu topluluk ve güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik olarak tanımlanmaktadır.”¹⁹ Kamu diplomasisi kavramı ise ilk olarak 1965 yılında “Amerika Birleşik Devletleri’nin Tufts Üniversitesi Fletcher Schools of Law and Diplomacy Dekanı Edmund Gullion” tarafından kullanılmıştır. Gullion’a göre kamu diplomasisi, bir ülkenin dış politikasının oluşturulması ve uygulanması sürecinde politikaların uygulanacağı diğer uluslararası kamuoyunun tutumlarını etki altına almaktır. Kamu diplomasisi, aynı zamanda yabancı toplumların uluslararası algılarını, tutumlarını ve politikalarını etkilemek üzere yürütülen iletişim sanatı olarak da tanımlanmaktadır.²⁰ Tanımlardan anlaşılacağı üzere geleneksel diplomasi ve kamu diplomasisi arasındaki en belirgin fark, geleneksel diplomasi ikna ve politik açıdan değişiklik gibi amaçlar güderken, kamu diplomasisi karşılıklı ilişki kurmak, olumlu izlenim yaratmak gibi fonksiyonlara yoğunlaşır. Bu kapsamda spor, ilişkileri artırmak ya da izlenim yaratma konusunda özellikle küresel etki kabiliyeti göz önüne alındığında önemli bir yumuşak güç aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük ve uluslararası düzeyde gerçekleşen spor organizasyonları, Global düzenleyici spor kuruluşlarının etkinlikleri, Endüstriyel faaliyetler ve özellikle dünya genelinde tanınmış sporcular ile spor, diplomatik faaliyetlere kapı aralamıştır. Spor için ilgili diplomasi faaliyetlerini Steven J. Jackson, "The contested terrain of sport diplomacy in a globalizing world" isimli makalesinde şu şekilde kategorize etmiştir.

¹⁹ Türk Dil Kurumu (2020). <https://sozluk.gov.tr/>

²⁰ Akoğlu ve Mutlu, Sporun... S:5.

Spor ve Kurumsal Diploması Modeli²¹

Uluslararası sivil diyalogun artırılması ve kültürler arasında bir bağ oluşturulması amacı ile önemi artan ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen spor faaliyetleri, beğeni ve ilgi alanları açısından birbirlerinden ayrılmakta olan kültürleri, belirli alanlarda birleştirebilmektedir. Spor, dünyanın farklı ülkelerinde geniş kitleleri etkileyebilmekte ve sahip olduğu kamuoyu ilgisi sebebiyle gerek ticari kurumların gerek devlet kurumlarının ve gerekse uluslararası basın dikkatini üzerine çekebilmektedir. Kamu diplomasisi kapsamında kültürel çekim yöntemlerinden biri olarak ifade edilen spor diplomasisi, toplumsal ve milli açıdan takım ruhunun gelişmesine yardımcı olması, uluslararası alanda ülkelerinin temsili, kültürel ve siyasi çatışmaların önüne geçilmesi ve ülke tanıtımı açısından büyük önem arz etmektedir.²²

²¹ Jackson, S.J. (2013). The Contested Terrain Of Sport Diplomacy In A Globalizing World, International Area Studies Review 16,3, 274 –284.

²² Akoğlu, H.E. (2018). Sporun Kamu Diplomasisi Açısından Türkiye'nin İmajına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, s.33.

Bölümün ilerleyen başlıklarında kamu diplomasisinin sporda kullanımına yönelik detaylı örneklerle yer verilecek olup, konunun pozitif yönlerinin ele alındığı etiklerden sıyrılarak, sporun diplomatik amaçlarla kullanımının negatif eğilimli sonuçlarından da bahsetmek gerekmektedir. Bolçay'a²³ göre spor, insan doğasının ayrılmaz parçası olan saldırganlık güdüsü için bir boşalma olanağı sağlarken, barışçıl bir ortam sunmaktadır. Fakat sporun "barış içinde yapılması" ile "barış için yapılması" çok farklı başlıklardır. Sporun barış içinde yapılması, sporun tanımlarındaki tüm koşulları yerine getirmesi, hatta sporun kendisidir. Dolayısıyla her toplumsal olgu gibi spor olgusunun da yapıldığı toplumun siyaset ve ideolojilerinden ayrılmaz bir parça olduğunu hatırlayarak sporun hangi amaca hizmet ettiğini devletlerin politikaları belirlemekte ve ülkesini temsil eden sporcunun da bu etkilerin altında kaldığı bilinmektedir. Yine Barrie Houlihan'ın 2002 yılında kaleme aldığı "Sport, Policy and Politics: A comparative analysis" kitabında belirttiği üzere endişelenecek bir konunun da sporun; idari, finansal ve personel altyapısının hükümet tarafından kolonileştirilebilmesinin mümkün olmasıdır. Ona göre birçok durumda bağımsız spor sesini sağlayan organlar bile kamu sübvansiyonuna bağlıdır. Dolayısıyla, özerkliği teşvik etmek için görünüşte tasarlanan politikalar daha da fazla bağımlılık yaratabilir. Hükümetlerin spora yönelik desteğindeki dramatik artış bu sonuçları yanında getirecektir. Bu durum, sporun ve spor elemanlarının büyük ölçüde hükümete eleştirel olmayan bir bağımlılıkla bağlı kalmasına yol açacaktır.²⁴ Öte yandan bütün sporların tarihinin politikaya, topluma ve kültüre derinden gömülü olduğu gerçeğine vurgu yapmak gerekebilir. Bir başka deyişle bu durumun önüne geçmek neredeyse imkansızdır diyebiliriz. Ancak ülkelerin büyük güç politikaları sayesinde sporun siyasete enjekte edilmesiyle, dünya dostluğuna ev sahipliği yapması planlanan olimpiyatlara bile gölge düşmüş, birçok siyasi eylem, boykot ve korkunç şiddet içeren olaylar yaşanmıştır. 1972 Münih Yaz Oyunları, (Filistinli teröristlerin 11 İsrail ekibi üyesini öldürdüğü zaman) bunların en dehşet verici olanı olsa da birçok olimpiyat bu tarz olayların gölgesinde gerçekleşmiştir.²⁵

²³ Bolçay, D.D. (2019). Avrupa Birliği'nin Spor Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, s60-61.

²⁴ Houlihan, Sport... S:3.

²⁵ Zeiler, T.W. (2014). Fields of Dreams and Diplomacy, Diplomatic Games: Sport, Statecraft, and International Relations since 1945, (Ed.)Heather L. Dichter, Andrew L. Johns, The University Press of Kentucky,p.431-432.

Sportif Karşılaşmalar ve Diplomatik Etkiler

Son zamanlarda bazı teorisyenler tarafından sıkça dile getirilen "Dünya Barışı Rüyası" özellikle uluslararası ilişkiler disiplininin temel barış fikri argümanını da içermesinden dolayı önem kazanmış ve birçok makale ve kitaba konu olmuştur. Sport and International Relations isimli kitabın Prologue bölümünde Christopher Hill; gelecekteki araştırmaların spor dünyasının çeşitliliğini anlama, uluslararası ve disiplinler arası işbirliğini teşvik etme ve Olimpiyatların orijinal ruhunu yeniden gözden geçirme çabalarına yönelik yoğunlaşması gerekliliğini vurgulayarak, bazı konulara dikkat çekmiştir. Bunları kısaca şu şekilde özetlemek gerekirse;

- Spor federasyonlarının (uluslararası) uluslararası devlet dışı aktörler olarak artan önemi,
- Sporun uluslararası çatışmaların çözümünde, diplomaside ve yaptırım rejimlerinde potansiyel rolü
- Küresel rejimlerin spordaki payı ve bunların güçlendirilmesindeki rolü
- Batı devletleri içindeki baskın güçlerin alt gücü ya da çeşitli "ötekileştirme" faaliyetlerine tabi tutulanlar tarafından bir direniş kaynağı olarak spor
- spor ve ulusal kimlik oluşturma ve devlet çıkarlarının uluslararası izdüşümü
- spor ve sosyal değişim ve sosyal teoride yenilikle ilişkisi (örneğin spor ve kapitalizm, modernite, ilerleme, içme, dışlama, ayrımcılık, kimlik vb.)²⁶

Christopher Hill diplomasi ve sporun, günümüzde ne kadar grift bir yapı ile iç içe geçtiğinin farklı konulara olan etkilerine değinerek göstermeye çalışmıştır. Amerika Birleşik Devletleri başsavcısı B. Kennedy bir konuşmasında "Bizim gerçek gücümüzü bir kez daha göstermek için Olimpiyatlardaki üstünlüğü yeniden ele geçirmemiz, ulusal hedefimizdir" demiştir. 'Demir Leydi' lakaplı Margaret Thatcher bile İngiliz futbol takımıyla fotoğraf çektirmiş, İskoç Federasyon Kupası'nın kura çekimlerine katılmıştır. Kanada başbakanlarından Pierre Trudeau, 1960'ların ortasında başlayan ayrılıkçı hareketlere karşı, 1968'deki seçim sürecinde Kanada'nın birliğini vurgulamak amacıyla spor ve kültürü harmanlayan bir söylem geliştirmiştir. R. Nixon da Amerika

²⁶ Hill, C. (2004). Prologue, Sport And International Relations, Roger Levermore, Adrian Budd, Routledge Published, New York, p.14-15

Birleşik Devletleri başkanlığı süresince sportif başarıları etkin bir şekilde politika aracı olarak kullanmıştır.²⁷

Spor ve diplomatik faaliyetlerin sebepleri ve sonuçlarına kısmen değinilen bir önceki başlığa derinlik katmak adına tarihsel süreç içerisinde yaşanan ve bir şekilde ülke ilişkilerini etkileyen ya da global sonuçlara yol açan spor içerikli örneklere değinmek, konuyu çözümlemek adına önemli bir yol olabilir.

1920 Anvers Olimpiyat Oyunları

20 Nisan - 12 Eylül 1920 tarihleri arasında Belçika'nın Anvers kentinde düzenlenen oyunlara ülkemizden sporcu katılmadı. Türkiye, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ile birlikte "I. Dünya Savaşı'nı çıkaran ülkelerden biri olarak" Oyunlara davet edilmedi.²⁸ Bilindiği üzere 1. Dünya Savaşı nedeniyle 1916 yılında Berlin'de yapılması planlanan olimpiyat oyunları yapılamamıştı. 1920 olimpiyat oyunlarının da başlangıçta Avusturya'nın Budapeşte şehrinde düzenlenmesi yönünde karar çıksa da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın müttefiki olması nedeniyle çoğunluğu Fransızların oluşturduğu Uluslararası Olimpiyat Komitesi, olimpiyatları Belçika'nın Anvers kentine devretti. 1. Dünya Savaşı'nın 'ittifak devletleri' (Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan Krallığı ve Almanya) oyunlara davet edilmedi.²⁹

1936 Berlin Olimpiyat Oyunları

Berlin Olimpiyat Oyunları sırasında Almanlar tarafından alınan göstermelik önlemlere rağmen Nazi politikası ve ırkçılık, oyunların pek çok alanına damgasını vurmuştur. Oyunlarda ABD'den iki zenci atlet, kısa mesafe koşucusu ve uzun atlamacı Jesse Owens ile yüksek atlayıcı Cornelius Johnson büyük başarı göstermiştir. Zenci atletlerin böyle başarıları Hitler'in hoşuna gitmeyerek atletizm yarışlarını izlediği stadı terk etmiştir. Oysa sporda fair-play rakip takımların

²⁷ Seval, H. F., Kodaman T. Sporun..., 2 (2) , 52-64 .

²⁸ Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (a), (2020). 1920 Anvers Olimpiyat Oyunları, Erişim Tarihi 22 Nisan 2020. Erişim Adresi, <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/26/1>

²⁹ Türsen, D. (2012). Siyaset Olimpiyatların Peşini Hiç Bırakmadı, Erişim Tarihi 22 Nisan 2020. Erişim Adresi, <http://www.radikal.com.tr/dunya/siyaset-olimpiyatlarin-pesini-hic-birakmadi-1094871/>

sporcularına hoşgörölü olmayı, hangi ölkeden ve ırktan olursa olsun başarılı olanı takdir etmeyi gerektirmektedir.³⁰

1936 Olimpiyatlarının en dikkat çekici yanı, asıl amacının ötesinde hizmet ettiğı gerçeğidir. Nazi Almanyasında sanat ve spor, siyasetin birer aracı olarak, “Faşist Estetiğın” sergilendiğı, tek tip ve anonimleştirilmiş bir toplum yaratmak düşüncesine, farklılıkları dışlayan, çoğunluk düşüncesine dayalı ve ırkçı politikasına hizmet etmişlerdir. Bu şekilde ulusların yakınlaşması düşüncesine hizmet etmesi gereken olimpiyat oyunları, ilk defa totaliter bir rejimin aracı olarak, spor ve siyaset tarihinde farklı bir yer kazanmıştır.³¹

1972 Münih Olimpiyat Oyunları

Münih katliamı olarak akıllara kazınan ve olimpiyat tarihinin en kanlı olayları arasında yer alan 7 İsraili sporcu ve 2 antrenörün rehin alınması olayı, olimpiyat tarihine kara bir leke olarak kazanmıştır. İsrail, Mısır, Ürdün ve Suriye arasında gerçekleşen 6 Gün savaşları biteli beş yıl olmuş ancak etkileri devam etmekteydi. Savaş sonucu İsrail topraklarını, Sina Yarımadası, Golan Tepeleri ve Gazze, Batı Şeria'yı alarak oldukça genişletmiştir. Bu olaylar sonucu İsrail ve Arap devletleri arasında gerginlikler ve silahlanma yarışı devam etmiştir. Ayrıca bu gelişmeler doğrultusunda kurulan direniş örgütlerinden biri de bu kanlı eylemi planlamıştır.

Kara Eylül örgütünün 8 üyesi Münih'teki olimpiyatlara katılan sporcuların kaldığı 2 apartmana saldırı düzenleyerek, İsrail takımından bir sporcu ve bir antrenörü eylem sırasında öldürerek, 7 sporcu ve 2 antrenörü rehin aldılar. Saldırganlar rehinelere bırakmak için İsrail hapisanelerinde tutulan 200 tutuklunun ve Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu adlı suç örgütüne ait 2 tutuklunun salınmasını istediler. Daha sonra bundan vazgeçip ölkedışına kaçmak istediler. Ancak rehinelere birlikte havaalanına giderken polis operasyon düzenledi.

Çıkan çatışma, 11 İsraili sporcu ve antrenör, 1 Alman polisi ve 5 saldırganın öldürölmesiyle sonuçlandı. Olay sonrasında olimpiyatlar durduruldu ve pek çok ölkedışına

³⁰ Şentürk, F. (2018). Uluslararası İlişkilerde Sporun Etkisi 1936 Berlin Olimpiyatları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, s.72.

³¹ Hekimler, O. (2013). 1936 Berlin Olimpiyatları: Bir Barış Aracı Mı, Yoksa Meşruiyet Arayan Bir Rejimin Propaganda Aracı Mı?, Humanitas, 1, 103-127.

olimpiyatları terk etti. Saldırganlardan 5'inin cenazesi Libya'da devlet töreniyle gömüldü ve büyük tepki çekti.³²

Olimpiyat Oyunları ve Boykotlar

Olimpiyat oyunları, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin oyunları boykot eden ülkelerin, komiteden çıkarılacağını ve Olimpiyat oyunlarına davet edilmeyeceğini açıklamadan önce birçok farklı sebepten dolayı boykotlara sahne olmuştur. Kimi zaman bireysel kimi zaman ülkeler nezdinde boykotlar yaşanmış olup, konumuz gereği bireysel ya da tekil ülke bazlı boykotlardan ziyade toplu şekilde gerçekleştirilen boykotlar derlenmeye çalışılmıştır.

1956 Melbourne oyunlarında Rusya'nın Macaristan'ı işgal etmesi yüzünden Hollanda, İspanya ve İsviçre oyunları boykot etmiştir. 1972 Münih oyunlarında Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin Rodezya'yı oyunlara kabul etme kararı 40 Afrika ülkesinin boykotuna yol açmıştır. Bunun üzerine Uluslararası Olimpiyat Komitesi Rodezya'yı tekrar oyunların dışında bırakmıştır.³³ 4 yıl sonra Montreal olimpiyatlarında Yeni Zelanda'nın "All Blacks" adlı rugby takımının, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından Olimpiyatlara alınmayan G. Afrika Cumhuriyeti'ne giderek maç yapmasını gerekçe göstererek, Y. Zelanda'nın Oyunlara alınmamasını isteyen 20 Afrika ülkesine ait sporcular (kimi kaynaklara göre 22), isteklerinin kabul edilmemesi üzerine ülkelerine dönmüşlerdir.³⁴ 1980 Moskova olimpiyatları, Rusya'nın Afganistan'ı işgal edişini protesto için ABD ve 66 ülke tarafından boykot edilmiştir. Türkiye'nin de dahil olduğu ülkeler Moskova'ya sporcu göndermemiştir. Buna karşılık olarak 1984 Los Angeles (ABD) olimpiyatlarına Romanya hariç Rusya ve diğer doğu blok ülkeleri katılmamıştır. Böylece Doğu bloğu 1980 Moskova olimpiyatlarına misilleme yapmıştır.³⁵ Yine 1988 yılında Seul'de yapılacak oyunları, yıllardır düşman olan Kuzey ve Güney Kore, paylaşmak istemiş, ancak çıkan anlaşmazlıklar

³² Kaya, H. (2016). Münih Katliamı, Erişim Tarihi 23 Nisan 2020. Erişim Adresi, <https://www.aydinlik.com.tr/munih-katliami>

³³ Karahan, B.G. (2015). Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar. Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 1,2,114-119.

³⁴ Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (b), (2020). 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları, Erişim Tarihi 25 Nisan 2020. Erişim Adresi, <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Detay/14/1>

³⁵ Aytekin, Ş. (2016). Dünya Olimpiyat Tarihinde Yaşanan 10 İlginç Olay, Erişim Tarihi 24 Nisan 2020. Erişim Adresi, <http://www.arcadium.com.tr/Blog/dunya-olimpiyat-tarihinde-yasanan-10-ilginc-olay/>

sonucu Kuzey Kore ve beraberinde Etiyopya ile Küba, Güney Kore'yi boykot ederek olimpiyatlara katılmamıştır.³⁶

6 Eylül 2008 Türkiye-Ermenistan Futbol Karşılaşması

Tarihsel süreçte yaşanan problemler nedeniyle sınır komşumuz olan Ermenistan ile sınır kapılarımız kapatılmıştır. Ülkemizin Ermenistan ile sınır kapısının açılması ve ilişkilerin “normalleştirilmesi”, o dönem uygulanan dış politika stratejisi (Komşularla Sıfır Sorun Politikası) çerçevesinde gündeme gelmiştir. Bu politika bağlamında ilk adım 6 Eylül 2008 tarihinde Erivan’da oynanan Ermenistan-Türkiye milli maçına Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan’ın davetine “evet” demesiyle atılmıştır. O dönemde “futbol diplomasisi” diye adlandırılan bu davranışla birlikte iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirme çabalarına girilmiştir.³⁷

2009 Nisan’ında yoğunlaşan ilişkiler, 23 Nisan gece yarısı İsviçre’nin arabuluculuğu ile imzalanan “yol haritası” ile bir plana oturtulmak istenmiştir. Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Obama’nın Nisan 2009’da Türkiye’ye gelerek TBMM’de yaptığı konuşma sırasında Türkiye’nin geçmişi ile yüzleşmesi gerektiği ve sınır kapılarını Ermenistan’a açmasının gerekliliğini dile getirmesi tüm kamuoyu tarafından takip edilmiştir. Ancak ABD ve AB’nin baskılarıyla normalleştirilmeye ve yakınlaştırmaya çalışılan Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde uzaklaşma sürecini başlatarak, Azeri tarafının tepkilerine yol açmıştır.³⁸

ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti (Ping Pong Diplomasisi)

1971 yılında Japonya’nın Nagoya şehrinde gerçekleşen Dünya Masa Tenisi Şampiyonası sırasında Amerikalı bir oyuncunun yanlışlıkla Çin Halk Cumhuriyeti oyuncularını taşıyan otobüse binmesi ve aralarında oluşan dostça diyalog sonucu belki de o dönemin en önemli diplomatik yakınlaşmalarından biri sayılabilecek bir durum gerçekleşmiştir. Soğuk savaş yıllarında ABD ile

³⁶ Karahan, Modern... S:12.

³⁷ Gaytancıoğlu, K. (2010). Son Dönem Türkiye-Azerbaycan İlişkileri Çerçevesinde Yaşanan Bayrak Krizi’nin Değerlendirilmesi, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi 2, 1, 43-50.

³⁸ Demirağ, Y.(2014). 2015’e Bir Kala Türkiye-Ermenistan İlişkileri, Ermeni Araştırmaları, 47,71-84.

Çin arasında başlayan bu yakınlaşma tarihte "ping pong diplomasisi" olarak anılmaya başlanmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti devlet başkanı Mao'nun olaylardan sonra dostça bir adım atarak, on kişilik ABD masa tenisi takımını, yöneticilerini ve eşlerini turnuva sonunda tüm masrafları hükümetçe karşılanan bir Çin gezisine davet eder. Devrimden sonra tamamen kapalı olan Çin'e sporcuların yaptığı bu gezi basın organlarında geniş yer bulur. Devamında dönemin ABD Başkanı Nixon Çinli oyuncuları ABD'ye davet eder ve sekiz şehri kapsayan bir gezi gerçekleşir. Bu olay iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi için bir fırsat olarak kullanılmış ve 21 Şubat 1972 yılında Nixon'un Pekin ziyareti gerçekleşmiş ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlamıştır.³⁹

Honduras ve El Salvador (Futbol Savaşı)

1969 yılı Dünya Kupası eleme maçında karşılaşan Honduras ile El Salvador arasında yaşanan ve yaklaşık yüz saat süren bu savaş literatüre 'Futbol Savaşı' olarak geçmiştir. Honduras ve El Salvador arası sınır anlaşmazlıklarının, geniş ölçekte yaşanan orantısız göçlerin, ülkesel gelişmişlik ve refah boyutunda yaşanan eşitsizliklerin zemin hazırladığı bu savaş, her iki ülke açısından da ağır yıkımlara ve kayıplara yol açmış, halen de etkilerinin gözlendiği bir süreci başlatmıştır.⁴⁰

Yaklaşık 3000 kişinin hayatını kaybettiği savaş, Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesiyle son buldu. Kazanan taraf olmadı. Göçebelerin bir kısmı ülkelerine geri döndüler ve El Salvador'da 11 yıl sürecektir bir iç savaş başladı. Honduras, göçbeleri sınır dışı ettiği için El Salvador'a tazminat ödemek zorunda kaldı. Bu 100 saatlik savaştan sonra iki ülke arası ilişkiler düzelmedi. Devlet başkanlarının el sıkışması bile ancak 2006 yılında gerçekleşti. Devletlerin bu kadar zaman aralarına mesafe koymaları, futbol sonucu yaşanan bir gerginliğe ne kadar önem verdiklerinin bir göstergesi olarak görülebilir.⁴¹

³⁹ Yağmurlu, A. (2019). Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(4), 1367-1380.

⁴⁰ Dulkadir, D. (2016). Mikro Ölçekte Başlayıp Makro Düzeye Taşınmış Bir Çatışma Süreci: 1969 Futbol Savaşı. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2,3,26-36.

⁴¹ Ünal, S.O. (2015). Futbol Uğruna Savaş: Honduras – El Salvador, Erişim Tarihi 26 Nisan 2020. Erişim Adresi, <http://www.gazetebilkent.com/?p=59288>

Spor, Barış ve Uluslararası Toplum

Spor antik çağlardan günümüze kadar olan süreçte, bedeni şekillendirmek ve onu disipline etmenin yanında, politik veya ideolojik olarak farklı misyonlarda da karşımıza çıkmıştır. Özellikle savaş sonrası dönemde Avrupa'yı canlandırmak için önemli bir araç ve eski sömürgeler içinde bağımsızlığa giden bir yol sağlamak adına önemli bir unsur olmuştur. 21. yüzyıla gelindiğinde ise durgun bir kalkınma ortamında amaç edinen hedeflere ulaşmak için kullanılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler; 2000 yılının eylül ayında 191 ülkenin katılımıyla gerçekleştirdiği toplantısında, kalkınma hedefleri ve barış için spor paradigmasıyla bir dizi kararlar almıştır. Ayrıca Sporun “dünyadaki hemen hemen her toplulukta” gelişmeye katkıda bulunabileceğini belirten Birleşmiş Milletler, Kalkınma ve Barış için Spor Bürosu'nun oluşturulması yoluyla sporun kalkınma arayışında seferber olmasını sağlamıştır.⁴²

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon sporu şu sözlerle özetlemiştir: “Spor, hepimizin konuşabileceği bir lisandır.” Bu minvalde Avrupa Birliği de spor politikaları ve sporun fonksiyonel kullanımına yönelik farklı çalışmalar yapmaktadır. Esasen Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana farklı noktalarda spora vurgu yaptığı görülse de nihai anlamda 2009 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması'nın 165. maddesiyle spor, AB'nin yetki alanlarından biri olarak tanınmıştır. Söz konusu maddeye göre, Birlik sporun gönüllülük esasına dayalı kendine özgü doğasını ve yapısını ve ekonomik ve sosyal işlevlerini dikkate alarak Avrupa'da spora ilişkin konuların teşvik edilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca Birliğin ve üye ülkelerin spor alanında üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğini geliştireceği de ilgili maddede belirtilmektedir.⁴³ Avrupa Birliği'nin ekonomik temelli olarak başlayan ortaklığı yayılma etkisiyle siyasi, kültürel birçok alanda uygulama alanı bulmuştur. Sporunda bu etkiyle beraber, iş birliği ve diyalog konusunda etkili olacağı düşünülmektedir. Özellikle farklı destek ve eğitim programlarıyla sadece birlik içerisinde değil Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkeler ile de iş birliği ve etkileşim amaçlanmaktadır.

⁴² Milington, R.S. (2015). The United Nations and Sport for Development and Peace: A Critical History, PhD thesis, Canada Queen's University, p.186-187.

⁴³ Taş, İ., Şemşit, S., ve Eylemer, S. (2013). Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal Ve Siyasal Boyut, Süleyman Demirel Üniversitesi Suleyman Demirel University Vizyoner Dergisi, 4,9,136-151

Uluslararası spor federasyonları ve bunların düzenledikleri spor karşılaşmaları ya da organizasyonları, Olimpiyat Oyunları ve bunlar gibi belirli kuralları olan ve işleyiş açısından ülkelerin bir bakıma eşit olarak temsil edildiği organizasyonlar sportif kapsamda daha işler durumdadır. Spor; soğuk savaş sonrası yeni dünya düzeninde ve içinde bulunduğumuz yüzyılda insanlara ve sonrasında toplumlara ulaşmanın en kolay yollarından biri haline gelmiştir.

Sporun toplumlar ya da kitleleri etkileme gücü aynı zamanda ülkeler arasında iş birliği ya da çatışma gibi birçok duruma doğrudan sebep olacak kadar güçlüdür. Önceki başlıklarda detayları verilen örneklerde bu durum açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Spor, küresel anlamda değerlendirirken bu gücü görmezden gelmek doğru olmayacaktır. Sporun anlam olarak derinleşmesi ve bu derinliğin tıpkı Avrupa Birliği özelinde terimsel olarak kullanılan "Spillover Effect" yani yayılma etkisi yaratarak ülkelerin daha başka alanlarda iş birliğine gitmesi ütopya olmaktan çıkmıştır. Atasoy ve Kuter'e⁴⁴ göre günümüzde siyasal küreselleşme; siyasal sınırların bir ülke üzerinde mutlak otorite gücünü yitirmesi, en azından bu gücünü paylaşma açması, yönetim sistemlerinin karşılıklı etkileşim içerisine girmesi, bu süreç sonunda da demokrasi, insan hakları ve özgürlükler temelinde dış müdahalelerin yoğunluk kazanması ya da en azından bu müdahalelerin ön kabulü ve uluslararası hukukta meşru- kabul görebilir- bir sav olarak kabullenilmesi, ulus devlet ve bu kuruma ait sembol ve kutsalların silinip ya da tartışılarak, çok uluslu – çok etnisiteli - çoğulcu bir sosyal motif haline girmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımla beraber sonuç olarak, çoğulcu ve sivil toplumcu bir yapı öngörülmektedir. Her ne kadar birçok ulus aşırı yapılanma, farklı platformlarda mümkün olsa da ulus devletler için vazgeçilmez olan egemenlik hakkının kısıtlanmasının kabulü yakın gelecekte mümkün gözükmemektedir. Ancak spor, birçok örnek uygulaması ile bu zirveye ulaşmak adına ihtiyaç duyulan araçlardan biri olabilecek konumdadır diyebiliriz.

⁴⁴ Atasoy, B., ve Kuter Öztürk, F. (2005). Küreselleşme ve Spor, Uuludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XVIII (1),11-22.

BÖLÜM

2

SPOR, BAHİS OYUNLARI VE ULUSLARARASI PAZARDAKİ YERİ

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER

Doç. Dr. Havva DEMİREL

BÖLÜM 2

SPOR, BAHİS OYUNLARI VE ULUSLARARASI PAZARDAKİ YERİ

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER

Doç. Dr. Havva DEMİREL

Giriş

Spor, geçmişten günümüze kadar oluşturduğu ekonomisiyle herkesin ilgilenip yaşam stili olarak benimsediği bir olgu haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde insanlar bazen sporun içerisinde doğrudan yer almış bazen de sporu bahis oyunlarından takip etmeye yönelmiştir. Günümüzde izleyici kitlesinin merakla takip ettiği spor bahislerinin bir kısmı 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte insanların spor yarışmalarının sonuçlarına yönelik bahislere yönelmesi o zamanlardan günümüze kadar oldukça hızlı bir şekilde süregelmiştir.¹ Öte yandan spor ve spor organizasyonları başlı başına birey ve toplumları birbirlerine bağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.² Ayrıca sporun son yıllarda toplumlar üzerinde birçok psikolojik etkileri de bulunmaktadır.³

Spor müsabakalarının oluşturduğu belirsizlikler bahisler için bir ortam ve geniş bir pazar alanı meydana getirmiş, bu sayede spor ve bahis arasında bir ilişki ortaya çıkmıştır. Giderek güçlenen bu ilişki spor endüstrisi içerisinde çok rağbet gören bir alan haline gelmiştir.⁴ Spor ve

¹ Forrest, D. (2011). Betting and the Integrity of Sport. In P. M. Anderson, & I. S. Blackshaw, Sports Betting: Law and Policy (pp. 14-26). TMC Asser Press.

² Barsbuğa, Y., Öz, N.D., Arı, A. (2019). 'Üniversiteler Arası Spor Karşılaşmalarına Katılan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sermaye Düzeylerinin İncelenmesi' Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi cilt 11, sayı 1, issn: 1309 -8012 (online).

³ Barsbuğa, Y., Bacak, İ., ve Sarıpek, T. (2020). A Scrutiny on the Burnout Levels of Fencing Referees . Turkish Journal of Sport and Exercise , 22 (3) , 389-394 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsed/issue/58596/724254>

⁴ Koning, R. H., & van Velzen, B. (2009). Betting exchanges: the future of sports betting?. International Journal of Sport Finance, 4(1), 42-62.

bahis arasındaki ilişkinin seviyesine bakılmaksızın insanlar maddi kazanç elde etme ve farklı heyecan arayışı içerisine girme nedenleriyle bahse yönelmektedir.⁵

İnsanlar toplum içerisinde ne kadar değer gördüklerini, ne amaçla neye hizmet ettiklerini ve bunu neden yaptıklarını anlamaya çalışır.^{6,7} Bu sebeple insanlarla iletişim kurabilmek ve sosyalleşebilmek için bir arayış içerisine girerler. Çeşitli arayışlar sonucunda birey bahis oynamaya yönelebilmektedir.⁸

Bahis, *“bir yarış, spor ya da başka bir etkinliğin, bir olaydaki öngörülemeyen durumların sonucu olarak kumar oynamayı”* ifade eder. Bahis seçenekleri, oranların hesaplanma şekli, bahis işletmecisinin türü ve bahis kanalları açısından farklılık gösterir.⁹

Bahis oyunları, *“olayların nasıl sonuçlanacağını önceden tahmin edilmesine dayalı ve sonucun oynayan kişinin kısmen becerisine bağlı oyunlardır.”*¹⁰

Kumar ise, *“tamamı veya bir kısmı şans tarafından belirlenen bir sonuç üstüne, para kazanma amacıyla parayı riske etmektir.”*¹¹

Kumar ve bahis benzer kavramlar olmakla birlikte temelde birbirinden farklılık göstermektedir. Esasen kumar kavramı bahis kavramını kapsayan bir terim olarak karşımıza çıkar. Spor yarışmalarından maddi kazanç sağlamak bir bahistir çünkü bahis, oynayan kişinin spor bilgisine bağlı olarak oynanırsa bir kazanç sağlamak mümkündür. Öte yandan rulet makinasından

⁵ Özsoy, S., Gelen, N. K., Kandaş, N. T., Tabuk, M. E., Görün, L., ve Afat, A. (2014). Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Spor Medyasını İzleme Ve Bahis Oyunu Oynama Alışkanlıkları, Erciyes İletişim Dergisi *akademia*. 3(3):120-130.

⁶ Kabakçı, S. (2001). Tüketici Davranışını Etkileyen Bir Faktör Olarak Yaşam Tarzı: Çukurova Üniversitesi'nde Okuyan Kız Öğrencilerin Yaşam Tarzı Tiplerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

⁷ Erdoğan, M., ve Öz, N. D. (2021). Evaluation Of Participation In Recreational Exercise With Basic Psychological Needs And Happiness Parameters During The COVID-19 Pandemic Process . *Turkish Journal of Sport and Exercise* , 23 (2) , 178-184 .

⁸ Kaymak, G. (2012). Sanal Topluluklardaki Sosyal Ağlarda Sosyalleşme ve Güven Sorunsalı Ereğli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya.

⁹ Altmann, A. A. (2004). Statistical approach to sports betting. Unpublished Doctoral thesis, London: City University London.

¹⁰ Yaşar, M. R. (2011). İddialı İşler: İddaa Oyununa Sosyolojik Bir Bakış. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 6(3):456-484.

¹¹ Ateş, Ç.O. (2004). Behavioural Finance and Sports Betting.

kazanç sağlamak kumar olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak baktığımızda her iki örnek de kumardır ancak kişinin bilgisine dayalı olarak gerçekleştirilen olay bahis olarak tanımlanır. Kumar birçok kavram içerisinde kabul görmektedir. Bunlar içerisinde endüstri, bilim ve kamusal söylem, eğlence ve rekreasyon bulunmaktadır. İnsanların maddi kazanç beklentisiyle para ödeyerek ve daha fazla miktarda kazanç sağlama umuduyla katıldıkları tüm etkinlikler kumar olarak adlandırılır. Piyango ve spor bahisleri de bu kavram içerisinde yer almaktadır.¹²

Spor Bahisleri

Maddi kazanç olarak spor ekonomisi içerisinde en geniş alanları bahisler ve şans oyunları oluşturmaktadır. 18. yüzyılda sanayileşen toplumlardaki insanlarda oluşan boş zamanı değerlendirme algısı, spor olgusunu başka bir bakış açısıyla değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte spor büyük ve önemli bir sanayiye dönüşmüş aynı zamanda devasa bir eğlence ve iletişim aracı olmuştur. Bununla birlikte insanlar ve spor arasında karşılıklı bir etkileşim meydana gelmiştir. Spor insan hayatının vazgeçilmez bir olgusu haline gelirken, bir yandan da kendi içerisindeki değişimler ve gelişmelerle izleyici sayısını daha da artırmıştır.¹³ Öte yandan bilgisayar gibi teknolojik aletlerin kullanımının artması insanlar üzerindeki iş yükünün büyük bir çoğunluğunun bu aletler aracılığıyla yapılmasını sağlamıştır.¹⁴

Sportaki ilerlemeyle birlikte aslında toplumların birçoğunda var olan spor bahsinin gelişerek yasallaşması daha da kolaylaşmıştır. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte spor geniş kitlelere yayılmış, bu sayede birçok insanın spor bahsinin tanınması da sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde bazı ülkeler spor bahislerinin düzenlenmesi adı altında çeşitli yasalar çıkarırken bazı ülkeler ise tamamen yasaklama kararı almıştır.¹⁵

¹² Altmann, Statistical.. S:1.

¹³ Parlak, N. (2011). Futbol Bahis Oyunlarına Katılan Spor Tüketicilerinin Taraftarlık Düzeylerinin Bahis Oynama Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi.

¹⁴ Öz, N.D., Üstün, F. (2019). E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeği'nin (EKMÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması . Türk Spor Bilimleri Dergisi , 2 (2) , 115-125 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsbd/issue/48256/590133>

¹⁵ Moya, F. E. (2012). Statistical Methodology for Profitable Sports Gambling, Department of Statistics and Actuarial Science Faculty of Science, Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science, Mexico: Anáhuac University.

İllegal şekilde kazanılan paralar devletlerin kumarı “bahis oyunu” şeklinde tanımasını sağlamış ve tarih boyunca yasa dışı yollarla oynanan bahisten zarar görülmemesi için denetim altında tutulmuştur.¹⁶

Bahisten elde edilen yıllık gelirlere bakıldığında 227 milyar dolar gibi devasa rakamlara ulaşılması oluşan ekonomik gücün üst liglerdeki kulüplere gelir kaynağı olmasını sağlamıştır. 2018-2019 yılında İngiltere’deki kulüpler bahis şirketlerinin isminin yazılı olduğu formalarla sahaya çıkmışlardır. Premier ligde 9, Championship’ten ise 17 takım bahis şirketlerinin sponsorluğunu yapmıştır.¹⁷

Dünya genelinde artan spor bahisleriyle birlikte anlık veri ve tahmin sonuçları sağlayan yayınlar da artmıştır.¹⁸ Türkiye’deki bir araştırma sonucunda gazetede ki spor sayfalarında futbol haberlerinin oranı %65.72, İddaa ve at yarışı haberlerinin oranı ise %12.84 olarak tespit edilmiştir.¹⁹

Spor Bahis Oyunları Türü

Genel olarak spor bahisleri iki temel grupta çekilişe dayalı ve tahmine dayalı oyunlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Belirli şekilleri ya da sayıları tutturarak oynanan oyunlar çekilişe dayalı oyunlardır. Tahmine dayalı oyunlar ise bireyin edindiği bilgiler ışığında kazanmaya yönelik tahmin yürüterek oynadığı oyunlardır. Oyunlar para miktarına, verilen oranlara ve bulunulan çevreye göre değişkenlik gösterebilir. Öte yandan bahis oyunları klasik, müşterek ve elektronik oyunlar şeklinde de sınıflandırılmaktadır.²⁰

Klasik Oyunlar

Klasik oyunlar genellikle belirlenen aralıklarda yapılarak katılım gösterilen, çekilişe ve şansa dayalı oyunlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tarz oyunlara kazı kazan ve milli piyango

¹⁶ Şeker, F. S. (2011). Futbolda Bahis Şikesinin Toplumsal Etkileri, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

¹⁷ Guardian, <https://www.theguardian.com/football/2018/jul/30/campaignersconcerned-championship-epl-clubs-sponsored-betting>.

¹⁸ Özsoy, Lise ve Üniversite... S:1

¹⁹ Özsoy, S., Polat, E., Güzel, P., Gürer, B., Çiftçi, S., ve Atalı, L. (2008). Günlük Gazetelerde Sporun Yer Alışı, 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bolu, Spor Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, 981-984.

²⁰ Kılıç, T. (2006). Şans Oyunları Kurumlarında Sosyal Sorumluluk, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

çekilişleri örnek olarak verilebilir. “Milli Piyango Genel Müdürlüğü” tarafından düzenlenen bu oyunların genel özellikleri şunlardır;

- Temelde altyapısını teknolojiyle güçlendirme.
- Güvenliğin sağlanması için gerekli unsurları bulundurma.
- Verilecek olan ikramiye'nin önceden belirlenip duyurulması.
- Barkotlu ürünlerin satışını yaparak merkez üzerinden kontrol etme.
- İkramiye miktarının fazla olması katılımcıyı etkileyen en büyük faktördür.
- Verilecek olan ikramiye'nin karşılanmama riski vardır.

Teknoloji arttıkça insanların klasik oyunlara karşı olan ilgisi giderek azalmaktadır. Genel olarak ülkemizde 40 yaşını aşmış bireyler bu oyunlara daha çok rağbet göstermektedir. Piyango çekilişlerine göre “kazı kazan” oyunları sonuçlarının anında belli olmasından dolayı insanlar tarafından daha çok ilgi gösterilen oyundur.²¹

Sayısal Oyunlar

Sayısal oyunlar tamamen şansa bağlı olarak oynanan oyunlardır. İnsanlar bu oyunları kendisi, oyun makinaları veya bilgisayarlar aracılığıyla belirli sayılar, şekiller veya rakamlar arasında seçim yaparak oynayabilmektedir. Bu tarz oyunlara da “Sayısal Loto, Şans Topu ve On numara” oyunları örnek olarak gösterilebilir. Sayısal oyunların düzenlenip uygulanması “Milli Piyango Genel Müdürlüğü” yetkisindedir. Sayısal oyunların gereksinim ve özellikleri şunlardır;

- Gelişmiş bir teknolojik sisteme ve bu sistemi yönetebilecek ana kontrol sistemi gereklidir.
- Tecrübeli yönetici ve çalışan gereklidir.
- Orta süreli gelir planlamaları yapıldığında büyük finans kaynağı sağlar.
- Bu oyunların oynatıldığı bayiliklerin tamirat ve tadilat masraflarının karşılanması gerekir.
- Katılımcılara verilmesi planlanan ikramiye miktarı toplam hasılat üzerinden hesaplanır.
- Bu oyunların temel amacı kazanma ihtimalinin düşük ancak verilecek olan ikramiye miktarının büyük olmasıdır.²²

²¹ Kılıç, Şans... S:3

²² Kılıç, Şans... S:3

Müşterek Bahis Oyunları

Müşterek bahis oyunları bireylerin tahmin bilgilerine göre yapılan oyunlar olup yarışma sonucunu doğru bilen kişilerin “adet, oran, misli, tutar” türünden kazanç sağladıkları sistemdir. Müşterek bahis oyunları içerisinde yer alan “İddaa ve Spor Toto” gibi oyunların sonuçlarının kısa sürede öğrenilebilmesi bu oyunlara olan yönelimi ve ilgiyi daha da fazlalaştırmaktadır. Tüm bu bahis oyunlarına olan ilgiler tarih boyunca yasa dışı bahsin de ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.²³

Spor Bahislerinin Gelişimi

Dünyada Spor Bahislerinin Gelişimi

Eski uygarlıklardan itibaren süregelen ve boş zaman doldurma etkinliklerinden birisi olan kumarla ilgili tarihi kanıtlar bulunmaktadır. Bunu destekleyen en önemli kanıtlardan birisi ise MÖ 3500 Antik Mısır’da bir mezar taşının üzerinde elinde zar olan insan figürüdür.²⁴ Bahsin toplumlardan birbirine aktarılıp yayılma olasılığı olabileceği gibi toplumların birbirlerinden etkilenmeden ortaya çıkma olasılığı da bulunmaktadır.²⁵

Temelleri Antik Yunan’a kadar dayanan bahis daha sonra Roma, Çin gibi ülkelerde görülmüş, burada yaşayan insanların göç etmesi sonucunda Amerika ve Avrupa’da da tanınmıştır. Öte yandan İngiltere’de cinsiyet gözetmeksizin herkesin katılabildiği kumar oyun alanları oluşturulmuş, 18. yüzyılda artan bağımlılığı önlemek için Noel zamanı dışında kumar oynamanın yasaklanması gibi yeni kurallar getirilmiştir. Tüm bu kısıtlamalara rağmen bahis alanlarının sayısı giderek artmış, ilk ulusal piyango kurulmuş ve tüm spor branşlarında bahis oynanabilir hale gelmiştir. 19. yüzyılda yeni bir kısıtlama getirilerek ulusal piyango kapatılmış, spor branşlarında da bahisler yasaklanmıştır. Ancak bu yasak toplumun alt kesimindeki bireyleri etkilemiştir. Toplumdaki üst sınıf insanlar yasal yollardan bahis oynayabilirken alt kesimdeki insanlar yasa dışı yollardan bahis oynamaya çalışmışlardır.²⁶ ABD ve Avrupa bir süre sonra spor

²³ Kılıç, Şans... S:3

²⁴ Boniface, P. (2007). Football and mondialisation, (futbol ve küreselleşme). Çeviren: Yergüz İ, 1. Baskı, NTV Yayınları, İstanbul, S:13.

²⁵ Ateş, Behavioural... S:2

²⁶ Yaşar, İddialı... S:2

bahislerinin en çok oynandığı yer olup, gelişen teknolojiyle birlikte bu sayı giderek artmıştır. Son olarak ortaya çıkan online bahis uygulamalarıyla birlikte dünyanın her yerinden 18 yaş üstü tüm bireyler bahis oynayabilmektedir. Bu da insanların dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar bütün online bahis oyunlarına ulaşabilmesine ve katılabilesine olanak sağlamıştır. Öte yandan anlık bahis uygulamalarıyla birlikte katılımcılar müsabaka içerisinde gelişen olaylara göre son dakikaya kadar bahis oynayabilmektedir.²⁷

Türkiye’de Spor Bahislerinin Gelişimi

İnsanların çoğu geçmişten günümüze kadar az emekle daha fazla kazanç sağlamanın yollarını aramıştır. Arayış içinde olan insanların başvurduğu yollardan birisi de spor alanları ve spor endüstrisi olmuştur. Yöneticilerden taraftarlara kadar herkes desteklediği takım üzerinden bahis oynayarak kazanç sağlamaya çalışmıştır.²⁸

Türkiye’nin bahis geçmişi incelendiğinde 1940 yılında Milli Piyango İdaresi’nin kurulduğu görülmektedir. 1959 yılında ise Spor Toto oyunu “Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahisler Tertibi Hakkındaki” 7258 sayılı kanunla beraber ülkemizde oynanmaya başlamıştır. Milli Piyango İdaresi ilk kurulduğu zamanda ayda 1 kez yapılan çekilişler günümüzde ayda 3 kez yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise milli piyango çekilişlerinin yanı sıra Gençlik ve Spor Bakanlığı idaresinde ve Spor Toto Genel Müdürlüğü denetiminde olan İddaa oyunun daha çok kitleye hitap eden bir oyun olduğu bilinmektedir.²⁹

Dünya genelinde yasa dışı yollarla elde edilen paralar devletlerin dikkatini çekmiş ve devletler bu durumu yasal yollara çevirerek kumara “bahis oyunu” adını vermişlerdir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi bahsi yasal yollarla oynatıp kontrol altında tutmak, ikinci nedeni ise bahisten elde edilen gelirin devlet hazinesine aktarılmasını sağlamaktır. Ülkemizde 1990 ve 2000’li yıllardan günümüze kadar bilgisayar ve telefonun evlere girmesiyle birlikte bahis oynama oranı daha da artmıştır. Özellikle futbol maçlarında ilk yarı sonucu, maç sonucu, atılan gol sayısı,

²⁷ Moya, Statistical... S:3

²⁸ Ağyar, E. ve Dağdelen, B. (2008). Spor bahis oyunu iddaa’ya yönelik tüketici analizi (Antalya Örneği), 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Özet Kitabı, 10-12 Kasım 2010, s.110-112.

²⁹ Özsoy, Lise ve Üniversite... S:1

şampiyon takımın hangisi olacağı gibi bahisler en çok oynanan ve en çok gelir elde edilen bahisler olmuştur.³⁰

Ulusal ve Uluslararası Spor Bahsi Pazarları

Spor bahsi kavramı genel olarak iki farklı alana ayrılmış olup bahisçiye dayalı olan ve müşterek bahis şeklinde belirtilmektedir. Bahis yaparken kendine ait bahiste bir komisyon veya ücret talep edilen sisteme bahisçiye dayalı sistem denir. Burada birey para kazandığı takdirde kazandığı paradan belli bir miktar komisyon ödeme vaadinde bulunur. Müşterek bahis sistemi ise tüm bahislerin ortak bir yerde toplanarak yapılan bahis türüdür. Bir yarışma veya etkinlik için bahis oranlarının ortak görüşlerle belirtilip kabul edildiği sistemdir.³¹

Geçmişten günümüze geldikçe insanlar bahisçiye dayalı sistem yerine müşterek olan bahis sistemine daha eğilimli davranmışlardır. Bunun sebebi müşterek sistemlerin bir devlet politikasıyla oluşturulması ve belirli kurallar çerçevesinde vergi gibi kesintilerin yapılabilmesidir.³² Günümüzdeki mevcut bahisler incelendiğinde Türkiye de dahil olmak üzere çoğu Avrupa ülkesinde yasallaştırılmış müşterek bahis sistemi uygulanmaktadır.³³ Müşterek bahislerin yasallaştırılmasındaki temel amaç yasa dışı girişimlere ve oluşumlara engel olma, vergilendirerek ekonomik gelir kaynağı sağlamaktır.³⁴ Müşterek bahislerin yasallaştırılması sonucu elde edilen faydaları şu şekilde sıralayabiliriz:³⁵

- Spor endüstrisine katkıda bulunarak elde edilen gelir miktarını artırmak.
- İlegal yoldan bahis girişimlerini engelleyerek yasal bir işlem hacmi sağlamak.
- Devlet bütçesine vergilerle gelir sağlayarak katkıda bulunmak.
- Devlet nezdindeki kamu fonlarına yatırım sağlamak.

³⁰ Öztürk, U. (2020). Spor bahisi oynayan üniversite öğrencilerinin bahis oynama güdülerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

³¹ Clair, B. & Letscher, D. (2007). Optimal strategies for sports betting pools. *Operations Research*, 55(6), 1163-1177.

³² Chung, J. & Hwang, J. H. (2010). An empirical examination of the parimutuel sports lottery market versus the bookmaker market. *Southern Economic Journal*, 76(4), 884-905.

³³ Vidal-Puga, J. (2017). On the effect of taxation in the online sports betting market. *SERIEs*, 8(2), 145-175.

³⁴ Vacca, A. (2014). Sports Betting: Why the United States Should Go All In. *Willamette Sports LJ*, 11, 1-2.

³⁵ Manzo, F. Bruno, R. (2019). Legalizing Sports Betting in Illinois Evaluating Policy Options And Fiscal Impacts.

Ülkemizde uygulanan spor bahislerinde diğer ülkelerdeki bahis uygulamalarına göre çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Ülkemizde spor bahisleri belirli yasalarla oluşturulmuş ve devlet aracılığıyla vergilere tabii tutularak insanlara sunulan bir etkinliktir.

5738 sayılı “*Spor Müsabakalarına Dayalı Sabit İhtimalli ve Müşterek Bahis Oyunlarının Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Yaptırılması Hakkında Kanun*” ile 5602 sayılı “*Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun*” kapsamında müşterek bahisler ve sabit ihtimalli bahis oyunları şu şekilde tanımlanmaktadır:

Müşterek bahis: “*Sonucun kısmen iştirakçinin becerisine kısmen de tesadüfe bağlı olduğu yurt içinde ve yurt dışında tertiplenen her çeşit yarışma, müsabaka, spor oyunları ile herhangi bir olay veya durum üzerine, sonucun tahmin edilmesi esasına göre oynatılan ve iştirak edenler arasından doğru tahmin edenlere önceden belirlenen adet, tutar, oran veya misli olarak ikramiye kazandıran oyunları,*”³⁶

Sabit ihtimalli bahis oyunları: “*Yurt içinde ve yurt dışında tertiplenen spor müsabakalarına ait sonuçların veya etkinliklerin tahmin edilmesi esasına göre oynatılan ve iştirak edenler arasından doğru tahmin edenlere, önceden belirlenen bahis oranlarıyla ikramiye kazandıran oyunları*” şeklinde ifade edilmiştir.³⁷

Tanımlar incelendiğinde ülkemizde çok rağbet gösterilen “İddaa” oyunu sabit ihtimalli bahisler arasında yer almaktadır. Bunun yanında spor toto ve loto gibi oyunlar ise müşterek bahisler arasında bulunmaktadır.

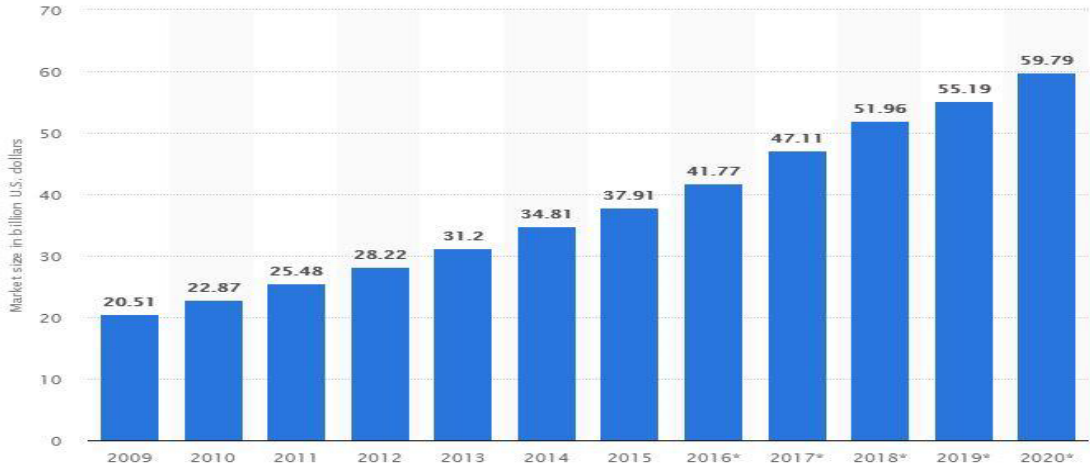
Online Bahis Oyunlarının Uluslararası Pazardaki Yeri

Dünya üzerinde bahisten elde edilen gelirlerin toplamı 2011 yılında 286 milyar Euro olarak tespit edilmiştir. Derinlemesine incelendiğinde online bahisler toplam gelirin %8,6’sını, yani 24,6 milyar Euro gibi büyük bir kısmını oluşturmuştur. Bu miktar dünya genelinde oynanan bütün online oyunları kapsamaktadır. Spor bahisleri ise toplam gelirin %43’ünü (10,6 milyar Euro) oluşturarak bu gelirler içerisinde en çok pay sahibi olan alandır.³⁸

³⁶ (5602 Sayılı Kanun, 2007).

³⁷ (5738 Sayılı Kanun, 2008).

³⁸ Moya, Statistical... S:3

Şekil 1. Yıllara göre online kumar endüstrisinin büyüklüğü³⁹

Veriler incelendiğinde 2009 yılından 2019 yılına kadar online bahis oyunlarının sahip olduğu hacim görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda bu büyümenin 2020 yılında 59.79 milyar ABD doları olabileceği belirlenmiştir.⁴⁰

Dünyada bahis oynama oranları 1998 yılında %30 artmıştır.⁴¹ İngiltere’de 2003 yılında şans oyunları için 27 milyon sterlin, futbol, at yarışı ve tazi yarışları için ise 10 milyon sterlinin harcandığı tespit edilmiştir.⁴² Avusturalya’da insanların ve medyanın ilgisini çeken spor bahislerinden birisi de at yarışları olmuştur. Ancak oynanan bahislerin yeterli olmaması ve ihtiyaçları karşılayamamasından dolayı 1,6 milyon dolar zarar meydana gelmiştir. Öte yandan Türkiye’de 2004 yılından 2017 yılı ilk çeyreğine kadar hazineye 18 Milyar 141 Milyon Türk Lirası kaynak sağlanmış, halkımıza da 30 Milyar 867 Milyon Türk Lirası ikramiye ödemesi yapılmıştır.⁴³ Ülkemizde 2004 yılında spor bahisleri için harcanan para miktarının 124 milyon dolar olduğu

³⁹ Furnham, A. (1984). Many sides of the coin: The psychology of money usage. *Personality and Individual Difference*, 5(5): 501–509.

⁴⁰ Furnham, Many... S:8

⁴¹ Mintel (1999). *Sports betting*. London: Mintel Group.

⁴² Beech, J. & Chadwick, S. (2004). *The business of sport management*. UK:Prentice Hall.

⁴³ Spor Toto Teşkilat Başkanlığı. Tarihçe, STTB, <http://www.sportoto.gov.tr/tarihce> adresinden 8.11.2021 tarihinde alınmıştır.

belirtilmiştir.⁴⁴ Tüm bunlar yasal yollarla elde edilen kazançları göstermektedir. ABD’ de ise yasadışı bahiste yaklaşık 100 trilyon dolar gibi devasa miktarlarla bahis oynanmaktadır.⁴⁵

Bahis oyunları geçmişten günümüze kadar legal ve illegal yollarla Eski Roma’dan Kuzey Amerika’ya, Antik Yunan’dan günümüze kadar toplumlar içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Bugün hemen hemen dünyanın her ülkesinde spor bahisleri oynanmaktadır ve bahisler ülke ekonomilerine büyük ölçüde fayda sağlamaktadır.⁴⁶

Spor dünya çapında son derece popüler olan bir eğlence türüdür.⁴⁷ Sporun beraberinde getirdiği bahis fırsatlarının varlığı, spor liglerine ve sporculara açıkça fayda sağlamakta, oyunun veya maçın eğlence değerinin ötesinde spor etkinliklerine de ilgi yaratmaktadır. Buna rağmen birçok amatör ve profesyonel spor organizasyonu sponsor oldukları etkinliklerde herhangi bir bahis türüne izin vermemektedir. Buna örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Üniversiteler Arası Atletizm Birliği (NCAA) resmi politika olarak, NCAA sponsorluğunda olan branşlarda her türlü yasal ve yasadışı bahislere karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan Ulusal Futbol Ligi (NFL), Delaware’de gerçekleştirilen spor organizasyonlarında oynanan bahislerin yasal olarak oynanmasına karşı çıkmıştır. Dünya genelinde birçok insan spor yapmaktan ve spor müsabakaları sonuçları üzerine bahis yapmaktadır ancak NFL ve NCAA’nın yanı sıra birçok spor organizasyonu, spor bahislerinden faydalanmasına rağmen resmi olarak bahislerin oynanmasına karşı çıkmaktadır. Yakın zamana kadar spor bahislerinin yasal olmaması ve mevcut olarak yerel bir ekonomik faaliyet olması sebebiyle uluslararası platformda az bir etkiye sahip olmuştur. Ancak e-ticaretin ortaya çıkışıyla birlikte sporun endüstri ve pazar alanında büyük bir devrim meydana gelmiştir. Bunun yanında ortaya çıkan online spor bahis siteleri insanların bahislere daha kolay ulaşmasını sağlayarak spor bahis pazarına yeni bir rekabet ortamı kazandırmıştır.⁴⁸ Ülkemizde de

⁴⁴ Uluç, H. (2005, 10 Ocak). 160 Milyar Dolarlık Bir Pazar. <http://www.sabah.com>

⁴⁵ Crist, S. (1998). All bets are off. *Sports Illustrated*, 88, 82-92.

⁴⁶ Yaşar, İddialı... S:2

⁴⁷ Arı, A., ve Çağlayan, H. (2017). Relationship between organizational justice perceptions and organizational commitment levels of school of physical education and sports academicians. *Journal of Education and Training Studies*, 5(4), 240–251.

⁴⁸ Ateş, Behavioural... S:2

spor müsabakalarında belediyeler gibi kurumların sponsorluk yaparak müsabakalara destek verdiği bilinmektedir.⁴⁹

Her ne kadar spor bahisleri yasaklansa da spor müsabakalarını izlemek ve sonuçlarına yönelik bahis oynamak dünya çapında popüler bir eğlence halini almaktadır. Bunun yanı sıra spor bahisleri spor müsabakalarının tamamlayıcı bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da sporseverlerin bahislerden maddi bir kazanç sağlamasa bile onlar için keyif sağladığını ima etmektedir. Ülkelerin geçmişten günümüze kadar bahislerin oynanmaması için çıkardığı yasaların aslında bahislere olan ilginin azalması üzerinde çok az etkisi olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte online spor bahis yapımcıları katılımcılara tablet, bilgisayar veya akıllı telefon üzerinden bahis oynama imkanı sunmaktadır. Bu sayede insanlar yasal bahis oynamak için farklı bir yere seyahat etmek zorunda kalmamaktadır.⁵⁰

SONUÇ

Genel olarak sporu ana öge olarak kabul eden bahis oyunları zamanla hem ülkemizde hem de dünyada oldukça fazla gelişerek bahis oynayan katılımcı sayısını bununla birlikte de elde ettiği yıllık kazancı günden güne artırmaktadır. Öyle ki yıllık olarak spor bahislerinden elde edilen kazancın 227 milyar dolar gibi büyük miktarlara ulaşıldığı görülmektedir. Dünya genelinde spor bahis şirketleri geniş bir pazar alanı oluşturmuş ve sağladığı kazançlarla ünlü spor kulüplerine sponsorluk yapmışlardır. Real Madrid ve Milan gibi birçok insan tarafından tanınan, aynı zamanda desteklenen spor kulüplerine online bahis şirketi olan Bwin tarafından sponsorluk yapılmıştır. Ayrıca Bwin geçmişte Real Madrid takımının forma sponsorluğunu yaparak dünyanın her yerinde insanlar tarafından tanınma imkanı bulmuştur. Spor bahisleri dünya genelinde artmaya devam ederken ülkemizde de aynı oranda bir artış meydana gelmektedir. İnsanların bahis oyunlarına olan ilgisi medya kuruluşlarının dikkatini çekmiş ve medya kuruluşları bahislerle ilgili yayınlarına ağırlık vermişlerdir. Gazetelerde spor sayfalarında Spor Toto ve at yarışıyla ilgili sayfa sayıları artırılmıştır. Çoğu gazete okuyuculara ek olarak “İddaa” tahmin

⁴⁹ Arı, A. ve Fişekçioğlu, İ.F. (2017). Geleneksel sporlarda kırkpınar güreşleri ve ekonomisi. s,110. The International Balkan Conference in Sport Sciences (IBCSS2017)Bursa/Turkey.

⁵⁰ Yaşar, İddialı... S:2

kuponları vermektedir. Gazetelerde verilen spor sayfa sayıları artmış, medya kuruluşlarının tahminlere yönelik olarak sunduğu yayınların süresi de uzatılmıştır.⁵¹

Büyük kulüpler anlaşma yaptığı sponsorluklar sayesinde dostluk maçları yapabilmektedir. “Efsaneler” adı altında oynanan bu maçlarda futbolu bırakmış ünlü oyuncular yer alıp dostluk maçı yapmaktadırlar. İnsanların seyir zevkini artıran bu etkinlikler sponsorlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu sponsorların ayakta kalabilmesi ve bu tür etkinliklerle sporseverleri heyecanlandırılabilmesi için spor bahislerinin oynanması ve kazanç elde edilmesi gerekmektedir. Bu sayede her kulüpte yetişmiş ve sporu bırakmış sporcular tekrar hatırlanmakta ve izleyiciler mutlu olmaktadır. Bu tür müsabakalara devlet başkanları politikacılar davet edilmektedir. Böylece uluslararası ilişkiler de gelişmektedir. Dolayısıyla spor bahislerinin müsabakalar üzerinden uluslararası ilişkilere de fayda sağladığı söylenebilir.

Tüm bunlar incelendiğinde spor bahisleri insan hayatında yer edinmiş geniş çaplı takipçi kitlesine sahip bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte hemen hemen dünyanın her yerinde oynanan müsabakaları takip edebilme özelliği insanları daha fazla spor müsabakalarına yönlendirmektedir. İnsanların sosyal çevresindeki bireylerle spor müsabakalarının sonuçlarını konuşması aslında sporun birleştirici bir unsur olduğunu göstermektedir. Geçmişten günümüze kadar da müsabaka sonuçlarına yönelik tahminlerde bulunabilmeyi, takımların form durumunu takip ederek skor tahmini yapabilmeyi sağlayan en önemli unsurun spor bahisleri olduğu görülmektedir. Online bahis sitelerinde farklı ülkelerde bahis oynayabilme özelliği sayesinde insanlar arasındaki etkileşim artmakta, tüm dünyada meydana gelen spor müsabakalarını takip ederek bu etkileşim daha da güçlenmektedir. Ülkemizde bazı spor bahislerinin bayiliklerde oynanması o ortamda bulunan insanların tanışmasını ve farklı sosyal çevreler içerisine girebilmesini sağlamaktadır. Toplumda bahisler hakkında olumsuz yargılar olsa da aslında bahislerin birleştirici, sosyal çevreyle iletişime geçirici ve müsabakaları takip ederek farklı alanlara yönlendirici etkisi de büyüktür.

Geçmişte Futbol Federasyonu Başkanı Ulvi Yenal’ın 1959 yılında verdiği *“Bahis Müşterek bir kumar değildir. Tahmin ve bilgiye dayalı bir müsabakadır. Futbola karşı hevesi artırır. Ayrıca spor tesisleri için gerekli hasılat elde edilmiş olur. Bu sayede yeni tesisler ve yeni sahalar yapılır”* ifadelerinde

⁵¹ Özsoy, Lise ve Üniversite... S:1

bulunmaktadır.⁵² Bu açıklamadan yola çıkarak spor bahislerinin uluslararası alanda sporun büyümesi ve geliştirilmesi için büyük fayda sağladığı anlaşılmaktadır. Tesislerin geliştirilmesi ve taraftarların daha çok katılımı için tribünlerin genişletilmesi spora olan ilgiyi artırmaktadır.⁵³ İnsanların bahis oynamasıyla bahis şirketlerinin ve devletlerin para kazanması, bu sayede spor sahalarının onarım, tamirat ve geliştirilmesinin yapılabilmesi; spor, bahis ve insan üçlüsü arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bahis, insanların hem keyif almak için hem de maddi kazanç sağlamak için yaptığı etkinliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum genelinde bahis hakkında oluşan kötü düşüncelerin ve baskıların yanı sıra insanların bu işten keyif almaları, sporu takip ederek hem ülkemizde hem dünya genelinde bilgi sahibi olmaları bahsin olumlu yönleri olarak sayılabilir. Geniş kitlelere hitap eden, gerek amatör gerekse profesyonel boyutta toplumsal hayatın her köşesinde hissedilen etkileriyle spor; sadece kişilerin değil, devletlerin de kanunlarında yer almakta ve uluslararası boyutta politika aracı olarak kullanılmaktadır.⁵⁴ Öte yandan spor bahis şirketleri, sponsorluk yaptığı özel spor müsabakalarına insanların katılımını sağlayarak haz ve mutluluk elde edilmesini, devlet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen müsabakalarda da devletlerin birbirleriyle ilişkilerini düzenlemesini dolaylı yoldan sağlamaktadır.

⁵² Çelik, M.A. (2017). Spor bahisi oynayan bireylerin bahis oynama güdülerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Spor Yönetim Bilimleri Programı, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

⁵³ Çağlayan, H. S., Öz, N. D., ve Arı, A. (2018). The Determination of The Leisure Orientation of University Students And The Investigation of The Purpose of Social Network Uses By Various Variables . Turkish Journal of Sport and Exercise , 20 (3) , 328-332 . DOI: 10.15314/tsed.505208

⁵⁴ Barsbuğa, Y., ve Fişekçioğlu, İ.B. (2017). Karl Marx and Reflections of Class Theory on Sport Culture. 21-23 May 2017, s.36. The International Balkan Conference in Sport Sciences (IBCSS2017)Bursa/Turkey.

BÖLÜM

3

FEMİNİZM, KADIN VE SPOR

Dr. Abdil ARI

BÖLÜM 3

FEMİNİZM, KADIN VE SPOR

Dr. Abdil ARI

Feminizm ve Spor

Tüm platformlarda kadın ve erkek eşitliği, feministlerin en çok yaymak istedikleri kavramdır. “Kimlik” bugün başta sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyasal bilimler, antropoloji gibi birçok bilimi ilgilendiren temel bir kavram haline gelmiştir. Kimlik algısında eşitlik olgusu da; kadınların erkekler gibi birer birey olarak varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan sosyal, politik ve ekonomik standartlara bağlıdır, ancak kadınlar genellikle ev düzeni ve ataerkilliğe dayalı toplum normlarıyla ilişkilendirilir.¹ Bu nedenle, kadınların üstesinden gelmesi gereken pek çok zorluk vardır ve erkek egemenliği kavramlarının, hem erkekler hem de kadınlar için tüm platformlarda eşitliği sağlayacak şekilde değiştirilmesi gerekir. Ayrıca kadın ve erkek rolleri kavramsallaştırılırken birbirlerinden üstünlük veya aşağıda olmaları kullanılmamalıdır. Dolayısıyla feministlerin değiştirmeye çalıştığı şey, sadece kadınlar için değil erkekler için de eşitsizliklerle çevrili bakış açısıdır.

Bunun en çok yaşandığı alanda başlangıçtan beri erkeklerin egemen olduğu spordur. Kadınların sadece oyun oynayabildiğini ve her spor dalında onlarla rekabet edebildiğine alışmaları uzun zaman aldı.² Ancak, feminizm, kadınların sporun içine girmesi ve sporcu kadınlar için büyük rol oynamıştır.³

Kronolojik olarak feminizm, aydınlanmanın etkisi, oy hakkı ve küreselleşmenin etkilerine bağlı olarak üç dalgaya ayrılabilir, ancak dördüncü dalga genellikle post-modern dönemle

¹ Barsbuğa, Y. (2021). Evaluation of Athletic Identity in Elite Fencers . Turkish Journal of Sport and Exercise , 23 (2) , 136-140 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsed/issue/64815/940936>

² Barsbuğa, Y., Öz, N.D., Arı, A. (2019). 'Üniversiteler Arası Spor Karşılaşmalarına Katılan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sermaye Düzeylerinin İncelenmesi' Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi cilt 11, sayı 1, issn: 1309 -8012 (online).

³ Theberge, N. (1998). Same Sport, Different Gender': A Consideration of Binary Gender Logic and the Sport Continuum in the Case of Ice-Hockey." Journal of Sport and Social Issues.

ilişkilendirilir. Bu nedenle bazı kaynaklar feminist görüşü dört dalgaya ayırmaktadır. Ancak literatür de tarihsel olarak belirli bir dönem de yer almamaktadır.⁴

Maggie Humm⁵ ve Rebecca Walker'a⁶ göre feminizmin çerçevesi yukarıda açıklandığı şekliyle üç dalgaya ayrılıyor. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarındaki ilk feminist dalga, 1960'lar ve 1970'lerin ikinci dalgası ve 1990'lardan günümüze üçüncü dalga onların fikirlerinin ışığında tarihteki rollerini almaktadırlar.⁷

Feminizmle ilgili ilk tarihsel olay, MÖ 3. yüzyılda Roma döneminde, Konsül Marcus Porcius Cato'nun kadınların yüksek fiyatlı ürünleri kullanmasını sınırlayan yasaları yürürlükten kaldırmaya zorlamak amacıyla tüketime sınır koymak için Capitoline Tepesi'ni kadın figürleri doldurmuş ve kürsüye girişi kapatmıştır. Cato, eşitlik sağlanırsa kadınların erkeklerden kolayca üstün olacağını düşünmüş ve üstünlük, sadece erkeklerin sahip olduğu özelliklerden biri olarak kabul görmekteydi.⁸ Aydınlanmanın da etkisiyle kadınlar eşitlik hakkında daha sistemli düşünmeye başlamışlar ancak genel ve resmi olarak desteklenen bir ortam oluşturamamışlardır.

Fransız devrimi bile kadınlara birey olarak eşitlik sağlayamamış ve ana odak, milliyet ve vatandaşlık açısından eşitlik olduğu için, bu devrim sırasında kadınların sesleri açıkça duyulamamıştır.⁹

Amerika Birleşik Devletleri'nde feminizm hareketlerinin en önemli tetikleyicilerden biri, kölelik karşıtı kadınların özgürlük ve eşitlik kavramlarını savunarak, kendi sosyal ve politik durumlarına uygulamak istemeleriyle birlikte köleliğin kaldırılmasıyla yükselişe geçmiştir.¹⁰

1920'de Amerikan feminizmi, 19. Anayasa değişikliğinin kabulüyle ilk önemli zaferini ilan etmiş ve oy hakkı verildiğinde, feminist hareket hem Avrupa'da hem de Amerika Birleşik

⁴ McNeil, M. (1993). Dancing with Foucault: Feminism and Power-Knowledge. In *Up Against Foucault: Explorations of some Tensions between Foucault and Feminism*. Edited by Caroline London: Routledge.

⁵ Humm, M. (2003). *Feminist Edebiyat Eleştirisi*. Çeviren: Sebile Gündoğdu. Say Yayınları. İstanbul.

⁶ Walker, R. (1995). *To be real: Telling the truth and changing the face of feminism*. New York: Anchor Books.

⁷ Bekar, G. (2020). *The Interplay Between Racism And Feminism: Black Feminism And Toni Morrison's 'Paradise'*. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ.

⁸ Augustin, A. (2021). *Feminizm: Antik Roma'dan Kadın Yürüyüşüne*. Britannica Ansiklopedisi. <https://www.britannica.com/story/feminism-from-ancient-rome-to-the-womens-march>. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2021.

⁹ Tolich, M. (1996). *Negotiated Turf: the Feminisation of the New Zealand jockey profession*. ANZJS, 32/2.

¹⁰ Vertinsky, P.A. (1999). *Making and Marking Gender: Bodybuilding and the Medicalization of the Body from One Century's End to Another*. *Culture, Sport and Society*, 2/1, Spring

Devletleri'nde değerini fiilen yitirmiştir. Zaman zaman kadınlara eşit platformlar sağlamak için farklı sosyal ve politik girişimler oldu, ancak etkisi oy hakkı meselesi gibi değildi. Aslında oy hakkı meselesi bir zafer olarak değerlendirilmemelidir, çünkü oy hakkı demokrasi ile bezenmiş her toplum için bir zorunluluktur. Kadın ve erkek her sandıkta eşit rol almalıdır. Ancak o dönemlerde kadınlara tanınan oy hakkı, kadınların kaderini biçimsel olarak değiştirebilecek bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.¹¹

19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da gelişen hareketler, işçi sınıfını veya orta sınıfı tercih ettikleri için sosyalist veya liberal hareketler olarak ikiye ayrıldı. Bazı mücadeleler beyaz kadınlara özgü kalırken, diğerleri işçi sınıfı içinde siyahlar veya kadınlar olarak savaştılar. 20. yüzyılın başlarında dünyanın birçok yerinde kadın hareketleri örgütlenmiştir. Bunun yanı sıra, artık unutulmuş ya da bulundukları bölge dışında hatırlanmayan, kendi kendini geliştiren birçok kadın hareketi olmuştur. Buna alternatif olarak her türlü feminizmi kapsayan geniş bir tanım yapılabilir.¹²

Feminizm kavramı üzerine ortak bir tanım yapmak oldukça zordur. Birçok yaklaşım veya teori farklı feminizm tanımları getirirken, birçok araştırmacı ve akademisyen de farklı feminizm tanımları yapabilmektedir. Ama genel bir çerçeve kurma bağlamında Feminizm, biyolojik bakış açısı olmaksızın statü bağlamında kadın ve erkek arasında toplumsal ilişkilerde bir çatışma olduğunu ileri sürmektedir. Bu çatışma biyolojik temelli bir çatışmadan çok, toplumsal alanın her çevresinde sabit olmayan ve dinamik hareketliği beraberinde getiren, bir değişimi tetikleyen, insanlık tarihinin akışını etkileyen bir güç olarak nitelendirilmektedir.¹³

Biyolojik olarak kadınların fiziği erkeklerinkinden farklıdır. Ama bu spordan uzak tutulmaları, fırsat verilmemesi ve spor yapmamaları gerektiği anlamına gelmez. Feminist teori, onları bu nedenlerle savaşıma ve insanlara biyolojik olarak erkeklerden daha zayıf olmadıklarını göstermeye teşvik etmektedir.

Kadınların sporda başarılı bir şekilde rekabet etmek için fiziksel veya psikolojik olarak donanımlı olmadığı çağlar boyunca iddia edilmiştir. 1980 yılında, Uluslararası Olimpiyat Komitesi

¹¹ Bekar, The Interplay... S:1.

¹² Ramazanoğlu, C., Bayatlı, M., ve Berktaş, F. (1998). Feminizm ve ezilmenin çelişkileri. Pencere Yayınları. İstanbul.

¹³ Mitchel, J., & Oakley, A. (1984). Kadın ve Eşitlik (Çev. F. Berktaş). Kaynak Yayınları, Ankara.

(IOC), kadınların uzun mesafeli koşu yarışmalarında yarışmasına izin vermeyi reddetti çünkü IOC üyeleri, kadınların bu tür etkinliklerin gerginliğine dayanabileceğine inanmamıştır. Ancak dünya spor tarihinde, kadınların sporda erkeklerden daha başarısız olduğu ön yargısını çürütmeye neden olabilecek birçok örnek vardır.¹⁴ Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Bisiklette, birçok kez dünya şampiyonluğunun sahibi olan Büyük Britanyalı Beryl Burton, 12 saatlik bir yarışta binerek yeni bir yarışma rekoru kırdı ve en yakın erkek rakibinden iki kat fazla olan 277 mil yol kat etmiştir.¹⁵

Ferris¹⁶, atletizm ve yüzme yarışmalarında kadın ve erkeklerin dünya rekorlarını karşılaştırdılar. Yorucu efor gerektiren performanslarda, kadınların performansları erkeklere göre daha hızlı geliyor. Bu, neredeyse tüm mesafeler için geçerlidir, ancak kadınların erkeklere göre iyileşme oranı daha uzun mesafelerde daha fazladır. 1969 -1980 arasında, kadınlar ve erkekler için dünya maraton rekoru arasındaki farkın neredeyse %3 oranında azaldığını buldu. Kadınların rekoru 40 dakikadan fazla azalırken, erkeklerin rekoru değişmemiştir.¹⁷

Poortmans ve Niset¹⁸, yüzme, koşma ve atlama yarışmalarındaki Olimpiyat rekorlarını karşılaştırdı. Bu karşılaştırmada, en iyi kadın performansının, en iyi erkek performansları %81 ile %93 arasında olduğunu göstermektedir. Ancak iki saati aşan yarışlarda kadınlar üstün gelmeye başladığı da bu çalışmanın sonuçlarından birisidir. 1974'de 100 millik AAU Süper Açık Maraton koşusunu bir kadın kazandı. Kadın bir yüzücü 1976'da Manş Denizi'nde yüzerek dünya rekorunu kırmıştır.¹⁹

Kadınların atletik performansını sınırlamada sosyal faktörlerin etkisini göstermek amacıyla Dyer²⁰, farklı ülkelerde kadın ve erkeklerin atletik performansı arasındaki farkı karşılaştırdı. Bu ülkeler arasında Doğu Almanya, SSCB, Hollanda, Macaristan, Polonya, Batı Almanya, Birleşik

¹⁴ Burke, M. (2001). Sport And Traditions Of Feminist Theory. A Thesis Presented for the Doctor of Philosophy Degree, Victoria University, Australia.

¹⁵ Jarratt, E.H. (1990). Feminist Issues In Spor. Women's Studies Inr. Forum, Vol. 13, No. 5. Printed in the USA.

¹⁶ Ferris, E. (1981). Attitudes to women in sport. Preface towards a sociological theory. In Jan Borms, Marcel Hebbelinck. Antonio Venerando (Eds.), The female athlete. Basel, NY: Karger.

¹⁷ Ferris, Attitudes... S:3.

¹⁸ Poortmans, J., & Niset, G. (1981). Biochemistry of exercise IV-A, International Series on Sports Sciences Ha, University Park Press, Baltimore.

¹⁹ Fisher, L.A., Knust, S.K., & Johnson, A.J. (2013). Theories Of Gender And Sport. Gender Relations in Sport. Sense Publishers.

²⁰ Dyer, K. (1976). Social influences on female athletic performance. Journal of Biosocial Science, 8.

Krallık, İsveç, Avustralya, Finlandiya, Çekoslovakya, İtalya, Fransa, Güney Afrika ve Belçika yer aldı. Pist yarışlarında, kadın ve erkek performansı arasındaki fark yüzdesinde ülkeler arasında büyük bir eşitsizlik olduğunu buldu. Yani, bazı ülkelerde fark büyüktü ve bazılarında ise fark küçüktü. Belirli bir ülkedeki kadın ve erkek sporcular üzerindeki genetik ve çevresel etki muhtemelen aynı olduğu için, sosyal faktörlerin kadın ve erkek pist performansının göreceli eşitliğini veya eşitsizliğini hesaba katması gerektiği ve bu sosyal faktörleri, eğitimciler, işverenler ve genel halk tarafından tesislerin farklından kaynaklı olarak tanımladı. Ayrıca, birkaç ülkede yüzme için kadın ulusal rekorlarının, diğer bazı ülkelerde aynı mesafeler için erkek ulusal rekorlarını aştığını tespit etmiştir.²¹

Örneklerdeki bu araştırmalar, kadınların erkeklerle başarılı bir şekilde rekabet etme konusundaki temel kapasitesinin kanıtını desteklemekte ve kadınların performansında sınırlayıcı faktör olarak kadınlar hakkındaki genel toplumsal tutumları ima etmektedir. Kadınların fiziksel kapasitelerini erkeklere göre karşılaştıran önceki araştırmalar, ortalama kadını ve ortalama erkeği denek olarak kullanmıştı. Sporda başarılı kadın ve erkek sporcuların karşılaştırılması, vücut kompozisyonu ve fizik, kas lifi özellikleri, güç ve kardiyovasküler kapasite gibi fizyolojik parametrelerde farklı olmaktan çok benzer olduklarını göstermektedir.²²

Feminist hareketteki benimsemiş birçok kadın, kendilerini yeni bir toplum oluşturmaya adanmış kadınlardan ziyade, içinde bulundukları kötü durumları düzeltmeyi amaçlamıştır. Feminizm, bir grup olarak kadınların evrensel bir kolektif insanlık kategorisine ve bireylerin kendi özgür kimliklerine ve evrensel eşitlik ilkesine ulaştığı varsayımına dayanmaktadır. Ancak feminizm için eşit derecede önemli bir konu, liberal eşitlik, özerklik ve evrenselliğin eleştirel yapısı, özgünlük kavramı olmuştur.²³

Feminizmin doğuşunda ilk ve önemli adım, kadınların ezilen bir gruba ait oldukları bilincinin ortaya çıkmasıdır.²⁴ Feminizm düşüncesi ile birlikte çeşitli yaklaşımlar da oluşur. Bunlardan başlıcaları; **Liberal Feminizm, Sosyalist Feminizm, Radikal Feminizm, Kültürel**

²¹ Burke, Sport... S:3.

²² Wilmore, J. (1979). The application of science to sport: Psychological profiles of male and female athletes. Canadian Journal of Applied Physiology, 27.

²³ Berktaş, F. (2012). Dünyayı bugünde sevmek: Hannah Arendt'in politika anlayışı. Metis Yayınları. İstanbul.

²⁴ Çakır, S. (2007). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Feminizm olarak sıralanabilir.²⁵ Bu yaklaşımların tümünde kadınların yararına düşünceler ortaya atılır. Böylece ilk çağlardan beri erkeğe bağımlı olarak yaşayan kadınların toplumdaki konumları feminist yaklaşımla düzeltilmeye çalışılmıştır.²⁶

Liberal feministler genellikle bireysellik ile ilişkilendirilir. Bu yüzden sınıf ve ırka bağlı konular ve ataerkilliğe dayalı düşünceyi tamamen reddederler. Liberalizm, bireyi hiyerarşik örgütlenmeleri gösteren siyasal yapıların baskısından kurtarmayı amaçlayan toplumsal ve siyasal düzeni oluşturmuştur. Liberal teoriye göre, bireyler sosyal ilişkilerden bağımsız olarak bireysel ve sosyal haklara sahiptirler.²⁷ Bu bağlamda sporun mevcut örgütlenmesi temelinde de hata görmeyerek erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmayı, kadının spora dahil edilmesini isteyen liberal yaklaşım zamanla bu girişimin yüzeysel kalabildiğini tecrübe etmiş ve daha radikal kararları destekleyebilmişlerdir.²⁸

Bu noktada liberal feministler de erkeklerin egemenliği altında kadınların özgürlüğüne odaklanıyorlar. Onlara göre özgürlük sorunu sadece erkeğe ve kadına tanınan ayrıcalıklarla sınırlı değildir. Bu özgürlük sorunu toplumsal yapının her düzeyinde görülebilir.²⁹ Liberal feminist yaklaşımın daha çok üzerinde durduğu esas politik hedef, kadınların erkeklerle eşitliğinin sağlanmasıdır. Sporda eşitlik için liberal yaklaşımlar sıklıkla erkeklerle aynı kaynak ve olanakları kadın ve kızlara da oluşturma, engelleri yıkıp katılımlarını zorla kabul ettirme arayışındadır.³⁰

Sosyalist feminizm, kadınların ücretli emek olgusuyla ilişkisini ücretli ve ücretsiz emek olarak ikiye ayırır. Kadınlar, ücretli iş olgusunun dışında, genel olarak tüketiciler ve ev işlerinde ücretsiz çalışan olarak tanımlanmaktadır.³¹

Gerçekten de spor, maddi anlamda sınıf atlama işlevindeki gibi çoğunlukta özellikle ülkemizde erkekleri kapsayan işlevsel bir yapılanma içindedir ki özellikle ülkemizde kadınların

²⁵ Baştan, A. (2015). Feminizm ve İngiliz Feminist Tiyatro. The Journal of Academic Social Science. Aralık, 3, Sayı: 21.

²⁶ Brientha,l R., & Koonz, C. (1977). Becoming Visible: Women in European History. Boston: Houghton Mifflin Company.

²⁷ Berktaş, Dünyayı... S:5.

²⁸ Yaprak, P. (2006). Feminist Teorilerin Sporla İlgili Yaklaşımlarının Türkiye’de Elit Spor Ekseninde Analizi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

²⁹ Bekar, The Interplay... S:1.

³⁰ Yaprak, Feminist... S:5.

³¹ Vogel, L. (2002). Introduction to —Red Feminism: A Symposium II. (A)66:4, 03.

erkekler kadar spor yoluyla 'sınıf atlayabilme' olasılığı yoktur. Sporda kadın ve erkek arasındaki en çok muhtemel eşitsizlik alanları arasında da tesislere ulaşım, elde edilebilir programların sayısı ve oranının yanı sıra programlardaki görevlerin dağılımı erkeklerden ibaret ya da nadiren sayıları en asgari olacak kadar kadınları da kapsamaktadır.³²

Sosyalist feminist teori, kadınların ikincilliği ile toplumdaki diğer eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi sorgular. Toplumdaki ırk, ekonomik adaletsizlik vb. geniş kapsamlı sosyal ilişkiler bağlamının sosyalist feminizm perspektifinden yorum yapmak için değerlendirilmesi gerektiği büyük ölçüde iddia edilmektedir.³³

Radikal feminist yaklaşım, kadın merkezli açık bir anlayışı kabul etmektedir. Bu yaklaşım ile kadınlar arasındaki farklılıklar, aynı zamanda erkek egemen ve erkek tanımlı sporlara ilişkin ciddi sorunlar tanımlanmakta ve vurgulanmaktadır. Radikal feminizm, toplumsal yaşamda ekonomik bağlamda, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışır. Erkekler, ataerkillik ve onlara bunu emreden toplumsal cinsiyet sistemi sabit toplumsal roller kaldırılmalıdır. Ataerkil otoriteyi ve erkeklerin üstünlüğü kesinlikle reddetmişlerdir.³⁴

Bu yüzden, bu yaklaşıma göre, kadın sporcuların kişisel tecrübeleri ve fiziksel programlara katılımdaki artışları, erkek güç ve egemenliğindeki sistemlere karşı çıkmak anlamına gelmelidir. Ancak, radikal feministlere göre sporların kalıntılarında yer alan kadınların potansiyeli, vahim olarak değişimden uzaktır.³⁵

Kültürel feminizme göre, toplumu daha iyi bir forma dönüştürme potansiyeline sahip kadınların izlediği yol toplumu değiştirmek için her zaman doğru ve daha iyidir. Kültürel feminizm, toplumun ve kadınların geniş bir sosyal ve kültürel dönüşümünü amaçlayan düşünce hareketidir.³⁶

³² Coakley, J.J. (2004). Sports in Society; Issues and Controversies. 8. Edition, McGraw-Hill, Boston.

³³ Bekar, The Interplay... S:1.

³⁴ Hall, M.A. (1996). Feminism and Sporting Bodies, Essay on Theory and Practice. Human Kinetics.

³⁵ Christian, S. (2004). The Radical Potantial of Woman In Sports. Woman and Sports Journal, July-Agust.

³⁶ Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti. Alternatif Politika Dergisi, 1(1).

Spor da bu anlamda en belirgin toplumsal kurumlardan biridir. Kültürel feministler gibi diğer tüm feminist yaklaşımlar da “kız gibi topu savurmak” klasik deyimindeki gibi, spora katılan kadının da başarılı olmak için erkek gibi olması gerektiği ya da başarılı ise tam olarak kadın olmadığı düşüncesini eleştirmektedir.³⁷ Bu teori, kadınların eşit bir toplumda karşılaştıkları adaletsizliklere vurgu yaparak, kadınların erkeklerle fiziksel, psikolojik, biyolojik ve sosyal farklılıklarının belirlenmesine neden olan faktörlerin sorgulanmasını sağlar. Erkeğin spora ilişkin yenilikleri tecrübe ettiği ve kadının evden çıkamadığı bu örneklerde kadının erkeğe mutlak itaati söz konusudur.³⁸

Kadın ve Spor

Kadınlar kendi benliklerini ve kimliklerini koruyarak kendi kültürel ve toplumsal yapılarını kendi deneyimleriyle oluşturmalarıdır. Kadınların kamusal alanda yer alabilmeleri için kendilerini gerçekleştirecek kimliğe ulaşmaları gerekmektedir. Kendi özünü ve yeteneklerini bilen kadın, toplumu başarıya taşıyacak kişidir. Toplum demokratik düzene ve refaha götürecekt temel unsur budur. Kadınlar iyi bir eğitim almalı, kendilerini yetiştirmeli ve toplumda yükselmeli, toplumdaki itibarlarını ve statülerini arttırmalıdır.

Fuller, kadınların özgüven sahibi olmasını destekledi. Ayrıca kadınların sezgisel ve sevecen gücüne güveniyordu. Kadınların topluma olan sevgisi ve bağlılığı ile toplumu daha iyi bir yer haline dönüştüreceklerine inanıyordu. Kadının özünü ve gücünü göstermesi için kendini özgür hissetmesi gerektiğini ve kadınlar kendilerini tamamen bağımsız hissettiklerinde toplumu da olumlu yönde etkilemişlerdir.³⁹

Kadınların ilk defa spor faaliyetleri ile ilgilendiği arkeolojideki bulgulara göre; M.Ö. 3500’lü yıllarda Girit Uygarlığına dayanmaktadır. Antik çağdaki spor faaliyetlerinde temelde din duygusunun olduğu görülmektedir. Bu durumun seyircilerin ve sporcuların uygun olmayan

³⁷ Yaprak, Feminist... S:5.

³⁸ Bekar, The Interplay... S:1.

³⁹ Kolodny A. (2021). Inventing a Feminist Discourse: Rhetoric and Resistance in Margaret Fuller's Woman in the Nineteenth Century. The Johns Hopkins University Press, Volume 193/ Issue 2.

davranışlardan kaçınmalarına ve düzenlenen spor etkinliklerinin devamlılığına katkı sağladığı belirtilmektedir.⁴⁰

Ancak eski dönemlerde kadınlar tarafından fiziksel faaliyetlere katılmanın toplum düzeninde değişiklikler oluşturacağını düşünenler, bu durumdan korkarak kadınların bu aktivitelere katılımlarına karşı çıkanlar, yüksek tempoda gerçekleştirilen egzersizin kadınların sahip olması gereken ahlâkî anlayışlarını bozacağı, bedenlerinin şeklini bozacağı ve bunun da ötesinde kadınlardaki doğurganlık özelliğini ortadan kaldıracağı konusunda hem fikir olmuşlardır.⁴¹

Kadınların fiziksel olarak erkeklerden daha zayıf olduklarına ilişkin tutumların yanı sıra, kadınların spor müsabakalarına psikolojik olarak uygun olmadığına ilişkin inançlar da yaygındır. Batı kültüründe gerçek bir kadın olmak, kadınsı olmaktır ve kadınsı olmak, çoğu zaman beceriksiz, entelektüellikten uzak, yetersiz, gerçekçi olmayan, olgunlaşmamış, öznel, itaatkar, kolayca etkilenmiş ve aşağılık duygularıyla sarsılmış olarak varsayılır.⁴²

Buna ek olarak, kadınların rekabetçi olmadığı ve rekabetçi çabaları sürdüren kazanma arzusundan yoksun olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Açıkçası, bu kadınlık tanımıyla, kadınların psikolojik olarak sporun zorluklarına uygun olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca, sporda başarılı olan kadınların eninde sonunda kadın olarak rollerinde ve sporcu olarak rollerinde istikrar sağlayamamaları ile karşı karşıya kaldıkları ileri sürülmüştür. Bu nedenle, sporcu kadınlar ikili bir çıkmazda olduklarını hissetmeye eğilimlidirler.⁴³

Kadınların patolojik bir fizyolojinin kurbanı olarak ağır sportif etkinliklere dayanamayacak kadar zayıf varlıklar olduğu miti kültürel olarak tanımlanan kadın bedeni hakkındaki gerçeklerden yola çıkarak ileri sürülmüş ve bu alanlar kadınlara kapalı tutulmuştur. Kadın ve erkek arasındaki fizyolojik ve psikolojik farklılıklara vurgu yapan medikal söylemlerin de birer

⁴⁰ Mirzeoğlu, N. (2011). Spor biliminin tarihsel temelleri. Spor bilimlerine giriş. Spor Yayınevi. Ankara.

⁴¹ Constanzo, M. (2002). One Can't Shake of the Women: Images of Sport and Gender in Punch, 1901-1910. The International Journal of the History of Sport. 1/1.

⁴² Broverman, I.K., Broverman, D.M., Carlson, F., Rosencrantz, P.S., & Vogel, S. (1970). Sex-role stereotypes and clinical judgments of mental health. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 34.

⁴³ Jarratt, Feminist... S:3.

kanıt olarak sunulduğu bu çabalarla, kadının sporda ikincilliğinin nedeni olarak onun anatomisi gösterilmiştir.⁴⁴

Kadınların atletik performansı üzerine yapılan araştırmalarda, kadınların birçok spor müsabakasında erkekler kadar iyi ve bazen de onlardan daha iyi performans gösterdiği bulunmuştur; yüzme ve koşuda en iyi kadın performansları, en iyi erkek performanslarına yakındır ve branşa yüksek eğitilmiş kadın sporcular, spor ve egzersiz için fizyolojik kapasiteleri açısından aynı branşa yüksek eğitilmiş erkek sporculara fiziksel kapasite yönünden benzerdir. Hatta kadınların vücut ısısının düzenlenmesi ve yüzdürme gibi bazı alanlarda erkeklere göre bazı avantajları olabilir.⁴⁵ Bununla birlikte, tüm bu kanıtlara rağmen, hem kadınların hem de erkeklerin birçoğu, kadınların erkeklerle aynı düzeyde rekabet edebileceklerine inanmayı reddediyor.

1978’ de Amerika da çıkan Amatör Spor Yasası, tarafından oluşturulan cinsiyet eşitliği bilinci ve Olimpiyat, Pan American, dünya şampiyonası ve diğer uluslararası spor etkinlikleri milli takım seçmelerinde haksızlık olduğu ortaya çıktı. Kadınlar ve fiziksel engelli olanlar, amatör spor organizasyonlarında gönüllü olarak neredeyse hiç yoktu ve spor müsabakalarına katılımda az sayıda temsil edildi. Amatör Spor Yasası, okul dışı, amatör sporlarda cinsiyet, ırk ve fiziksel engellilik temelinde ayrımcılığı yasakladı. Amatör Spor Yasası, büyük bir devrim yaparak, kadınların erkek egemen Amerikan sporlarına katılmalarının kapılarını açtı.⁴⁶ Dolayısıyla kişilerin ve toplumların sağlıklı kalma, güzel görünüm ve sosyalleşme için spor yapmaları, sporun aynı zamanda bir hizmet sektörü olarak kabul görmesini de sağlamıştır.⁴⁷

Tarih boyunca erkekler ve kadınlar çeşitli faktörlerin etkisiyle farklılaşmışlardır. Ancak bir toplumda kadınların spora ulaşması, spora sahip olması, genel statüsünün bir yansımasıdır. Cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkarak, siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan akımla birlikte, kadın ve spor konusu ciddi olarak ele alınıp, tartışılmaya başlamıştır.⁴⁸

⁴⁴ Koca, C., ve Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: Genel bir bakış. Toplum ve Bilim, 103.

⁴⁵ Ferris, Attitudes... S:3.

⁴⁶ Lopiano, D.A. (2000). Modern History Of Women In Sports: Twenty-Five Years Of Title IX. Clinics in Sports Medicine, Volume 19, Issue 2.

⁴⁷ Öztürk, A.O., Demirel, H., ve Tüzer, B.F. (2021). Pandemi Sürecinin Spor Sektörüne Etkileri. International Kosovo Congress on Culture, Arts and Multi-Disciplinary Studies. April, 2021, KOSOVO.

⁴⁸ Dursun, B. (2019). Kadın Sporcuların Sportmenlik Yönelimlerinin Etik Duruşa Etkisi. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri

1896'da gerçekleştirilen Olimpiyat Oyunları'nın yarışmacıları arasında hiçbir kadın yer almamıştır. Coubertin hayatı boyunca kadınların sporcu olmalarına karşı çıkmıştır. Dolayısıyla 1896 olimpiyatlarında da kadın sporları ile ilgili bir organizasyon olmamış, nitekim bu yönde bir düşünce de kimse de oluşmamıştı. Diğer bir ifadeyle resmi olarak kadınlar bu oyunlara alınmamıştır. Bu konuda yalnızca iki kadın sporcunun maratona katıldığı ifade edilmekte, bu da yarışın resmi başlama saati esnasında kayıtsız olarak sembolik bir şekilde katılım olduğu yönündedir.⁴⁹ 1896'daki ilk modern Olimpiyatların resmi olarak kadınların yarışmasına izin verilmemesine rağmen kayıt dışı olarak maraton yarışına katılan Yunanlı kadın sporcu Stamata Revithi tarafından koşunun 5 1/2 saatlik bir sürede tamamlandığı bilinmektedir.⁵⁰

1900'de Paris şehrinde gerçekleştirilen Olimpiyat Oyunlarında golf ve tenis branşların da, 1904 yılında St. Louis Oyunlarında da okçuluk branşın da kadınların yarışmalara katıldığı görülmektedir. Modern Olimpiyatlar kapsamında tenis spor dalında tarihte ilk altın madalya sahibi olan kadın sporcu Charlotte Cooper olmuştur.⁵¹ 1908 yılı Londra Olimpiyatlarına kadar okçuluk dalında, 1924 yılı Paris Olimpiyat oyunlarına kadar ise tenis dalında kadınların yarışmalara katılmasına izin verilmiştir.⁵² Türkiye de kadınların spora katılımının Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de büyük ısrarlarıyla 5 Aralık 1934'te kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkıyla gerçekleştiği söylenebilir. Bu gelişmelerle birlikte resmi olarak kadınlar artık sporda yer almaya başlamışlardır. Öte yandan günümüzde modern liderlik teorilerine bakıldığında kültürel, öğretimsel, vizyoner ve öz liderlik gibi yeni kavramların ortaya çıktığı görülmektedir. Günümüzdeki kadın erkek eşitliği, kadınların spor müsabakalarında yer alabilmeleri gibi olaylar sonucunda insanlar, kendi kendini yöneten gruplara veya liderlik rollerinin grup çalışanlarına paylaştırıldığı ve ortak kullanıldığı ekiplere yönelmektedirler.

Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

⁴⁹ Mallon, B., & Widlund, T. (1998). The 1896 Olympic Games. Results for all competitors in all events, with Commentary. pp: 24.

⁵⁰ Tarasouleas, A. (1997). http://library.la84.org/OlympicInformationCenter/Olympic_Review/1997/oreXXVI17/oreXXVI17zg.pdf [Erişim Tarihi: 02.10.2021].

⁵¹ Albayrak, İ. (2019). Kadın Güreşçilerin Spor Hayatlarında Karşılaştıkları Zorlukların İncelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, Spor Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

⁵² Erdemli A. 2012. Kadın ve Spor. Kadın Araştırmaları Dergisi. 1/1.

Özellikle kadınlar kendi kendini yönetebilme duygularını geliştirerek daha başarılı olabilmektedirler.⁵³

Spor branşları, farklı yüzdelik performans seviyelerine sahip baskın bir tarafa sahiptir. Ancak, farklı toplumlarda, onların gelişim düzeyleri değişmekte ve sanayileşmiş ülkelerde kadınların spora katılımı yüksektir, gelişmekte olan ülkelerde ise bu oran düşüktür. Çünkü bu toplumlarda, kadınların hala doğurganlık için yaratılan kadın, ter yerine parfüm kokusu, aktif yaşam yerine pasif hayat olduğu düşünülmektedir.⁵⁴

Ancak, kadınların atletik performansını sınırlamada sosyal faktörlerin etkisini göstermek amacıyla Dyer⁵⁵, farklı ülkelerde kadın ve erkek sporcuların atletik performansları arasındaki farkı karşılaştırdı. Bu ülkeler arasında Doğu Almanya, SSCB, Hollanda, Macaristan, Polonya, Batı Almanya, Birleşik Krallık, İsveç, Avustralya, Finlandiya, Çekoslovakya, İtalya, Fransa, Güney Afrika ve Belçika yer aldı. Pist yarışlarında, kadın ve erkek performansları arasındaki fark yüzdesinde ülkeler arasında büyük bir eşitsizlik olduğunu buldu. Yani, bazı ülkelerde fark büyüktü ve bazılarında ise fark küçüktür diye biliriz.⁵⁶

Aynı coğrafya üzerinde yaşayan ülkedeki kadın ve erkek sporcular üzerindeki genetik ve çevresel etki muhtemelen aynı olduğu için, sosyal faktörlerin kadın ve erkek pist performansının göreceli eşitliğini veya eşitsizliğini hesaba katması gerektiği sonucuna vardı. Bu sosyal faktörleri, eğitimciler, işverenler ve genel halk tarafından tesislerin farklı olması ve sporun teşvik edilmelerinin çeşitliliği olarak tanımladı.⁵⁷ Ayrıca, birkaç ülkede yüzme sporu için kadın ulusal rekorlarının, diğer bazı ülkelerle aynı ya da benzer yapılar için erkek ulusal rekorlarını aştığını

⁵³ Tüzer, B.F., Demirel, H., Erkmén, ve G., Altın, M. (2019). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Öz Liderliklerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. International Science and Academic Congress, 2019, Konya, Turkey.

⁵⁴ Açıkada, C., ve Ergen, E., (1990). Bilim ve Spor, Büro Tek Ofset Matbaacılık Ankara.

⁵⁵ Dyer, Social... S:4.

⁵⁶ Jarratt, Feminist... S:3.

⁵⁷ Erdoğan, M., ve Öz, N. D. (2021). Evaluation Of Participation In Recreational Exercise With Basic Psychological Needs And Happiness Parameters During The COVID-19 Pandemic Process . Turkish Journal of Sport and Exercise , 23 (2) , 178-184 .

tespit etti.⁵⁸ Bu da sosyal faktörlerin kadın performansı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Kadın sporcuların sporda başarılı olma ve kadınlıklarını koruma arasındaki çatışmalarla kuşatıldığı ifadelerine rağmen, araştırmacılar, birçok kadın sporcunun, sporcu olmayan kadınlara göre daha fazla psikolojik iyi oluş ve vücutlarına karşı daha olumlu tutumlar yaşadıklarını göstermiştir.⁵⁹⁶⁰⁶¹ Bu nedenle, sporda yarışmanın sonuçları, bazıları tarafından önerilen psikolojik iyi oluşu doğuruyor gibi görünmemektedir.⁶²

Bununla birlikte, kadınların erkekler kadar rekabetçi olmadığını gösteren bazı kanıtlar da vardır. Kleiber ve Roberts⁶³, spora katılan erkeklerin, spora katılan kızlardan daha az fedakar ve işbirlikçi olduğunu bulmuşlardır. Duda⁶⁴, yaptığı araştırmada, erkek çocuklar kazanma ve kaybetmeyi daha çok önemserken, kız çocukların atletik beceriye daha fazla önem verdiğini sonucuna ulaşmıştır.⁶⁵

Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Ancak kadın ve erkek arasında uzun yıllara dayanan bu farklılaşma, sadece spora katılımıda görülmemiş, erkeğe özgü bir faaliyet olarak görülen spor hakkında yorum yapma durumunu da etkilemiştir.⁶⁶ Kadınların üstün özelliklerinden olan, kendine güven ve başarı, itaat etme ile karşılaştırıldığında başarılı bir sporcuda olması gereken çok

⁵⁸ Wilkerson, M. (1996). Explaining the Presence of men Coaches in Women's Sports: The Uncertainty Hypothesis. *Journal of Sport and Social Issues*, 20/4.

⁵⁹ Snyder, E., & Kivlin, J. (1975). Women athletes and aspects of psychological well-being and body image. *Research Quarterly*, 46.

⁶⁰ Snyder, E., & Spreitzer, E. (1977). Participation in sport as related to educational expectations among high school girls. *Sociology of Education*, 50.

⁶¹ Vincent, M. (1977). Comparison of self-concepts of college women: Athletes and physical education majors. *Research Quarterly*, 47.

⁶² Jarratt, Feminist... S:3.

⁶³ Kleiber, D.A., & Roberts, G.C. (1981). The effects of sport experience in the development of social character: An exploratory investigation. *Journal of Sport Psychology*, 3/1.

⁶⁴ Duda, J.L. (1983). Goals and Achievement Orientations of Anglo and Mexican-American Adolescents in Sport and the Classroom. *International Review for the Sociology of Sport*, 1/1.

⁶⁵ Jarratt, Feminist... S:3.

⁶⁶ Yüksel, M. (2014). Cinsiyet ve Spor. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. Yıl 7, Sayı XIX.

daha olumlu özellikler olarak kadınlarda görülmektedir. Kadınların içerisinde bulunduğu toplum ve yetiştirilme tarzı ile ilgili olarak spora karşı cesaretleri kırılmaktadır.⁶⁷

Medyada kadın sporcularla ilgili haberlerin çoğunda onların ev hanımı ve annelik özelliği üzerinde durulur. Kadın sporcularla ilgili fotoğraf veya televizyon görüntüleri ise ya değişikliklerini vurgulayacak pozisyonlardan ya da tam aksine spor yapan kadının nasıl cinsiyetinden uzaklaşarak erkekleştiğini vurgulayacak pozlardan oluşur. Çünkü sporun çağrıştırdığı, hızlı, güçlü ve kuvvetli olma gibi özellikler aynı zamanda erkek cinsinin çağrıştırdığı özelliklerdir. Bu nedenle spor genelde erkek kimliği ile özdeşleşmiştir ve erkek işi olarak görülür. Fiziksel başarı ve erkeksilik aynı anlaşılmaktadır. Başarılı kadınlar başarıları arttıkça erkekleşir. Başarılı bir kadın sporcu, erkek gibi ama başarısız bir kadın gibi görülür. Hiç bir erkek sporcu toplumda böyle bir ikilem yaşamaz. Eğer kadın sporcu başarılı ise erkek olduğundan şüphelenilir. Kadın sporcuların cinsiyet testinden geçirilmelerinin sebebi hep bu yüzdendir. Kadın sporcular ancak buz pateni, cimnastik gibi sporlarda başarıya ulaştıklarında toplum tarafından övülüp alkışlanırlar. Bu tip sporlar da zaten gençliğe, esnekliğe ve dişilik imajına bağlı olduğundan, sporda cinsiyet ayırımının bir göstergesi olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır.⁶⁸

Bu gün gelenekselcilerin modern sporun görünümüne yaptığı eleştiriler, feminist analizlerle buluşabilmektedir. Feminist düşünce sporu, modernleşme sürecinde kadının dışlanışını ve daha fazla baskılanmasını üreten yeni dinamiklerin ortaya çıktığı bir alan olarak eleştirmektedir. Geçmişte yaygın olarak zevk için, hevesle yapılan amatör sporda bile artık günümüzde büyük kazançlar elde edilebilmekte, amatörlük içi boşaltılmış bir isim olarak kalmıştır.⁶⁹

Spor, tüm insanlar içindir. Sporla her insan özgün yaşamını yeniden bulur, bu sırada bütün insanlarla bütünleştiği bir etkinliğe ve denemeye girer.⁷⁰ Günümüz dünyasında spor, dil, din, ırk,

⁶⁷ Çavdar, G. (2019). Kadın Futbolcuların Sportmenlik Yönelimleri ve Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Mekanizmalarının Farklı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

⁶⁸ Öztürk, F. (1998). Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Bağırhan Yayın, Ankara.

⁶⁹ Yaprak, Feminist... S:5.

⁷⁰ Gündüz, D. (2010). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Kadın Öğretmenlerin Spora Katılımı ve Sosyo Kültürel Problemler (Sarıyer Örneği). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. İstanbul.

cinsiyet, yaş, meslek ve benzeri herhangi biyolojik, sosyal ve kültürel ayrım kabul etmeden, tüm insanları ilgilendiren evrensel bir olguya dönüşmüştür.⁷¹

Değişen dünya düzeni, geleneksel kadın bedenini de değişime zorlamış, sağlık/güzellik, spor ilişkisi ve bu ilişkiyle beraber serbest zaman etkinliklerinin insan hayatına daha fazla girmesi (yarışma sporundan ziyade daha çok kitleye yönelik olan yaşam boyu spor kavramının gündeme gelmesi), yeni bir kadın estetik anlayışı ortaya çıkarmıştır: Çok yönlü, güçlü ama estetik kadın bedeni, kadınların vücut geliştirmenin popüler formlarına, aerobik ve egzersiz etkinliklerine katılımları, kadınların beden kültürünü değiştirmiştir. Değişen beden kültürü aslında modern spor anlayışından daha farklı dinamiklerle beslenen yeni hareket kültürünün bir parçası olmuştur.⁷²

Tüm spor türleri ve fiziksel kültür alanları için, kadın, diğer toplumsal başarı ve maddi kültür nesneleriyle ilişkilerde yer almaktadır. Feminist duygu ve duygu teorileri, araştırmacılara, kadınların spor deneyimlerinin nasıl önemli olduğuna dair farklı bir dizi soruyu keşfetmeleri için bir dizi araç sağlar. Modern teorilerin ortaya koyduğu duygu ve düşünceleri anlamaya yönelik çoklu yaklaşımlar, feminist spor araştırmacılarına, genellikle görünmez ve duyulmayan, ancak belirli sosyal bağlamlarda yoğun bir şekilde hissedilen karmaşık duygu işleyişini belirleme olanakları sunmaktadır. Giderek daha incelikli biçimlerde var olan, marjinalleştiren ve meydan okuyan bedenlerin, söylemlerin ve kişisel inanç ve yeteneklerle de, kadınların kendilerini çağdaş güçlü ilişkiler aracılığıyla sporun içinde nasıl var olduklarını anlamamızı sağlayacaktır.

Son yıllarda insan hayatını olumsuz etkileyen birçok psikolojik faktör bulunmakta olup, cinsiyet ayrımcılığı da bunlardan biridir.⁷³ Bir kültür, cinsiyet ayrıcalığı ile karakterize edildiği sürece ve spor, bu ayrıcalığın yeniden üretilmesi için tercih edilen bir alan olmaya devam ettiği müddetçe, bu temel ilişkilerin gelecekte öngörülebilir değişme olasılığı olmadığı sürece, feminist teoriler ve kadın sporcular, sporun kültürdeki anlamlarını anlamamıza temel bir katkı yapmaya devam edecektir. Zorluklar ne olursa olsun, uygulama ve teorik süreçlerde kesinlikle kadınlar sporun önemli bir parçası olacaktır.

⁷¹ Bayraktar, C. (2003). Sosyal Yapı Özelliklerinin Spora Etkisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XVII/ 1.

⁷² Clarke, G. (1998). Queering the pitch and comingout to play: Lesbians in physical education and sport, Sport, Education and Society, 3/2.

⁷³ Barsbuga, Y., Bacak, İ., ve Saripek. T. (2020) " A Scrutiny on the Burnout Levels of Fencing Referees" Turkish Journal of Sport and Exercise. Year: - Volume: 22 - Issue: 3 - Pages: 389-394.

BÖLÜM

4

SOSYAL SERMAYE VE REKREASYON İLİŞKİSİNİN TOPLUMSALLAŞMA KAVRAMINA ETKİSİ

Arş. Gör. Nazlı Deniz ÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÜSTÜN

Enes Buğra ÖZ

Merve BARAN

Aslı ÜSTÜN

BÖLÜM 4

SOSYAL SERMAYE VE REKREASYON İLİŞKİSİNİN TOPLUMSALLAŞMA KAVRAMINA ETKİSİ

Arş. Gör. Nazlı Deniz ÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÜSTÜN

Enes Buğra ÖZ

Merve BARAN

Aslı ÜSTÜN

*“Spor dünyayı değiştirme gücüne sahiptir.
İlham verme gücüne sahiptir.
İnsanları birleştirme gücüne sahiptir.”
Nelson MANDELA*

Bireyselleşme, sivil katılım ve liberal birey kavramlarının ön plana çıktığı dönemimiz de toplumsallaşma benimsenmesi gereken bir durumdadır.¹Sosyal sermaye kavramı birçok bilim dalı ile ilişkilendirilen ve bağıntı gücü yüksek düzeyde olan, sürdürülebilir bir kaynak olarak görülmektedir. Bu kaynağın düzeyine yönelik birçok alan araştırması ülkemizde de sürdürülmüş ve sürdürülmeye devam etmektedir. Bu kavram bilincinin gelişmesi, uluslararası arenada gelişmiş toplum özelliği olarak geçen bir olgu haline gelmesi ile yüksek düzeyde önemi anlaşılan ve hatta hakkında politika düzenlemeleri yapılan bir fenomen olmuştur. Spor ve kitleye yayılmış hali olan rekreatif etkinliğe katılım da sosyal sermaye düzeyine, dolayısıyla da toplumsallaşma kavramına destek unsurlardır.^{2,3} Tüm bu faydalarının yanı sıra sporun özellikle son yıllarda insanlar ve toplumlar üzerinde psikolojik açıdan birçok etkileri de bulunmaktadır.⁴

¹ Basut, Ö., ve Özyakışır, D. (2020). Kars İlinin Sosyal Sermaye Düzeyinin Belirlenmesi: Bir Saha Çalışması. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 268-289.

² Ardahan, F. (2012). Sosyal sermaye ölçeği geçerlilik, güvenirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences* [Online], (9)2, 773-789.

³ Çağlayan, H. S., Öz, N. D., ve Arı, . (2019). Relationship Between Health Perception and Life Satisfaction in Individuals Who are Member of Recreative Fitness Center. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 21(2), 311-315.

⁴ Barsbuğa, Y., Bacak, İ., ve Sanipek, T. (2020). A Scrutiny on the Burnout Levels of Fencing Referees . *Turkish Journal of*

Sporun toplum katılımlı yaşam tarzına katkısı konusunda bugüne kadar çok az araştırma yapılmıştır. Bu spor katılımı yoluyla geliştirilen ilişkiler ve güvenin spor dışındaki topluluk faaliyetlerine katılıma yol açması gerektiği önerisine yönelik teorik desteğine rağmen sosyal sermaye literatürünün eksik yönlerinden biridir.⁵ Spor ve rekreatif etkinliğe katılımın insan yaşamı üzerindeki sonuçları, spor sosyolojisi literatüründe oldukça ilgi görmüş bir konudur. Sosyal sermaye kavramı, son 20 yılda spor sosyolojisi de dahil olmak üzere bir dizi akademik disiplinden akademisyenlerin dikkatini giderek daha fazla çekmiştir.^{6,7,8} Bununla birlikte, nispeten az araştırma, spor ve rekreasyonun sosyal sermayeyi geliştirme kapasitesine sahip bir aktivite olarak tanınmasına rağmen spora katılımın toplumda kalıcı bir katılımcı yaşam tarzı üzerindeki sonuçlarını inceleyebilmiştir. Kavramın çekiciliği, kısmen sosyal ilişkilerin olumlu sonuçlarına odaklanmasından ve bu olumlu sonuçları, parasal olmayan sermaye biçimlerinin önemli zenginlik ve güç kaynakları olabileceği daha geniş bir sermaye çerçevesine nasıl yerleştirdiğinden kaynaklanmaktadır.⁹ Ne yazık ki, çekiciliğine ve popüleritesine rağmen, terim, çeşitli kullanım ve uygulamalarının bir sonucu olarak kavramsal belirsizlikle kuşatılmıştır. Bu nedenle literatürde çok sayıda sosyal sermaye tanımı bulunmaktadır. Bourdieu ve Coleman gibi kavramın toplumsal tarafını ele alan başat yazarların yanı sıra, Putnam, genellikle, terimin teorik kavramsallaştırmasını iletirmekle tanınan başlıca yazarlardan biri olarak kabul edilmektedir.¹⁰ Fine¹¹, bununla birlikte, neoklasik ekonomik yorumlara ve sosyal sermayenin tarihsel ve sosyal bağlamsallaştırma olmaksızın “her şeyi kapsayan” bir kavram olarak eleştirel olmayan kullanımına karşı uyarıda bulunur. Makro düzeydeki analiz genellikle sosyal sermayenin toplumsal rahatsızlıklar için bir ‘her derde deva’ olduğunu iddia eder, bu da politika yapıcılar için ikna edici bir argüman sağlayabilir ve siyasi nüfuz sağlayabilir, ancak geçerliliği sağlamak için kanıt temeli oluşturmaz.

Sport and Exercise , 22 (3) , 389-394 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsed/issue/58596/724254>

⁵ Perks, T. (2007). Does sport foster social capital? The contribution of sport to a lifestyle of community participation. *Sociology of Sport Journal*, 24(4), 378-401.

⁶ Curtis, J., McTeer, W., & White, P. (2003). Do high school athletes earn more pay? Youth sport participation and earnings as an adult. *Sociology of Sport Journal*, 20(1), 60-76.

⁷ Harvey, J., Lévesque, M., & Donnelly, P. (2007). Sport volunteerism and social capital. *Sociology of Sport Journal*, 24(2), 206-223.

⁸ Jarvie, G. (2003). Communitarianism, sport and social capital: ‘Neighbourly insights into Scottish sport.’ *International Review for the Sociology of Sport*, 38(2), 139-153.

⁹ Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 1-24.

¹⁰ Lin, N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press

¹¹ Fine, B. (2003) ‘Social Capital for Africa’, *Transformation* 53(1): 29-52.

Bununla birlikte, öncelikle bireyler arasındaki sosyal ilişkilere odaklanan Bourdieu ve Coleman'ın aksine, Putnam da spora katılımın sosyal sermayeyi desteklediği argümanının belki de en iyi bilinen savunucusudur.⁷ Bu çalışmada Burt'ün “Bir metafor olarak sosyal sermaye hakkındaki genel anlaşmanın altında, sosyal sermaye hakkında çelişkili tahminlerde bulunan çeşitli ağ mekanizmalarının yattığı” argümanını kabul ederek her disiplinin kendi açısından normlar savunabileceğini söyleyebiliriz.¹²

Bourdieu,¹³ mevcut sosyal sermaye hacminin, bireyin harekete geçirebileceği bağlantı ağının boyutuna ve ağ üyeliğinin sahip olduğu sermaye (fayda) hacmine bağlı olduğunu belirtmiştir. Bir dizi sosyal ilişki içinde sınırlı kaynaklar varsa, o zaman bir birey kaynaklara diğerinin aleyhine olacak şekilde erişim kazanır. Bu nedenle, spor bağlamında bir üretici-tüketici ikiliği düşünmek veya en azından bir sosyal ağdaki tüm insanların, sağlanan sosyal sermaye stoku nedeniyle daha iyi durumda olmayacağını düşünmek faydalı olabilir. Ayrıca, bir topluluk içinde sınırlı kaynaklar varsa, o zaman sosyal ağlara üye olmayanlar, üyelikle birlikte gelen ayrıcalığa erişemeyerek dezavantajlı duruma düşerler. Başka bir deyişle, sosyal ilişkilerin eksikliği ağ(lar)ın kaynaklarına erişimi engeller. Bu bakımdan sosyal sermayenin, eşitsizliğin veya statükonun sürdürüldüğü ortamlarda erişim imkanı olmayan bireyler açısından dezavantaj yaratacağı sonucunu kabul etmekte fayda vardır. Rekreasyon ve spor gibi geniş kitlelere hitap edebilen ve ülkemizdeki gibi hak olarak görülen toplumlarda toplumsallaşma ve sosyal ağ kuruculuğunun daha yüksek olduğu savunulabilir. Köprü kuran sosyal sermaye, sosyal etkileşim yoluyla sosyal normların, ağların ve güvenin gelişiminin, toplumun çeşitli kesimlerini birbirine bağladığı ve bölünme ve farklılık kavramlarını güçlendirmek yerine, topluluğun farklı unsurlarının bağlantısına katkıda bulunduğu süreçleri ifade eder. Coalter¹⁴, sosyal sermayeyi birbirine bağlama kavramının spor organizasyonlarının faaliyetleri bağlamında göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekmiş ve Woolcock¹⁵ tarafından yapılan ve sosyal sermayeyi birbirine bağlayan farklı sosyal varlıklar arasındaki dikey bağlantıları ifade eden tanımından hareket etmiştir. James

¹² Burt , R. (2000) . The Network Structure of Social Capital . In: R. Sutton & B. Staw (Eds.), Research in Organizational Behaviour . vol. 22. Greenwich: JAI Press .

¹³ Bourdieu , P. (1986) . The Forms of Capital . In: J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (pp. 241 – 258) . New York : Greenwood .

¹⁴ Coalter, F. (2005). The Social Benefits of Sport: An Overview to Inform the Community Planning Process . Sportsotland Research Report No. 98. Edinburgh: Sportsotland.

¹⁵ Woolcock , M. (2001) . The place of social capital in understanding social and economic outcomes. ISUMA Canadian Journal of Policy Research , 2(1), 11–17.

Coleman'ın¹⁶ sosyal sermaye kavramı, spor ve boş zaman hakkındaki çağdaş politika odaklı söylemlerde popüler hale gelmiştir.¹⁷ Coleman, şimdilerde değer olarak görülen kavramı, bir toplumun eğitim başarısı için geliştirilebilir kapasitesi hakkındaki bir tartışmada tanıttı, ancak sosyal sermaye kavramı içinde örtük olan, eğitimin çok ötesine uzanan, güveni de içeren, herhangi bir alanda değerlendirilebilir bir kavramdı. Sosyal sermayeyi geliştirmek 1980'lerin sonlarından beri demokrasiyi yenilemenin bir yolu olarak görülmektedir.^{18,19} İşbirliğine dayalı çalışmayı ve topluluk refahını teşvik eden sosyal gruplar ve ilişkiler ağına atıfta bulunmaktadır. Karşılıklı yükümlülükler üstlenerek belirli bir derecede güven uygulayan toplulukları ve diğer sosyal grupları içerir.²⁰ Sosyal sermayenin bu kadar dikkat çekmesinin en az iki nedeni vardır.²¹ Bir yandan sivil toplum ve topluluklar buna bağımlıdır. Sosyal sermaye, sosyal içermeye katkıda bulunmanın bir yolu olarak görülmüştür. Sosyal gruplar ve bireyler, çevrelerindeki insanların kültürel kaynaklarından yararlanabildiklerinde daha çok şey öğrenirler. Birbirlerinden doğrudan öğrenirler ama aynı zamanda spor da dahil olmak üzere çok sayıda medya aracılığıyla öğrenmenin hem kültürel hem de istihdam fırsatları için kendilerine fayda sağlayacağından emin olmak için sosyal düzenlemelerin yürürlükte olduğuna güvenmeyi önemsemektedirler. Ayrıca, kendi ailelerinin veya arkadaşlarının entelektüel olarak teşvik edici bir toplulukta gelişeceği konusunda da güvende hissetmektedirler. Sosyal sermaye, bu etkilere en kolay sosyal yapıda somutlaştığı yerde sahip olabilir. En önemlilerinden bazıları, öğrenme gibi diğer sonuçlara bağlılığı olan resmi eğitim kurumları ve kültürel organizasyonlardır.²² Öte yandan, demokrasi sosyal sermayeye bağlıdır. Demokratik tutum ve davranış, herkesin, sistemin yapıcı bir şekilde işleyeceğine güvenmesine bağlı olduğunu işaret eder. Bu güven bozulduğunda - örneğin, sporculardaki taramalarında doping ile mücadelede güvenilirlik veya yerel yönetimlerin her şehire ve halka rekreasyon ve spor için yeterli finansman düzenlemelerine ve imkan eşitliği

¹⁶ Coleman, J.S. (1988). Social capital and the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Suppl.), S95-S120.

¹⁷ Harris, J.C. (1998). Civil society, physical activity, and the involvement of sport sociologists in the preparation of physical activity professionals. *Sociology of Sport Journal*, 15(2), 138-153.

¹⁸ Hirst, E. (1994) *Associative Democracy*. Cambridge: Polity Press

¹⁹ Putnam, R. (1995) 'Bowling Alone: America's Declining Social Capital', *Journal of Democracy* 6: 65-78.

²⁰ Arıkan, Ş., Barsbuğa, Y. ve Revan, S. (2019). Determination of Physical Activity Levels of Taekwondo Coaches . *Turkish Journal of Sport and Exercise* , 21 (2) , 270-275 . DOI: 10.15314/tsed.593667

²¹ Jarvie, G. (2003). Communitarianism, sport and social capital: Neighbourly insights into Scottish sport'. *International review for the sociology of sport*, 38(2), 139-153.

²² Cortes Jr, E. J. (1996). Community organization and social capital. *National civic review*, 85(3), 49-54.

verileceğine olan inanç- sonuç, genel olarak demokrasi hakkında sinizm tutumu oluşur. Ancak sosyal sermayenin potansiyel rolü bundan daha derindir çünkü vatandaşlık bilgisi gerektirir ve insanlar ortak hedefler doğrultusunda başkalarıyla nasıl çalışacaklarını ve haklarını bilirler.

Siyaset bilimci Robert Putnam²³ Amerika'da sosyal hayatın idami özellikleri- ağlar, normlar ve güvenler, ki bu özellikler katılımcıların ortak hedeflere ulaşmak için daha etkili bir şekilde çalışmalarını sağlar - olarak tanımladığı sosyal sermayenin düşüşünü raporlamıştır. Putnam bu kavramı sivil geri çekilme olarak adlandırdığı fenomeni analiz etmek için kullanmıştır. Bununla sadece resmi siyasi faaliyete değil, aynı zamanda spor ve fiziksel aktivite dahil her türlü sosyal aktiviteye katılımdaki düşüşe atıfta bulunmuştur. Araştırmalara göre, sosyal sermayedeki düşüş, gönüllü kuruluşlara üyeliğin azalmasını, organize faaliyetlere katılımın azalmasını ve enformel sosyalleşme ve ziyaret için harcanan zamanın azalmasını içermektedir. Amerikalılar, sosyal güven ile sivil derneklere üyelik arasında yakın bir ilişki bulunduğundan, birbirlerine daha az güvenir hale gelmişlerdir. Televizyon, 1950'lere kıyasla izleme süresinde yüzde 50'den fazla artışla karakterize edilen 1995 yılında televizyon izlemeyle birlikte sosyal sermayedeki düşüşün baş şüphelisi olarak ortaya çıkmıştır. Televizyon, spor ve diğer faaliyetler için zamanı özelleştirmiş ve bunu yaparken sosyal sermayeyi ve ortak hedeflerin peşinde koşmayı destekleyen ağları ve değerleri yok etmiştir. Sosyal içirme ve sosyal sermaye, daha geniş bir toplumda daha geniş bir katılımı ilgili olduğu düşünüldüğünde, rekreasyon ve sporun ideolojik düzeyde ve bazı durumlarda normatif düzeyde etkilemesi söz konusudur. Long, İngiltere ve Galler'deki bir dizi kültürel etkinliğin aslında sosyal içermeyi ne ölçüde desteklediğini eleştirel bir şekilde gözden geçirmiştir. 14 projeden oluşan bir dizi; projelerin yetkilendirme, sosyal değişim ve vatandaşlık ile ilgili iddiaları açısından özel olarak incelenmiştir. Eğitimi, istihdamı, suç önlemeyi, sağlığı, kişisel gelişimi ve sosyal uyumu teşvik ettiğini iddia edenlerin çoğu, sosyal içirme ile ilgili olarak akılda herhangi bir niyet olmaksızın tasarlanmıştır. Rapor, sosyal içermeyi en az iki anlamda teşvik etmek isteyenlerin karşılaştığı bazı karmaşıklıkların altını çizmeye çalışmıştır. Birincisi, bir projenin dezavantajlı bir bölgede teslim edilmesi, iddia edilen faydaların mutlaka sosyal olarak dışlanmış kişiler tarafından tahakkuk ettirildiği anlamına gelmez; ve ikincisi, a, b veya c projesinin sosyal olarak dışlanmış kişilerle çalıştığı ve fayda sağladığı kabul edildiğinden, a, b veya c projesinin sosyal içermeyi teşvik ettiği anlamına gelmeyebilir. Yine de Long, birçok aktivitenin,

²³ Putnam, R. (1995) 'Bowling Alone: America's Declining Social Capital', Journal of Democracy 6: 65-78.

sosyal mühendislik ideolojilerini birçok politika veya projeye zorunlu olarak bağlamadan, kendi içinde zevk alınması ve bir yaşam kalitesine²⁴ katkıda bulunması olarak görülmesi gereken içsel faydalar sunabildiği sonucuna varmıştır.²⁵ Bu etkileri üreten örgütlerin özellikleri, Warren'a göre üyelik biçimleri (özellikle kolayca elde edilebilecek bir çıkış seçeneğinin olup olmadığı), toplumsal (politik olmayan) ve kazanılmış (içeriden yönlendirilen) karakteridir. Bu nedenle, hem Uslaner hem de Warren, fayda temelli davranışı destekleyen sonuçlar sunmaktadır. Spor organizasyonları, sosyal sermaye oluşturmak için diğer derneklerin çoğuna kıyasla iyi donanımdadır. Ancak, Warde ve arkadaşları,²⁶ Warren'ın teorik çerçevesinden yola çıkarak, bir hipotezi daha makul görmektedir. Spor organizasyonlarına katılımdan kaynaklanan sosyal sermaye, daha açık siyasi soruları beraberinde getirebilir (örn. oylama).²¹ Önemli bir anlaşmazlık, sosyal sermayenin araçsal ve kolektif rolleriyle ilgilidir. Bourdieu, Burt ve Lin gibi bazıları için, mesele, bireylerin kişisel veya bölgesel kazanç için sosyal bağlantılarının kaynaklarını nasıl harekete geçirdiği meselesidir. Burt ve Lin, bir ağ içindeki göreceli konumun, ağ yapısı nedeniyle yerleşiklere nasıl avantajlar sağladığını göstermek için sosyal ağ analizini kullanır, ancak ağdaki insanların kişisel özellikleri veya ilişkilerinin kalitesi ve duygusal özellikleri ile nispeten daha az ilgilenirler. Öte yandan Bourdieu, sosyal ağ analizini açıkça reddederek, bireylerin tözel özelliklerini ve onların dostluk ve özellikle akrabalık ilişkilerini, ancak bunlar yalnızca özel olarak "karlı" oldukları ölçüde dikkate alır. Öte yandan Coleman, Fukayama²⁷ ve Putnam için sosyal sermaye, güven ve işbirliği gibi kolektif malların nasıl üretildiği meselesidir. Bu nedenle, kavramın yaratıcılarından biri olan Coleman, kavramı rasyonel bir seçim perspektifi içinde, bireysel çıkarların nasıl aşılabileceğini keşfetmenin bir aracı olarak kullanır. Putnam²⁸ rasyonel seçim yaklaşımlarına borçlu olmasa da, sosyal sermayenin, aksi takdirde parçalanabilecek bireyleri birbirine bağlayan bir "sosyal yapıştırıcı" olarak nasıl hareket ettiğiyle de ilgilenmiştir. Bireyler ve/veya kolektifler arasında ilişkiler kurarken güvenin farklı düzeylerde ve aşamalarda nasıl operasyonel hale getirildiği açık değildir. Ağların, grup içi uyumun, gruplar arası işbirliğinin ve topluluk düzeyinde çok gruplu

²⁴ Arian, Ş., Revan, S., Şahin, M., ve Altın, M. (2020). Investigation of the Changes in Life Quality of Taekwondo Coaches. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(1), 139-148.

²⁵ Long, J. (2002) Count Me In: The Dimensions of Social Inclusion through Culture and Sport. London: DCMS at <http://www.Imu.ac.uk/ces/lss/research/countmein.pdf>

²⁶ Warde, A., Tampubolon, G., & Savage, M. (2005). Recreation, informal social networks and social capital. *Journal of leisure research*, 37(4), 402-425.

²⁷ Fukayama, F. (1997). The Tanner lectures on human values. Delivered May, University of Oxford.

²⁸ Putnam, R. (1995). Tuning in and tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *Political Science & Politics*, December, 664-6

işbirliğinin geliştirilmesi için bireyler ve kolektifler arasında oluşturulan ortak çıkarlar ve bağlara dayandığı savunulmaktadır.²⁹

Açıkça spora ve sosyal sermayeye yönelik birkaç önemli tartışmadan biri Uslaner tarafından sunulmuştur ve sosyal sermaye inşa etmek için yeterli bir arena olarak spordan oldukça şevkle bahseder. Uslaner'e göre "Spor, sosyal sermayeyi inşa eder çünkü özgüven ve kurallara saygı duymayı öğretir. Spor, sosyal ilişkimizi genişletir. Gizlice hoşgörü ve eşitlikçi değerler yayar. İnsanlar kendilerini daha ahlaklı göstermek için oyun oynamazlar. Ahlak dersleri, atletizmde ana olay değil, bir yan üründür."³⁰ Bu, spor için gerçekçi bir savunma olsa da, aynı zamanda spor aktivitesinin sosyal sermayeye katkıda bulunmasını sağlayan şeyin ne olduğunu da gösterir.³¹ Bir görüşe göre de, toplum içinde sosyal dayanışma ve güven alanlarında yaşanan erozyonun aynısı örgütler düzeyinde de yaşanmakta ve bu durum iş ortamını, üretkenliği ve karları etkilemektedir.³² Putnam'ın da belirttiği gibi sosyal sermaye araçları toplumda verimliliği arttırma, ortak hedefleri gerçekleştirme ve insanların katılımını sağlamada etkili olmaktadır.³³ Bu konunun merkeziliği göz önüne alındığında, resmi olmayan rekreasyonel uygulamalarda yer alan sosyal ilişkiler hakkında daha fazla bilgi edinmek önemlidir. Gerçekten de gayri resmi etkileşimlerin güveni arttırmada önemli olduğuna dair bazı kanıtlar vardır.

Sosyal Sermayenin Ülke Politikalarındaki Yeri

Sosyal sermaye ile rekreasyon ve spor ilişkisi çağdaş spor politikalarında sıklıkla bahsedilen bir unsurdur.³⁴ Seçili ülke yaklaşımları incelendiğinde ortak paydada elit spor başarısının arttırılması ve rekabetçi olmayan spor etkinliklerine, yani aktif katılım temelli sportif rekreasyon aktivitelerine katılımın artması üzerine politikaların şekillendiğini görmekteyiz.³⁵ Her

²⁹ Woolcock, M. (2001) 'The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes', *Isuma: Canadian Journal of Policy Research* 2(1): 1-17.

³⁰ Uslaner, E. (1999) 'Democracy and Social Capital', in M. Warren (ed.) *Democracy and Trust*, pp. 121-150. Cambridge: Cambridge University Press.

³¹ Seippel, Ø. (2006). Sport and social capital. *Acta sociologica*, 49(2), 169-183.

³² Smith, D., (1998). Are Your Employees Bowling Alone? How to Build A Trusting Organization, *Harward Management Update*, 3(9): 37-43.

³³ Onyx, J., ve Bullen, P., (2000). Measuring Social Capital in Five Communities, *Journal of Applied Behavioral Science*, 36(1): 23-42.

³⁴ Nicholson, M., & Hoyer, R. (Eds.). (2008). *Sport and social capital*. Routledge.

³⁵ Bergsgard, N.A., Houlihan, B., Mangset, P., Nodland, S.I. & Rommetvedt, H. (2007). *Sport Policy: A Comparative Analysis of Stability and Change*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

ne kadar elit spora olan yatırımların yoğunluğu göze çarpsa da, asıl odağın uluslararası başarı ekseninde kitle sporunu motive etmeyi sağlamanın olasılığı öngörülmektedir.^{36,37, 38}

Avustralya

Sydney Olimpiyat Oyunlarının ardından, Avustralya federal hükümeti, yirmi birinci yüzyılın ilk on yılı boyunca Avustralya sporunun gelişimine yön sağlayan bir politika olan Backing Australia's Sporting Ability (BASA)'yı yayınladı. Politikanın önsözünde, Avustralya Başbakanı John Howard ve zamanın Spor Bakanı Jackie Kelly, politikanın iki amacı olduğunu belirttiler. Sosyal sermaye kavramıyla yakından ilgili bir amaç temelinde; seçkin sporcuların başarıya ulaşmaya devam etmelerine yardımcı olmak ve bu şampiyonların ortaya çıkacağı yetenek havuzunu artırmak. Bu politikalar ışığında şunları kaydettiler:

“Politikamızın merkezinde spora toplum katılımını artırmak için yeni bir strateji var. Daha fazla oyuncunun daha fazla kazanan anlamına geldiği doğrudur, ancak spora dahil olmanın başka faydaları da vardır. Sağlık ve zindeliğin bariz faydalarına ek olarak, Hükümet, sporun her yaştan insana kendilerini geliştirmeleri, ekip çalışması sergilemeleri ve topluluk faaliyetlerine daha fazla katılmaları için değerli fırsatlar sağladığını takdir etmektedir. Amacımız, özellikle okul çağındaki çocuklar arasında ve spor gruplarının genellikle yerel toplulukların uyumunda hayati bir faktör olduğu kırsal alanlarda, taban düzeyinde daha fazla spora katılımı görmektir. Bu amaçla Hükümet katılımı teşvik etmek için finansmanı artırdı ve genç Avustralyalılara yönelik yeni programlar başlattı.”³⁹

Kanada

³⁶ Green , M. & Houlihan , B. (2005) . Elite Sport Development: Policy Learning and Political Priorities . London : Routledge .

³⁷ Tüzer, B.F., Demirel, H., Erkmen, G., ve Altın, M. (2019). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Öz Liderliklerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. International Science and Academic Congress, 2019, Konya, Turkey.

³⁸ Ari, A., ve Çağlayan, H. S. (2017). Relationship between Organizational Justice Perceptions and Organizational Commitment Levels of School of Physical Education and Sports Academicians. *Journal of education and training studies*, 5(4), 240-251.

³⁹ Commonwealth of Australia (1999) . Shaping Up: A Review of Commonwealth Involvement in Sport and Recreation in Australia . Canberra, Australia : Commonwealth of Australia .

1987 gibi erken bir tarihte Kanada federal hükümeti, Ulusal Rekreasyon Beyannamesi'nde spor ve rekreasyon faaliyetlerine katılım ile pozitif sosyal veya topluluk yararlarının yaratılması arasındaki bağlantıyı dile getirdi:⁴⁰

“Rekreasyon [organize olanlar dahil] yaşam becerilerini geliştirmek, toplulukları geliştirmek ve Kanada'daki yaşam kalitesine önemli ölçüde katkıda bulunan sağlıklı, bağımsız yaşam tarzlarını teşvik etmek ve sürdürmek için neredeyse sınırsız bir potansiyele sahiptir.”

14 yıl sonra ise çağdaş Kanada spor politikasının temeli atıldı. Sporun Kanada tarihinde özel bir yere sahip olduğunu ve bireylerin, toplulukların ve ulusun bir bütün olarak sağlığına, esenliğine ve kimliğine büyük ölçüde katkıda bulunduğunu ifade ederek sosyal sermayenin önemi izleyen şekilde vurgulandı:

“Spor, ulus inşası için temel bir araç olarak kabul edilir ve ulusal kimliğin desteklenmesine ve topluluk ve vatandaşlık duygumuzun güçlendirilmesine yol açabilir. Spor yoluyla bireyler gönüllü olmayı ve sivil toplum için bir sorumluluk duygusu kabul etmeyi öğrenirler. Spor kulüpleri ve etkinlikler düzenlemek, Kanada'daki sosyal eylem için en büyük eğitim alanlarından biridir. Toplantılar düzenlemeyi, ortak tesislerin kullanımı için pazarlık yapmayı ve beklentiler, zaferler ve başarısızlıklarla başa çıkmayı öğrenmek, hepsi sosyal sermayeyi inşa eder.”⁴¹

İngiltere

Spor politikası araştırmacılarının tartışmasız en çok dikkatini çeken ülke olan İngiltere, spor politikası içinde sosyal sermayeyi ele alırken Avustralya ve Kanada'ya benzer bir yol izlemiştir. İngiltere'de sporla ilgili son yıllarda üretilen ulusal politika belgelerinin, strateji beyanlarının ve çerçevelerin sayısı, diğer Commonwealth uluslarına kıyasla oldukça şaşırtıcıdır. Bu (kısmen) sporun yapılandırılma biçiminden kaynaklanmaktadır. Birleşik Krallık Hükümeti Kültür Medya ve Spor Departmanı (DCMS), spor olarak çeşitli rollerinde bir dizi büyük düzenlemeden geçen, hükümet tarafından finanse edilen bağımsız bir organizasyon olan Sport England ile birlikte çalışan Birleşik Krallık genelinde spor için kalkınma ajansı, finansman ajansı ve stratejik politika geliştiricisidir. Sport England'ın DCMS finansmanına güvenmesi, hükümetin spor

⁴⁰ Interprovincial Sport and Recreation Council. (1987). National Recreation Statement . Quebec, Canada: Author.

⁴¹ Government of Canada. (2001). Building Canada Through Sport: Towards a Canadian Sport Policy. Quebec, Canada: Author.

politikasını uygulamak için etkin bir aracı olarak hareket ettiği anlamına gelmektedir. İngiltere'nin çağdaş spor politikasının temelleri, spor yapan insanların sayısını ve elit sporcuların başarılarını iyileştirmek için mütevazı bir dizi hedef belirleyen, ancak herhangi bir anlamlı şekilde sosyal sermaye unsurunu ifade etmeyen 1997 tarihli England the Sporting Nation⁴² yayınında yer almaktadır. Bunu, sosyal gelişim için kullanılan sporun araçsal değerinin '*spor toplumumuzdaki engelleri yıkmamanın en iyi yollarından biri ve onu sonuna kadar kullanmalıyız*' gibi ifadelerle tanımlandığı Hükümetin Spor Stratejisi izlemiştir.⁴³ '*spor, toplumumuzda sosyal dışlanmayla mücadeleye benzersiz bir katkı sağlayabilir*'. Hükümetin Spor Stratejisinde ana hatlarıyla belirtilen vizyon, İngiliz sporunun paydaşlarıyla istişare yoluyla ayrıntılı bir stratejiye dönüştürülmüş ve Hükümetin Spor Planı olarak yayınlanmıştır.⁴⁴

"Ortaya çıkan kanıtlar, sporun daha güçlü topluluklar yaratma ve anti-sosyal davranışlarda azalma, suç işleme eğiliminde azalmalar ve insanlar arasında suç korkusunda azalma dahil olmak üzere toplum güvenliği konularını ele alma ile ilgili etkisini vurgulamaya başlıyor."

Yeni Zelanda

Çağdaş Yeni Zelanda spor politikasının temel ilkeleri, Graham Raporu olarak bilinen 2001 yılında Bakanlar tarafından yapılan spor ve rekreasyon incelemesinin tavsiyesinden geliştirilmiştir. Sosyal uyum, spor ve fiziksel aktiviteye katılımdan kaynaklanan dört kamu yararından biri, daha sağlıklı bir toplum,⁴⁵ gelişmiş bir kimlik ve imaj duygusu ve suç önleme olarak tanımlandı. Rapor, Yeni Zelanda'daki spor ve rekreasyon sektörü için '*sağlık, fiziksel refah, sosyal uyum, öz saygı ve ulusal gururda - refah bir Yeni Zelanda'da kritik bir rol oynayacak*' artan fon için kapsamlı bir argüman sundu.⁴⁶ Sporun sosyal sermaye sonuçları sağlama kapasitesine sahip olduğu inancı, Avustralya, Kanada ve İngiltere spor politikalarının geliştirilmesine yol açan incelemeler gibi, rapor boyunca tekrarlandı. Bu ifadelerin örnekleri arasında '*spor maddi olmayan faydaları teşvik eder, özellikle aile ve topluluk düzeyinde sosyal uyumu teşvik eder*' ve '*Eğlence ve spor aile düzeyinde sosyal olarak uyumlu bir rol oynar*' ile örnek verilebilir. Bu inanç, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde

⁴² English Sports Council. (1997). England the Sporting Nation: A Strategy. London: Author.

⁴³ Department of Culture, Media and Sport. (2000). A Sporting Future for All . London: Author.

⁴⁴ Department of Culture, Media and Sport. (2001). Governments Plan for Sport . London: Author.

⁴⁵ Barsbuğa, Y. (2021). Evaluation of Athletic Identity in Elite Fencers . Turkish Journal of Sport and Exercise , 23 (2) , 136-140 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsed/issue/64815/940936>

⁴⁶ Ministerial Taskforce. (2001). Getting set for an Active Nation: Report of the Sport, Fitness and Leisure Ministerial Taskforce. Wellington: The Taskforce.

Yeni Zelanda'da spor ve rekreasyonun geliştirilmesi için raporun geliştirdiği, '*rekreasyon ve sporun kişisel sağlığın iyileştirilmesi için esastır*' da dahil olmak üzere, temel ilkelerde de açıkça görülmektedir, '*rekreasyon ve spor, çok çeşitli geçmişlere, kişisel yönelimlere ve kültürlere sahip insanlar arasında -varlık ve özsaygı ve topluluk ve sosyal etkileşimi teşvik etme- ve sosyal farklılıklar arasında köprü kurmanın bir yolunu sağlar*'. Graham Raporu, spor ve rekreasyon politikasının geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumlu yeni bir federal hükümet kurumu olan Spor ve Rekreasyon Yeni Zelanda'nın (SPARC) kurulmasıyla sonuçlandı. SPARC, eski Hillary Komisyonu ve Yeni Zelanda Spor Vakfı'nın yanı sıra Turizm ve Spor Ofisi'nin bazı unsurlarının sorumluluklarını devraldı. SPARC'ın 2003 stratejik planından bu alıntı, Graham Raporunda benimsenen spor ve sosyal sermaye sonuçlarıyla ilgili ilkelerin SPARC operasyonlarına nasıl aktarıldığını açıklamaktadır: "*Spor ve eğlence kulüpleri Yeni Zelanda topluluklarının merkezinde yer almaktadır. bireyleri bir araya getirmek, tesisler ve toplum hizmetlerine erişim sağlamak. Tüm Yeni Zelandalıların yaklaşık üçte biri organize spor faaliyetlerine katılmaktadır. Bu aktivite işbirliğini teşvik eder ve topluluklar içindeki sosyal bağları ve ağları güçlendirmeye yardımcı olur.*"⁴⁷

Türkiye

Anayasanın 2. Maddesinde "sosyal devlet" ibaresi ve 5. Maddesinde yer alan "kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak için devletin gerekli şartları hazırlamakla görevli" olduğu ifadeleri yer almaktadır. Bu anlamda sağlıklı toplumun oluşması görevi anayasal bir ilke olarak devlete düşmektedir. 1982 anayasasının 58. Maddesi "gençliğin korunması" ve 59. Maddesi de "sporun geliştirilmesi" konularına yer vermekte ve bu konuları düzenlemektedir.⁴⁸ Ökmen'in bahsettiği Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 59 maddesi şöyledir. "Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.⁴⁹ Devlet başarılı sporcuyu korur". Yerel yönetimler, devletin anayasal görevleri kapsamında yer alan spor hizmetlerinin devlet adına halka ulaştırılmasından sorumlu kamu tüzel kişilikleridir.⁵⁰

⁴⁷ Sport and Recreation New Zealand (SPARC). (2003). Statement of Intent 2003–2004. Wellington, New Zealand: SPARC.

⁴⁸ Ökmen, M. (2015). Yerel yönetimlerde güncel gelişmeler. Bursa: Ekin Yayın, 435, 439

⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı (2017). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü. Ankara: TBMM Basımevi.

⁵⁰ Yücel, A. Y., Atalay, A., ve Korkmaz, M. (2016). Türkiye'de yerel yönetimler ve spor hizmetleri (Birinci Baskı). İstanbul: Nobel Bilim Eserler, 1.

Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar, spor ilk defa 1982 Anayasası’nda yer almıştır.

Madde 58 – Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Madde 59 – Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur. Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

Büyükşehir belediyesi kanununda, spor hizmetleriyle ilgili görev ve sorumlulukları kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. 5216 sayılı Kanunu’nun 7’nci maddesinde “büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden spor yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek” ve “gerektiğinde amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak”, “amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek”, “yurt içi ve yurt dışı müsabakalarında üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül vermek” şeklinde belirtilmiş olması spor yönetiminin yerel düzeydeki temel dayanakları olarak gösterilebilir.⁵¹

2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun belediyenin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14’üncü maddesinde yer alan ibarelerin Gençlik ve spor hizmetlerini yapacağı veya yaptıracığı gerektiğinde öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verip gerekli desteği sağlayacağı, her türlü amatör spor karşılaşmalarını düzenleyeceği, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarında üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verilebileceği şeklinde ibarelere verilmiş olması özellikle belediyelerin harcamalarını kısıtlamaya açık olduğunu göstermektedir (Resmî gazete; Tarih: 13/7/2005). Belediye bünyesinde spor ve rekreasyon faaliyetlerini yönetecek bir birimin olması ile belediye hizmetleri içinde spor ve

⁵¹ 1.5.5216.pdf (mevzuat.gov.tr)

rekreasyonun önemi⁵² yöneticiler tarafından daha iyi anlaşılır, teknik hizmetler, halkla ilişkiler, vb. diğer birimlerle eşgüdümü daha kolay sağlanabilir.⁵³

Ülke kültürümüzün cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan çağdaşlaşma eğilimi, kentleşme ve getirdiği etkenler, ekonomik düzenlemeler, yönetim tarzlarındaki değişimler, zaman zaman ulusal terör olaylarının etkisi gibi sebepler ile sürekli değişen ve popülarizme uyum sağlayan rekreatif alışkanlıklarımızın olduğunu söyleyebiliriz. Anayasamızda ve stratejik planlarda geçen spor ve fiziksel aktivite kavramlarının önemi sadece uygulamaya dönük hedefler olarak kalmaktadır. Örneklendirildiği gibi bu aktiviteler yoluyla kazanılan toplum entegrasyonuna en çok ihtiyaç duyduğumuz dönemlerden birini yaşamaktayız. Bilhassa göçler ve pandemi⁵⁴ ile beraber halkın önyargı, güvensizlik ve farklılığa hoşgörü yetkinliklerinin ciddi düzeyde düştüğü düşünülmektedir. Sosyal sermayenin bileşenlerinin en önemli unsurlarından olan bu tutumlar, önlem alınmaması halinde birçok anti-sosyal davranışı tetikleyecektir. İnsanlık tarihi boyunca gözlemlendiği ve çalışmamız genelinde de bahsedildiği üzere sosyal sermaye oluşumunda en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilen spor ve rekreatif etkinliklerin bütünü bu süreçte modern politikalar ışığında düzenlenmeli ve oluşturulmalıdır. Bu yönde yapılan tüm çalışmalar sosyal sermaye kavramının anlaşılması ve sağlıklı toplum bilincinin oluşmasında yararlı olacaktır.

⁵² Barsbuğa, Y., Yılmaz, N. D., ve Arı, A. (2019). Üniversiteler arası spor karşılaşmalarına katılan üniversite öğrencilerinin sosyal sermaye düzeylerinin incelenmesi . Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi , 11 (1) , 59-72 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sobiadsbd/issue/44989/558556>

⁵³ Doğu, G., Kesim Ü., ve Sivrikaya Ö. (2002), 'Belediyelerin sporla ilgili işlevleri: Düzce belediyesi örneği', Çağdaş yerel yönetimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, s.89-106

⁵⁴ Öztürk, AO., Demirel, H., Tüzer, BF (2021). Pandemi Sürecinin Spor Sektörüne Etkileri. International Kosovo Congress on Culture, Arts and Multi-Disciplinary Studies. April, 2021, KOSOVO.

BÖLÜM

5

ULUSLARARASI ALANDA SPOR VE IRKÇILIK

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER

Doç. Dr. Havva DEMİREL

BÖLÜM 5

ULUSLARARASI ALANDA SPOR VE IRKÇILIK

Arş. Gör. Bekir Furkan TÜZER

Doç. Dr. Havva DEMİREL

Spor en genel haliyle insanlık tarihinde sadece bireylerin bedensel olarak yaptığı bir etkinlik olarak kalmayıp ayrıca medeniyetlerin hakimiyet kurmalarında ve birbirleri üzerinde üstünlük kurmalarında, hatta medeniyetler arası savaşları kazanmak için başvurulacak aktivitelerin en başında yer almaktadır.¹ “Bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü” şeklinde tanımlanan spor kavramına teknolojinin gelişmesiyle birlikte farklı anlamlar da yüklenmiştir.^{2,3}

Boş zaman değerlendirmede alternatif olarak kabul edilen spor, teknolojinin gelişmesine paralel olarak geniş kitlelere yayılmıştır.⁴ Böylece spor kavramı gün geçtikçe barış, hoşgörü, hukuk, haz, mutluluk ve hüznün gibi kavramlarla da açıklanmıştır. Aynı zamanda birleştirici özelliğiyle de bütün insanlığı tek bir çatı altında toplayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor insanlara disiplin, ahlak ve kişiye özel bir yaşam biçimi de sunmaktadır.⁵ Bu bağlamda spor kavramına birçok farklı anlam yüklenmiş böylece spor insanların büyük zaman ayırdığı bir endüstri haline gelmiştir.⁶ Sporun oluşturduğu rekabet ortamının hem egemenlik hem de toplumdaki çatışmalarda kendini göstermesi sporu sosyopolitik anlamda da ayrılmaz bir bütün kılmaktadır. Böylece rekabet kavramının farklı bir boyutta incelenmesi durumu ortaya çıkmıştır.

¹ Güzelipek, Y. A. (2017). Uluslararası ilişkiler ve spor. İstanbul: Cinius Yayınları.

² Sarıkoca, E. (2020). Spor ve sosyoloji: Bir yaklaşım denemesi. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 64, 261-270.

³ Çağlayan, H. S., Öz, N. D., ve Arı, A. (2018). The Determination of The Leisure Orientation of University Students And The Investigation of The Purpose of Social Network Uses By Various Variables . Turkish Journal of Sport and Exercise , 20 (3) , 328-332 . DOI: 10.15314/tsed.505208

⁴ Barsbuğa, Y., Sarıipek, T., ve Fişekçioğlu, İ. B. (2018). Assessment of the Brand Attitudes of Taekwondo Coaches and Referees . Turkish Journal of Sport and Exercise , 20 (1) , 38-43 . DOI: 10.15314/tsed.421154

⁵ Özşarı, A., Demirel, H., Altın, M., Yalçın Y.G., ve Demir, H. (2018). Kadın basketbolcuların spormenlik yönelimleri. Türk Spor Bilimleri Dergisi, 1(2), 66-71).

⁶ Sarıkoca, Spor... S:1.

Taraftar grupları içerisinde sağladığı dayanışma, sosyalleşme ve aidiyet gibi olumlu duyguların yanı sıra bu gruplar arasında bir çatışmanın ortaya çıkması söz konusu olmaktadır.⁷ Bu kapsamda spor sahip olduğu tüm özellikleriyle siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır.⁸

Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Avrupa Olimpiyat Komitesi ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi gibi spor organizasyonlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi üzerinde güç sahibi olan kurumların temel amaçları spor alanında herkesi eşit kılmaktır. Böylece herkesin spor yapabilmesi ve rakiplerin eşit koşullarda yarışabilmesi esas alınmaktadır. Resmi olarak yapılabilmesinin yanında rekreatif amaçlarla da yapılabilen spor insanları rahatlatmaya, mutlu olmaya ve hareketli olmaya teşvik eden bir araçtır.^{9,10} Öte yandan sporun son yıllarda insanları ve toplumları olumsuz etkileyen birçok psikolojik faktörü de bulunmaktadır.¹¹ Bunlardan biride etnik ayrımcılıktır.

Spor ve siyasetin birbirinden ayrılması her ne kadar güç olsa da aslında bu iki kavramın birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Temelde ülkelerin spor politikalarının oluşu, müsabakaların belirli kurallara göre uygulanması doğrudan spor ve siyasetin iç içe geçmesine ve ülkelerin kaçınılmaz bir şekilde sporla ilgilenmesine neden olmaktadır. Bunun yanında ülkelerin uluslararası organizasyonlarda başarılı olmaları, söz konusu olan ülkenin ekonomik gücüne ve saygınlığına da katkı sağlamaktadır. Bu sebeple eski Sovyetler Birliği dönemindeki ülkeler kendi takımlarının uluslararası alanda başarı sağlaması için sporcu performanslarının artırılmasına büyük önem vermişlerdir. Hemen hemen bütün ülkelerin katılım gösterdiği bu organizasyonlar sporun ülkeler tarafından bir çıkar politikası olarak anlaşılmasına neden olmaktadır.¹² Yıllar boyu insanların ve toplumların kendi üstünlüklerini kanıtlamak için kullandıkları sporda, 20. yüzyılın ortalarına doğru ırkçılık kavramı birçok farklı branşta ortaya çıkmıştır.¹³ Irkçılık, "ırk temeline

⁷ Guschwan, M. (2013). Stadium as public sphere. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 17(7), 884-900.

⁸ Güzelipek, Uluslararası... S:1.

⁹ Ritchie B. & Adair, D. (2004). *Sport Tourism: An Introduction and Overview*. Ed. Brent W. Ritchie ve Daryl Adair, *Sport Tourism: Interrelationships, Impacts and Issues*, Channel View Publications, Clevedon.

¹⁰ Erdoğan, M., ve Öz, N. D. (2021). Evaluation Of Participation In Recreational Exercise With Basic Psychological Needs And Happiness Parameters During The COVID-19 Pandemic Process . *Turkish Journal of Sport and Exercise* , 23 (2) , 178-184 .

¹¹ Barsbuğa, Y., Bacak, İ. ve Sanipek, T. (2020). A Scrutiny on the Burnout Levels of Fencing Referees . *Turkish Journal of Sport and Exercise* , 22 (3) , 389-394 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsed/issue/58596/724254>

¹² Kissoudi, P. (2008), "Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century", *The International Journal of the History of Sport*, Volume 25, Issue 13, ss. 1689-1706.

¹³ Chappell, B. (2002). Race, ethnicity and sport. In: *The Sociology of Sport and Physical Education: An Introductory Reader*. Ed: Laker A, Routledge, Falmer is an imprint of the Taylor&Francis Group, London and New York, p.92-110.

dayalı ayrımcılığı öngören ve yeryüzünde üstün ve aşağı ırkların varlığını savunan bir düşünce biçimidir".¹⁴ Dünya genelinde sporda ırkçılığın artmasında 3 temel öge etkili olmuştur. Bu ögelerden ilki bazı ülkelerdeki etnik kimliği ağır basan kadın ve erkek sporcuların uluslararası organizasyonlarda başarılı olmalarıdır. Farklı ırkların spora katılımındaki dengesizlik oluşumu da ırkçılığın meydana gelmesindeki ikinci öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü öge ise İnsan hakları için Olimpiyat Projesi olarak adlandırılan ancak Meksika'da bir "siyahi güç" gösterisine yol açan olaydır. Bu tür olaylar Güney Afrika'da sporda ırkçılık üzerine yapılan çalışmaların yoğunluğunu artırmış ve böylece ırksal olmayan spor hareketlerinin gelişmesi üzerine çalışılmıştır. Çalışmaların da artmasıyla azınlık grupların çoğunluklara göre direniş gösterme süreçleri meydana gelmiştir. Bu sayede insanlar ırkçılığa karşı direnişin yollarını spor organizasyonlarında aramışlardır.^{15,16} Futbol, basketbol, beyzbol gibi hemen hemen toplumun her kesiminden insanın katılabileceği spor branşlarında her ırktan insan görülebilen; kar kayağı, buz hokeyi ve golf gibi elit spor branşlarında ise ırk dengesi hakim değildir. Bu spor branşlarına bakıldığında farklı etkenleri görmek mümkündür. Toplumda daha az söz sahibi olan bireylerin sosyal, ekonomik, siyasal yönden de etkisiz olması, ırklara bağlı olarak branşların farklılaşabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Ancak bu farklılık yalnızca insanların ırklarından dolayı değil aynı zamanda bireylerin sosyal faktörlerinden de kaynaklanmaktadır.¹⁷ Bir diğer taraftan da bireylerin spora katılımlarındaki en büyük problem fırsatların az olmasıdır. Etnik azınlık olarak belirtilen bireylerin antrenör, saha ve araç gereçlerine ulaşımının kolay olduğu durumlarda spor alanlarında görünürlüğünün daha fazla olduğu ancak, özel antrenör, özel spor alanları ve pahalı spor ekipmanlarının olduğu yerlerde görünürlüklerinin daha az olduğu görülmektedir.¹⁸

Öte yandan toplumdaki azınlıkların ve göçmenlerin mevcutta yerleşik toplumla entegrasyonu konusunda zorlanan Avrupa devletlerinde yabancılara baskı, şiddet, hoşgörüsüzlük ve adaletsizlik yapıldığı gözlemlenmektedir. Polonya, Almanya, ABD, Avusturya, Almanya,

¹⁴ Canatan, K. (1990). Göçmenlerin Kimlik Arayışı. Endülüş Yayınları, İstanbul, s.58-78.

¹⁵ Jarvie, G. (2005). Introduction: Sport, Racism and Ethnicity. In: Sport, Racism and Ethnicity. Ed: Jarvie G, Taylor and Francis e-Library, p.1-5.

¹⁶ Barsbuğa, Y., Öz, N.D., ve Arı, A. (2019). Üniversiteler Arası Spor Karşılaşmalarına Katılan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sermaye Düzeylerinin İncelenmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi cilt 11, sayı 1, issn: 1309 -8012 (online).

¹⁷ Stroot, A. S. (2002). Socialisation and Participation in Sport. In: The Sociology of Sport and Physical Education: An Introductory Reader. Ed: Laker A, Routledge, Falmer is an imprint of the Taylor&Francis Group, London and New York p.129-147.

¹⁸ Polley, M. (1998). Moving the Goalposts: A History of Sport and Society since 1945. London, Routledge.

İngiltere, Fransa gibi ülkelerde göçmenler daha çok bulunmakta fakat bu ülkeler azınlıklara karşı ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yaparak hayat şartlarını daha da zorlaştırmaktadır. Farklı kültürlerden gelen insanları topluma kazandırarak refah ve huzur içerisinde yaşamak yerine insanlar onları kendilerine rakip olarak görmektedir. Toplum tarafından kabul görmeyen göçmenler sosyal haklarından da yeterli seviyede faydalanamamaktadır. Tüm bu zorlayıcı hayat koşullarının yanı sıra güvensizlik ve şiddetle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Çok fazla psikolojik ve fizyolojik baskı altında kalan bireyler saldırganlaşmakta ve sürekli korku içerisinde yaşamaktadırlar. Yabancılar karşı sağ veya solcu partiler tarafından ortaya atılan nativist hareketler yerleşik hayattaki insanları da kışkırtarak karşılıklı olarak şiddet ve saldırganlık meydana gelmektedir.¹⁹

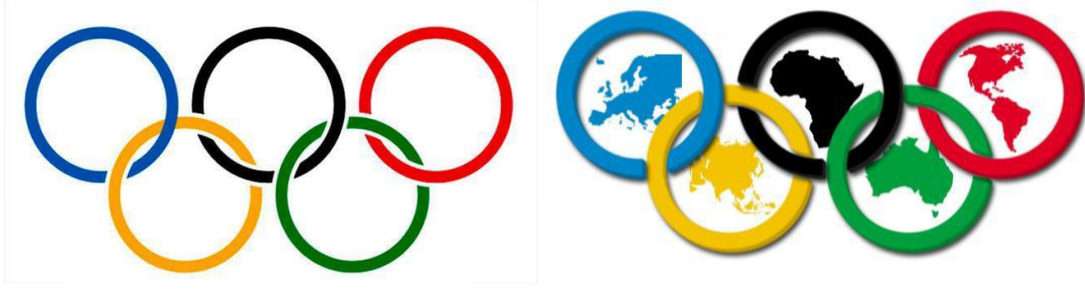
Günümüzde en önemli kavramlardan birisi olarak karşımıza çıkan olimpizm hiç kimseyi ayırt etmeksizin karşılıklı saygı, sevgi, iş birliği, arkadaşlık ve dayanışmayı amaçlayan bir olgudur. İnsanların eşit şartlar altında dostça ve dürüstçe rekabet etmesini hedefleyerek diğer sosyal alanlarda birbiriyle rekabet içerisinde olan bireylere somut örnekler vermektedir. Dil, din, ırk, mezhep, ten rengi, politik sistem ve sınıf ayrımı gözetmeden tüm dünyaya ulusal barış, mutluluk ve anlayışın getirilmesi için öncülük eder. Olimpizm kavramını içerisinde barındıran en büyük olgu ise olimpiyatlardır. Tüm bu özellikleri içinde barındıran olimpiyatlar ülkelerin farklı alanlarda boy göstermesine sahne olmaktadır. Olimpiyatların evrenselliği, her ülkeden ve milletten insanları barındırması, kültürel ve ekonomik anlamda da ilgi odağı haline gelmesini sağlamıştır.²⁰

Modern Olimpiyat Oyunları Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından her 4 yılda bir yapılan, belirlenen ülkenin şehrinde katılım gösteren devletlerin sporcuları ile düzenlenen en büyük organizasyondur. Geçmişten günümüze kadar en geniş çaplı organizasyon olarak kabul görmüştür. Olimpiyatların simgesi olan birbiri içine geçmiş 5 tane halka, 5 kıtayı temsil etmektedir. Mavi halka Avrupa'yı, sarı halka Asya'yı, siyah halka Afrika'yı, yeşil halka Avustralya'yı, kırmızı halka da Amerika'yı temsil etmektedir.²¹

¹⁹ Alver, F. (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. İletişim kuram ve araştırma dergisi Sayı 26 Kış-Bahar, s. 223-248.

²⁰ Karahan, B.G. (2015). Modern Olimpiyat Oyunlarında siyaset ve boykotlar. Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 1, 2, 114-119.

²¹ Şahin, Y. (2010). Olimpiyat Kenti'nden "Olimpiyat Devleti'ne. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(18), s.73-80, (Çevrimiçi) <http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2010/73-80.pdf>.

Şekil 1. Olimpiyat Bayrağındaki Halkaların Temsil Ettiği Kıtalar

Dünyada kültür, sanat ve spor herkes tarafından kabul gören evrensel değerler olarak kabul görmektedir. Olimpiyat oyunları da bayrağındaki beş halkayla dünyayı, beş kıtanın birliğini ve tüm dünyadaki sporcuları temsil etmesinden dolayı evrensel olarak kabul edilmektedir. Dünyanın her yerinden devletlerin katılımıyla gerçekleşen olimpiyatlara ülkelerin vatandaşları da katılım göstermektedir. Bu sayede kültürel bir paylaşım olmaktadır. Toplumlar birbirini tanıyarak kültürel aktarım, kültürel iletişim ve etkileşim de meydana gelmektedir. Bu sayede insanlar birbirine sempati duyarak ırkçılıktan, psikolojik baskıdan ve şiddetten de dolaylı olarak uzaklaşmaktadırlar. Geçmişten günümüze kadar modern anlamda olimpiyatlar ilk olarak 1896 yılında yapılmıştır. O zamandan günümüze kadar olimpiyatlar tarihinde ırk, dil, din gibi çeşitli faktörler üzerinden girişimler meydana gelmiştir. Bu girişimler olimpiyatlara gölge düşürse de günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.²²

Modern olarak olimpiyatların başlangıcından günümüze kadar gerçekleşen Olimpiyat Oyunları yapıldığı ülkeler, şehirleri tarihleri ile tabloda verilmiştir.

²² As, E. (2016). İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Katıldığı Olimpiyatlar. 1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 12, Sayı 24, s.156-204, (Çevrimiçi) http://www.ctad.hacettepe.edu.tr/12_24/6.pdf, 20.07.2017.

MODERN OLİMPİYAT OYUNLARI TARİHİ			
Yıl	Oyunlar	Şehir	Ülke
1896	1. Olimpiyat Oyunları	Atina	Yunanistan
1900	2. Olimpiyat Oyunları	Paris	Fransa
1904	3. Olimpiyat Oyunları	St. Louis	ABD
1906	Ara Oyunlar	Atina	Yunanistan
1908	4. Olimpiyat Oyunları	Londra	Birleşik Krallık
1912	5. Olimpiyat Oyunları	Stokholm	İsveç
1916	6. Olimpiyat Oyunları	Berlin	Almanya (yapılmadı)
1920	7. Olimpiyat Oyunları	Antwerp	Belçika
1924	8. Olimpiyat Oyunları	Paris	Fransa
1928	9. Olimpiyat Oyunları	Amsterdam	Hollanda
1932	10. Olimpiyat Oyunları	Los Angeles	ABD
1936	11. Olimpiyat Oyunları	Berlin	Almanya
1940	12. Olimpiyat Oyunları	Helsinki	Finlandiya (yapılmadı)
1944	13. Olimpiyat Oyunları	Londra	Birleşik Krallık (yapılmadı)
1948	14. Olimpiyat Oyunları	Londra	Birleşik Krallık
1952	15. Olimpiyat Oyunları	Helsinki	Finlandiya
1956	16. Olimpiyat Oyunları	Melbourne	Avustralya
1960	17. Olimpiyat Oyunları	Roma	İtalya
1964	18. Olimpiyat Oyunları	Tokyo	Japonya
1968	19. Olimpiyat Oyunları	Meksiko	Meksika
1972	20. Olimpiyat Oyunları	Münih	Almanya
1976	21. Olimpiyat Oyunları	Montreal	Kanada
1980	22. Olimpiyat Oyunları	Moskova	Sovyetler Birliği
1984	23. Olimpiyat Oyunları	Los Angeles	ABD
1988	24. Olimpiyat Oyunları	Seul	Güney Kore
1992	25. Olimpiyat Oyunları	Barselona	İspanya
1996	26. Olimpiyat Oyunları	Atlanta	ABD
2000	27. Olimpiyat Oyunları	Sidney	Avustralya
2004	28. Olimpiyat Oyunları	Atina	Yunanistan
2008	29. Olimpiyat Oyunları	Pekin	Çin
2012	30. Olimpiyat Oyunları	Londra	Birleşik Krallık
2016	31. Olimpiyat Oyunları	Rio de Janeiro	Brezilya
2021	32. Olimpiyat Oyunları	Tokyo	Japonya (pandemi)
2024	33. Olimpiyat Oyunları	Paris	Fransa (yapılacak) ²³

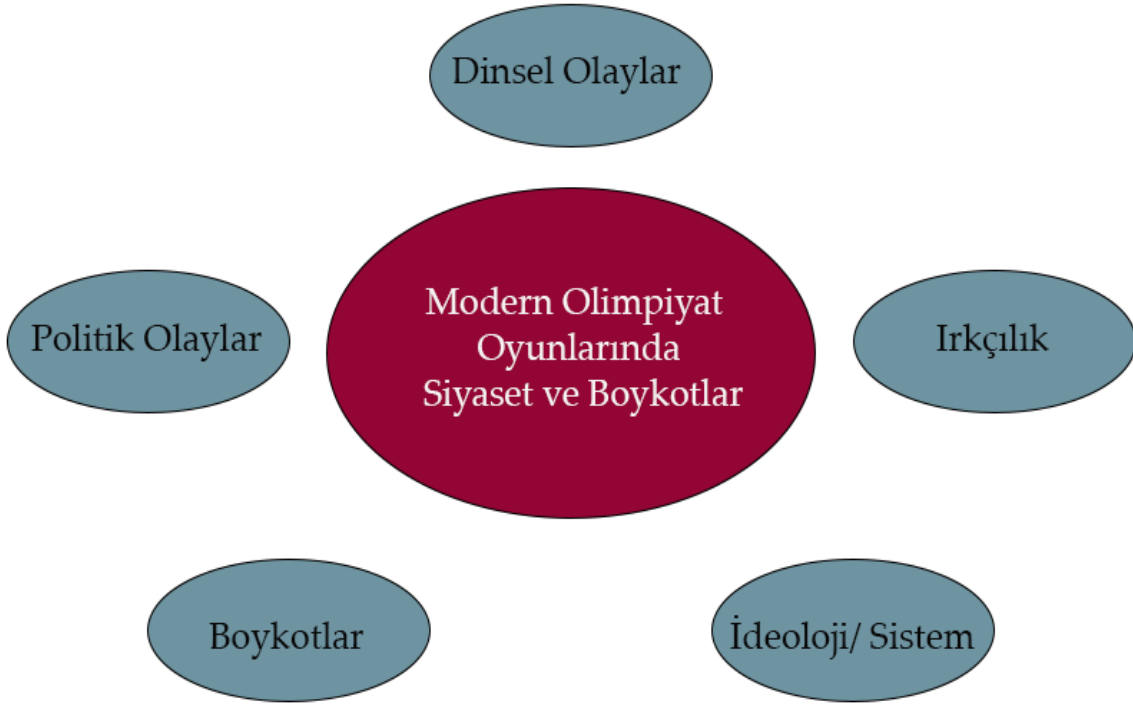
1896'dan günümüze kadar olimpiyatların önemi giderek artmıştır. Dünya tarihine bakıldığında siyasi ilişkileri kötü olan ülkelerin bu tür spor organizasyonlarıyla ilişkilerini düzenledikleri görülmektedir. Bunların yanında zaman zaman dini, ideolojik, politik, ırkçı eylemlerin ve boykotların olması olimpizm felsefesinin gerçekliğine gölge düşürmüştür.²⁴ Tüm bu

²³ TMOK (2021). <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari>

²⁴ Karahan, Modern... S:4.

ırkçı eylemler ve saldırıların spor alanlarına da yansımaması mümkün değildir. Deplasman sporcularına ve taraftarlarına yönelik olarak ırkçı söylemler ve davranışlar yapılmaktadır. Bu davranışlar sadece taraftarlar arasında değil sahadaki oyuncular arasında da yaşanmaktadır.²⁵

Olimpiyatların tarihine bakıldığında hemen hemen her dönemde politik olaylar, boykotlar ve ırkçılık gibi olaylar meydana gelmiştir. Temelde incelendiğinde bu olayların spor organizasyonlarına dahil olması tek taraflı olmamıştır. Tarihte hiçbir spor organizasyonu olimpiyatlar kadar geniş kitlelere ulaşamadığı için dolayısıyla bu tür olaylar da en çok olimpiyatlarda kendine yer bulmuştur. Modern olimpiyatlarda meydana gelen çeşitli olaylar şekilde gösterilmiştir:²⁶

27

²⁵ Alver, Kapitalist... S:3.

²⁶ Karahan, Modern... S:4.

²⁷ Karahan, Modern... S:4.

DÜNYADA MODERN OLİMPİYAT OYUNLARINDA SİYASET VE BOYKOTLAR

Olimpiyatlarda Dinsel Olaylar

Evrensel bir yapıya sahip olan olimpiyatlara din olgusunun dahil olması olimpizm felsefesine darbe vurarak sporun temellerini de etkilemektedir. Geçmişten günümüze kadar her toplumda her farklı fikirde insanların bulunmasından dolayı bu tür olaylar hayatın her aşamasında mümkün olabilmektedir. Kendi fikirlerini empoze etmek isteyenler, menfaat ve çıkar çatışmaları olan insanlar olimpiyat gibi evrensel olguları kullanarak topluma zarar vermektedirler. Aynı zamanda esas amacı birlik eşitlik ve kardeşlik olan organizasyonları da lekelemektedir. İlk defa 1900 Paris oyunlarında Amerikalı sporcular dini görüşleri olarak “dinimiz Pazar günü çalışmayı engeller” diyerek o gün yarışmamışlardır. 1908 Londra Olimpiyatları’nda Amerikalı bir atlet İncil ile koşmak istemiş fakat hakemler bunu kabul etmemiştir. İncil ile koşmak istemesinin sebebini ise pazar günü dinimiz çalışmayı yasakladığı için İncil ile koşup dini amaçlar uğruna çalışmak istediğini belirtmiştir. 1924 Paris Olimpiyatlarında ise İngiliz atlet 100 metre yarışına katılmamış, ertesi gün 400 metre yarışında rekor kırmıştır. Genel olarak bakıldığında dini amaçlar doğrultusunda insanlar dini spora empoze etmeye çalışmıştır. Yapmış oldukları hareketlerle insanların dikkatlerini çekmeye çalışmış, bazı insanların da dine karşı önyargılarının oluşmasına sebep olmuşlardır.²⁸

İrkçılık

Dünyada hiçbir din insanları sınıflara ayırmazken hırslar ve çıkarlar doğrultusunda insanlar birbirine ırkçı davranışlarda bulunmuştur. Hitler dönemindeki mükemmel ırk düşüncesi temelinde ırkçı davranışın ta kendisiydi. Tüm dünyanın merakla izlediği organizasyonlarda ırkçı davranışlarda bulunmak elbette olimpiyat tarihinin kara lekesi olarak görülmektedir. Tarihteki beşinci olimpiyatlar olan 1912 Stockholm Olimpiyatları’nda bir Kızılderili olan Amerikan sporcu Jim Thorpe’nin ABD’li beyazlar tarafından profesyonel sporcu olmadığı iddiasıyla altın madalyası ve birinciliği elinden alınmıştır. Öte yandan Finli atletin ülkesinin Rus sömürgesi altında olması onun kürsüye Rus bayrağıyla çıkmasına sebep olmuştur. Atletizm 100 metrede o dönemlerin favorisi olarak gösterilen zenci atletin Amerikan atletizm antrenörü tarafından müsabaka öncesinde soyunma odasına kilitlenmesi de başka bir ırkçılık davranışı olarak karşımıza

²⁸ Karahan, Modern... S:4.

çıkılmaktadır. Alman milli takımına 16-0 yenilen Rus milli takımının ülkesine dönmek için alınması gereken dönüş biletleri alınmamış ve dönüş ücretleri kendilerine ödetilerek Rus sporcular cezalandırılmıştır. Stockholm Olimpiyatları kazanma hırsı, ırkçılık ve siyaset gibi sonu gelmez isteklerin esiri olmuş ve tarihe yerleşmiştir.²⁹

1936 Berlin Olimpiyatları'nda Nazi politikası ve ırkçılık ön plana çıkmıştır. Müsabakalarda ABD'li iki atletin büyük başarı kazanması Hitler'i rahatsız etmiştir. Hitler zenci atletlerin başarısını hazmedemeyerek stadı terk etmiştir. Ödül töreninde ise beyaz sporcuları tebrik ederken zenci sporcuları görmezden gelerek basında geniş bir yankı oluşturmuştur.³⁰ Hitler'e bu davranışının cevabı sorulduğunda ise "Bir zenci ile el sıkışırken fotoğrafımın çekilmesine izin verebileceğimi düşünebilir misiniz?" olmuştur. O dönemin Almanya'sında spor ve sanat bir araç olarak kullanılmış ve mükemmel ırk yaratma projesi her defasında vurgulanmıştır. Tüm insanların bir araya gelerek eşit şartlarda yarışmasını amaçlayan olimpizm felsefesinde 1936 olimpiyatları rejimin bir aracı olarak tarihte ilk defa farklı bir boyut kazanmıştır.³² Meydana gelen bu tür olayların müdahale seviyesi ve şiddeti ayarlanmaz ise insanlar için sosyalleşme amacı güden sporun faydadan çok toplumsal zararları ortaya çıkabilir.³³

Öte yandan ırkçılık yalnızca bu olaylarla sınırlı kalmamıştır. Spor sahalarında kültürel farklılığa dayalı, ten rengine dayalı, sosyal darwinizm, rastafaryanizm ve nazizm gibi birçok ırkçılık türü de meydana gelmiştir.

²⁹ Karaküçük, S., ve Yenel, F. (1997). Türk Sporunun Gelişmesi ve Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Basının Etkinliği", Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: II, Sayı: 2.

³⁰ Karahan, Modern... S:4.

³¹ Şentürk, F. (2018). Uluslararası ilişkilerde sporun etkisi 1936 Berlin Olimpiyatları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 72.

³² Hekimler, O. (2013). 1936 Berlin Olimpiyatları: bir barış aracı mı, yoksa meşruiyet arayan bir rejimin propaganda aracı mı? Humanitas, 1, 103-127.

³³ Barsbuğa, Y., Saripek, T. (2016). The psychological acquisitions of the fencing athletes' families. The Journal of Social Science. Volume: 8 - Issue: September 2016 - Pages: 265-273.

Atlanta Braves maçında taraftarların elindeki Kızılderili baltası maketi ilkel Amerikan yerlilerinin savaş aleti olarak simgelenerek kültürel farklılığa bağlı olarak bir ayrımcılık meydana gelmiştir. Öte yandan “Black Friday” manşetiyle atılan bu haberde, siyahi futbolcular görsel olarak kullanmış ve bir tüketim pazarlamasıyla ilişkilendirilerek ten rengine dayalı ayrımcılık yapılmıştır.³⁴

George Floyd ve Ahmaud Arbery’nin bir polis memuru tarafından öldürülmesi sonrası sosyal medyada “hashtactivizm” oluşmuş ve tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Sosyal medyada var olan “hashtag”ler kullanılarak yapılan bu eylemlere, spor sahalarında ve toplumda meydana gelen olaylara tepki vermek için sıklıkla başvurulmaktadır. Bu görselde Burnley taraftarları beyaz ırkların daha üstün olduğunu göstermek için uçağın kuyruğuna afiş takmışlardır. Her ne kadar günümüzde insanların eşit olduğu savunulsa da yakın tarihimizde hala bu tür olaylara rastlamak mümkündür.³⁵

³⁴ Ünür, E. ve Doğanıylmaz Duman, D. (2021). Farklılıkların Çatışması Bağlamında Sporda Ayrımcılığın Göstergebilimsel Analizi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 109-126.

³⁵ Ünür, Farklılıkların... S:9.

Sosyal darwinizm olarak nitelendirilen olay ise spor müsabakalarında fıstık, muz, muz kabuğu gibi maddelerin birer simge olarak gösterilerek siyahi oyuncular üzerinden ırkçılık yapılmasıdır. Bir başka şekilde ise siyahi oyunculara goril, maymun taklidi yapılması veya maymun sesi çıkarılması da darwinizm içerisinde yer almaktadır. Siyahi ırkların alt ırklardan geldiğini göstermek amacıyla yapılan bu davranışlara günümüzde yeşil sahalarda tanık olmaktayız.³⁶

İdeoloji/Sistem Merkezli Olaylar

Olimpiyatlar bir tarafta tüm dünyadaki insanların merakla takip ettiği organizasyonlar olmakla birlikte diğer tarafta belirli ideolojik grupların kendi çıkarlarını gözeterek girişimde bulundukları ve eylem yaptıkları organizasyonlardır. Bu olaylardan ilki 1968 Meksika olimpiyatlarıdır. Olimpiyatlar için harcanan giderlerin fazla olması ve bu paranın sosyal ihtiyaçlar adına kullanılması için çeşitli görseller kullanarak protesto yapan gençlere polis tarafından ateş açılması sonucu meydana gelen olayda toplamda 267 kişi hayatını kaybetmiştir.³⁷

Öte yandan 1972 Münih oyunlarında akıllardan çıkmayan ve “Kara Eylül” olarak adlandırılan bir olay yaşanmıştır. İsrailli 7 sporcu ve 2 antrenörün rehin alınması ve daha sonra öldürülmesi olimpiyat tarihinin en kanlı olaylarından birisi olarak karşımıza çıkmıştır.³⁸ İsrail hükümeti bu olayın ardından olimpiyatlara bir gün ara verme kararı almıştır.³⁹

³⁶ Ünür, Farklılıkların... S:9.

³⁷ Kozanoğlu, H. (2006). 21. Yüzyılın Sosyalizmi için Hem Eşitlik Hem Özgürlük. İstanbul: İthaki Yayınları.

³⁸ Arlı, M, (2020). Terör ve spor: 1972 Münih katliamı. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020. Erişim Adresi, <http://plasedergi.com/trajediler/teror-ve-spor-1972-munih-katliami/>

³⁹ Guttman, A. (1992). The Olympics A Story of The Modern Games. Chicago: Un-ofill Pres.

Politik Olaylar

Olimpiyatlar tarihindeki ilk politik olay ABD ve İngiltere arasındaki geçmişten gelen çekişmezliğin gün yüzüne çıktığı 1908 Londra Olimpiyatları'nda yaşanmıştır. ABD bayrağının olimpiyat tesislerine asılmaması ve bunun neticesinde ABD bayrağını taşıyan gülle sporcusu Ralph Rose' un İngiltere Kralı'nın önünde bayrağı eğmemesi sonucu karşılıklı olarak politik bir durum yaşanmıştır. 1920 Anvers oyunlarında ise Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) savaşta yenilmiş olan ülkeleri kabul etmeyerek olimpiyatlara politikayı doğrudan karıştırmıştır. Bir sonraki dönem 1924 Paris oyunlarında IOC hatasını telafi etmek adına olimpiyatlara kabul etmediği ülkeleri davet etmiştir ancak Fransa ve Almanya'nın ilişkileri kötü olduğundan dolayı Almanya yine bu oyunlara dahil edilmemiştir. Her ne sebeple olursa olsun olimpizm ruhuna ve temsilciliğe yakışmayan davranışlar olarak yansımaları olmuştur. 1948 yılına gelindiğinde olimpiyatların yapılacağı yer yine Londra olmuştur. Dönemin yine bir savaş zamanı olması sebebiyle savaş suçlusu olarak Almanya ve Japonya gösterilmiştir. IOC bir kez daha hata yaparak bu iki ülkeyi olimpiyatlara davet etmemiştir. Öte yandan 1952 Helsinki Olimpiyatları'nda ise tarihte ilk defa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin olimpiyatlara dahil edilmesi dünyadaki barış ve refahın sağlanması adına amaca yönelik bir adım olmuştur. SSCB ise yapılan davete doğu bloğu tarafındaki ülkelerle ayrı bir ittifak kurup olimpiyat köyü oluşturarak karşılık vermiş, eşitlik ve evrensellik ilkelerinin dışına çıkmıştır.⁴⁰

Boykotlar

Tarihsel sürece bakıldığında farklı zamanlarda birçok ülke Olimpiyat Oyunları'nı boykot etmiştir. Kimi zaman şahsi nedenlerden kimi zaman ise ülkeler arası çıkar çatışması ve savaş sebeplerinden dolayı boykotlar yaşanmıştır. Son olarak IOC bu duruma el atarak Olimpiyat Oyunları'nı boykot eden ülkelerin komiteden çıkarılıp oyunlara alınmayacağını açıklamıştır. 1908 Londra Olimpiyatları'ndaki yarışmaların tümünün İngiliz hakemler tarafından yönetilmesi birçok hataya sebebiyet vermiştir. Amerikalı bir atletin 400 metre yarışlarında faul yaptığı gerekçe gösterilerek diskalifiye edilmesi sonucunda bütün Amerikalı atletler yarışmaları boykot etmiş ve yalnızca parkurda İngiliz atlet koşarak yarışmayı birinci bitirmiştir.⁴¹ 1965 Melbourne Oyunları'nda İsviçre, Hollanda ve İspanya; Macaristan'ın Rusya tarafından işgalini boykot

⁴⁰ Karahan, Modern... S:4.

⁴¹ Seçilmiş, K. (2004). Antik Zamandan Günümüze Olimpiyat Oyunları, İl Pres Basım & Yayın, Birinci Basım, İstanbul.

etmiştir. 1972 Münih Oyunları'nda ise IOC Rodezya'yı olimpiyatlara kabul etmiş fakat bu kararı 40 Afrika ülkesi boykot etmiştir. Boykotların devam etmesi sonucu Rodezya IOC tarafından oyunlara alınmamıştır.⁴²

1980 Moskova Olimpiyatlarına gelindiğinde yine Rusya tarafından bir işgal olmuştur. Afganistan'ın Rusya tarafından işgalini başta ABD olmak üzere 66 ülke boykot etmiş, içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı bu ülkeler olimpiyatlara sporcularını göndermeme kararı almışlardır. Bu boykotlara misilleme olarak ise 1984 Los Angeles Oyunları'nda Romanya hariç Rusya ve doğu blok ülkeleri yer almamıştır.⁴³ Güney ve Kuzey Kore'nin yıllarca süregelen iç çatışması olimpiyatlara da yansımıştır. 1988 Seul Olimpiyatları Güney ve Kuzey Kore işbirliği içinde yapılması istenmiş fakat ortaya çıkan anlaşmazlıklar bu durumu mümkün kılmamıştır. Sonuç olarak Güney Kore boykot edilmiş, Kuzey Kore, Etiyopya ve Küba olimpiyatlara dahil olmamıştır. Her ne kadar geç olsa da Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin aldığı karar resmi olarak olimpiyatların boykot edilmesine son vermiştir.⁴⁴

Spor Üzerine Beyaz Kitap

Yıllar boyunca Avrupa'da süregelen ırkçı davranışlar üzerine sporun geniş kapsamda ele alındığı ilk politik belge olarak 11 Temmuz 2007'de Avrupa Komisyonu tarafından ortaya çıkarılmış ve Avrupa Spor Etiği Kurallarını temel amaç edinmiştir. Bu kurallar spordaki eğilimi doğru yönlendirerek, spordaki görünürlüğü artırıp yasaların spora uyarlanmasını sağlamaktır.⁴⁵ Beyaz kitap temelde 3 ana unsur üzerine odaklanmıştır. Bunlar sporun sosyal, ekonomik ve örgütsel boyutlarıdır. Sosyal boyut; doping, sağlık, ırkçılık, eğitim⁴⁶ ve şiddet gibi konuları ele almaktadır. Ekonomik boyut spor finansmanları, sponsorları ve elde edilen istatistikleri konu alır. Örgütsel boyut ise transfer, ajanslar, suçlar, medya ve milliyet gibi konuları içermektedir.⁴⁷

⁴² Karahan, Modern... S:4.

⁴³ Aytekin, Ş, (2016). Dünya olimpiyat tarihinde yaşanan 10 ilginç olay. Erişim Tarihi 24 Nisan 2020. Erişim Adresi, <http://www.arcadium.com.tr/Blog/dunya-olimpiyat-tarihinde-yasanan-10-ilginc-olay/>

⁴⁴ Karahan, Modern... S:4

⁴⁵ Koç, C. (2021). İnsan hakları bağlamında sporda ırkçılık ve ayrımcılık yasağı. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya.

⁴⁶ Arı, A., ve Çağlayan, H. S. (2017). Relationship between Organizational Justice Perceptions and Organizational Commitment Levels of School of Physical Education and Sports Academicians. *Journal of education and training studies*, 5(4), 240-251.

⁴⁷ Taş, İ. Şemşit, S., ve Eylemer, S. (2013). Avrupa birliği örneğinde uluslararası spor politikasının gelişimi: ekonomik, sosyal ve siyasal boyut. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.4, S.9., ss.136-151.

SONUÇ

İnsanlık tarihinde ırk, cinsiyet ve etnik köken ayrımı her dönem ve toplumda belirli zamanlarda meydana gelmiştir. Günümüzde halen spor sahalarında gördüğümüz bu durum insanların ne kadar acımasız olduğu gerçeğini de gözler önüne sermektedir. Yaratılış gereği bir seçim tercihi olmayan insanların ten renklerine göre ayrımcılığının yapılması aslında insanlığın büyük bir ayıbıdır. Oysaki insanların davranışları görünüşlerine veya ten rengine göre değil psikolojilerine, ruhsal durumlarına ve huylarına göre şekillenmektedir. Her toplumda kötü insanlar vardır. Bu kendi içimizde de diğer ülkelerde de aynı şekildedir. İnsanların ten rengine göre iyi veya kötü olabileceği yargısına ulaşmak imkansızdır. SSCB dönemindeki beyaz ırkın üstünlüğü düşüncesinin sahibi Hitler gibi insanların peşinden gitmek aynı fikir akımına kapılarak hayatını devam ettirmek insanların hayata dair bakış açılarını oldukça daraltacaktır. Nazizm fikir akımı siyahileri ikinci sınıf görerek beyaz ırkların mükemmelliğini anlatmaktadır. Siyahilere “rastafaryanizm” olarak yapılan ırkçılık da olayı farklı bir boyuta taşımaktadır. Rasta bir saç stili olarak Rastafaryanizmle özdeşleşmiştir. Köleliğe bir karşıt bir tepki olarak siyahilerin kültür ve geleneklerini yaşattıklarına dair inandıkları bir değerdir. Ancak güreşçi Andrew Jonhson’ ın saç stili nedeniyle maçın hakemi tarafından maçtan çok kısa bir süre önce saçlarını kesmesini, kesmemesi halinde maçtan çekilmesi şeklinde uyarılması hem spor hem de sporcu ahlakına aykırı bir davranıştır.⁴⁸ Saç, sakal, kıyafet, ırk, ten rengi gibi faktörlerin ayrımcılığa sebep olmaması gerektiği hala insanlar tarafından algılanamamaktadır. Tüm evrenselliğiyle her milletten sporcu kabul ederek yarışmalarına olanak sağlayan olimpiyat tarihinde bile boykotlar ve ırkçılıklar sürekli devam etmiştir. IOC tarafından bu durumlara resmi bir sınırlandırılmanın getirilmesi de sancılı bir süreç halini almıştır. Savaş döneminde savaşın suçluları olarak kabul edilen ülkeler, birlik beraberlik içerisinde olimpiyatı yapmaları beklenen ülkelerin anlaşmazlık içerisine girmesi, Rodezya’nın olimpiyatlara dahil edilmesinin 40 ülke tarafından boykot edilmesi gibi olaylar da bu durumu daha da zorlaştırmıştır. Gerek ülkelerin çıkarları gerekse insanların şahsi çıkarları Uluslararası Olimpiyat Komitesi’ni katı kurallar koymaya mecbur bırakmıştır. IOC’nin aldığı kararlar boykotları resmi olarak bitirse de dolaylı yoldan devam etmektedir. Nitekim Olimpiyat oyunlarının tarihine bakıldığında Türkiye’de hiç oynanmaması resmi olarak olmasa bile dolaylı yoldan boykotun ve ırkçılığın devam ettiği gerçeğini ortaya çıkarabilir.

⁴⁸ Ünür, Farklılıkların... S:9.

Beyaz ırkın üstünlüğü fikrini savunan Nazizm düşüncesine karşılık günümüzde birçok sporcu yeşil sahalarda çok büyük başarılarla imza atmıştır. Clarence Seedorf, Paul Pogba, Romelu Lukaku, N'Golo Kanté, Sadio Mané gibi sporcular dünya yıldızı haline gelmiş, Nazizm fikrini ayaklar altına almıştır. Dünya genelinde yıldız olan bu futbolcular siyahilerin de en az beyazlar kadar yetenekli ve mükemmel olduğunu ortaya koymuşlar, hatta daha üstün olabileceğini de göstermişlerdir.

Seedorf verdiği bir demeçte “12 yıl İtalya’da oynadım, Milan’ı çalıştırdım harika da iş çıkardım ama kimse bana teklif yapmıyor. Futbolda eşitlik yok, güçlü kulüplere bakın, hiç birinin teknik direktörü siyahi değil” şeklinde açıklama yapmıştır. Liverpool, Real Madrid, Barcelona, Chelsea, Manchester United, Bayern Münih, Juventus, PSG gibi kulüplerin teknik direktörlerinin siyahi olmaması bu açıklamayı destekler niteliktedir. Elbette bu durum teknik direktörün başarısıyla da doğru orantılıdır. Geçmişten günümüze bu durum incelendiğinde bu durumun aksini kanıtlamak pek mümkün görülmemektedir.

Öte yandan Avrupa kupalarındaki müsabakalara baktığımız zaman resmi maçlarda siyahi futbolcu olmasına karşın, siyahi hakemlerin olmaması dikkat çekmektedir. Resmi olarak şartlar sağlansa bile dolaylı yoldan hala ırkçılık devam etmektedir. Spor sahalarına muz ve muz kabuğu fırlatılması, maymun taklidi yapılması veya maymun sesleri çıkarılması günümüzde hala insanlığın en üzücü görüntülerinden biri olarak devam etmektedir. Tüm bu baskılara rağmen kendisiyle barışık olan Barcelonalı futbolcu Dani Alves bir futbol maçında yere atılan muzı yiyerek ırkçılığa verilebilecek en güzel cevabı vermiştir. Bu ve benzeri olaylar günümüzde hala ırkçılığın devam ettiğini göstermektedir.

İrkçilik temelde insanların güzel ahlakla eğitimi, hoşgörülü olması ve herkese saygı duymasıyla ortadan yok edilebilir. Farklı fikir akımları yerine farklı insan hayatlarını, toplumları, ırkları ve kültürleri önemseyerek yaşamak hem cinsiyetçiliği hem de ırkçılığı ortadan kaldırabilir. Eğitim seviyesinin artmasının temel etkenlerinden birisi de farklı kültürlerin etkileşimiyle mümkün olacaktır. Böylece insanlar birbirine hoşgörüyle yaklaşacak, saygı ve sevgi çerçevesinde dünya daha yaşanabilir bir hal alacaktır.

BÖLÜM

6

İSLAMOFOBİ VE SPOR

Dr. Yusuf BARSBUĞA

BÖLÜM 6

İSLAMOFOBİ VE SPOR

Dr. Yusuf BARSBUĞA

Devletler arası ilişkilerden, çok aktörlü bir yapıya doğru gün geçtikçe hızla ilerleyen uluslararası ilişkilerde birçok etken, genel konjonktürü etkilemekte olup zincirleme bir etki oluşturmaktadır. Bu etki yalnızca devletlerin birbirleri arasında olan ilişkileri değil, aynı zamanda toplumlar arası ilişkileri de etkilemektedir. Ülkeler ya da başka bir deyişle toplumları etkileyen birçok kültürel etkenden biri de dindir. Durkheim'e göre kutsal ve kutsal olmayan pratikler arasında inanç ile beraber oluşturulan bir yapı olarak görülen din olgusunun tanımlarındaki ortak noktalar birleştirildiğinde; " insanlara belli bir hayat görüşü sunan, onları belli bir dünya görüşü içinde birleştiren kurum, bir değer biçme ve yaşama tarzı; yaratıcıya gönüllü bağlanma, birtakım şeyleri hissetme, onlara inanma ve onlara uygun şekilde faaliyette bulunma olgusu; üstün varlıkla ona inanan kişi arasındaki ilişkiden doğan tecrübenin inanan kişinin hayatındaki etkileri olarak tanımlanabilir.¹ Günümüzde de din fenomeni, birey ve toplumlar üzerinde etkisini göstermekte, insanları grup veya topluluklar şeklinde bir arada tutan bir güç olarak kendini açığa çıkarmakta, sosyal yaşamda meşrulaştırma işleviyle kendini hissettirmekle beraber din uğruna tartışmalar, anlaşmazlıklar, hatta savaşlar olabilmektedir.²

Bir ilişki biçimi olarak incelendiğinde Uluslararası İlişkiler, din ilişkisinin, birbirlerinden etkilenen ve birbirlerini de etkileyen, karmaşık bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Modern anlamda ulusların ve Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkmasından önce ve sonra din, bu ilişkinin çok önemli bir ögesini oluşturmuştur.³ Nispeten modernleşme ile beraber dogmatik düşünce yapısının etkisinin azalacağı düşünülse de din günümüzde birçok toplumda etkisini sürdürmektedir. Dini şuurun yükselişi evrensel bir olgudur. Bilimin, teknolojinin ve modernizmin

¹ Arslantürk, Z. (1998). Kutsalın Dönüşü, İstanbul: Ayışığı Yayınları.

² Okumuş, E. (2009) Social Change And Religion, Electronic Journal of Social Sciences, C.8 S.30 (323-347)

³ Sayın, Y. (2011)Din Ve Uluslararası İlişkiler: İslam'ın Dış Politika Kuramı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy.17, s.233-262

yayılp gelişmesiyle ortadan kalkacağı sanılan dinin giderek artan sosyal rolü dünyanın hiçbir yerinde inkâr edilememektedir.⁴

Bu kapsamda konumuz özelinde kapsamı derinleştirecek olursak; İslam dininin tarih sahnesinde varoluşundan itibaren, Doğu - Batı ya da Müslüman ve Hristiyan kesim olarak vurgulanan iki anlayış arasında askeri, siyasi, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel çekişmelere sahne olduğu bir gerçektir. Bu çekişmelerin, geçmişten gelen korkuları devamlı canlı tutma ve değişken şartlar dahilinde de başka korkuların ortaya çıkması hususunda önemli bir etkiye sahiplik ettiği söylenebilir. Günümüzde ise gerek geçmişten süregelen korkuların gerekse son günlerde, sebebi ne olursa olsun, gerçekleşen terör olaylarının demokrasi ve insan haklarının odağı olarak atfedilen Batı dünyasında, Müslümanlara karşı var olan ön yargıları oldukça desteklediğini ve göz önüne çıkardığını görmekteyiz.⁵ Çoğu Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen kamuoyu yoklamaları, bu ülkelerde yaşayan Müslümanlara karşı ayrımcılık ve nefretin yükselip yaygınlaştığını göstermektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde yirmi bini aşkın kişi üzerinde detaylı bir araştırma yapan Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın yayınladığı bir anket bu ülkelerde hayatını devam ettiren her üç Müslüman'dan birinin son bir yılda mutlaka ayrımcılıkla karşılaştığını ve her on Müslüman'dan birinin de saldırı veya aşağılanmaya maruz kaldığını göstermektedir.⁶

İslamofobi ilk olarak 1922'de Etienne Dinet tarafından ortaya atılmış ve daha sonra popüler bir kullanım haline getirilmiştir. 1997'de Runnymede Trust tarafından İslam'a karşı temeli olmayan bir düşmanlık ve bundan dolayı oluşan korkuyla bütün Müslümanlardan hoşlanmama olarak belirtilen İslamofobi kelimesi "İslam" ve "phobos" kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Terim olarak İslamofobi, İslam'a karşı önyargı ve Müslüman azınlığa karşı gösterilen ırkçılık şeklinde yorumlanabilir.⁷

Dünya'nın değişik bölgelerinde Müslümanlara yönelik saldırılar ve şiddet eylemleri olmakla birlikte İslamofobi kavramı daha çok Avrupa ve Amerika'da İslam korkusu ve bunun

⁴ Alpay, A. H. ve Çapcıoğlu, İ. (2019). Anthony Giddens: Yapılaşma Kuramı Ve Din Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 19 (3) , 807-823 .

⁵ Er, T., Ataman, K. (2008) İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2,s.747-770.

⁶ Aktaş, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi . Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi , 13 (1) , 31-54 .

⁷ Sherman, A., Lee Jeffrey, A., Gibbons John, M., Thompson & Hussam S., & Timani .(2009) The Islamophobia Scale: Instrument Development and Initial Validation, The International Journal for the Psychology of Religion, 19:2, 92-105

neden olduğu Müslümanlara yönelik düşmanlık ve saldırganlık eylemleriyle ilişkilendirilmektedir.⁸ İslamofobi, geçmişten süregelen kültürel, tarihsel, siyasal, ekonomik ve psikolojik birçok teolojik nedenden beslenen bir olgu olarak görülse de medya ve sosyal iletişimsizlik de bu olguyu beslemektedir.

İngiltere’de Runnymede Trust adlı kuruluşun 1997’de hazırladığı “Islamophobia: A Challenge for Us All” isimli raporda İslamofobi’nin günümüzde mevcut olması sekiz nedene bağlanmıştır.

- İslam değişen dünyanın gereklerini karşılamayan değişmez bir anlayıştadır.
- İslam ayrıştırıcı ve ötekileştirme özelliği vardır.
- İslam, rasyonel olmayan, ilkel ve cinsiyetçi tutumları barındıran bir inançtır ve önemsizdir.
- İslam, saldırgan, tehditkar, terörizmi destekleyen ve medeniyetler çatışması ile ilgilenen bir inançtır.
- İslam siyasal ve askeri kazanımlar için kullanılan siyasi bir ideolojidir.⁹

Avrupa’da etkisini artıran İslami düşünsel gelişim, bazı Avrupalı aydınların İslam’ı anlama adına çalışmalar yapmasına sebep olsa da, Oryantalizm kavramının gün yüzüne çıkması ile birlikte, İslamofobi’nin yayılmasında da artış yaratmıştır. Temel fikrinin “Batıyı, Doğudan üstün göstermek olduğu” tespit edilen Oryantalizmin bazı ünlü filmlerde işlenmesiyle İslam karşıtı görüşlerin yükseldiği görülmüştür. 2000’li yıllardan sonra Amerika’da Müslümanlara karşı şiddetin artarak hız kazandığı görülmüştür.¹⁰

Bu şiddet, ülkeler arası ilişkiler, göçmen problemleri ve daha birçok sosyokültürel anlamda toplumları etkilemektedir. Bu çerçevede toplulukları, toplumları ve hatta kitleleri etkileyen spor dünyası da bu şiddetten nasibini almaktadır. Spor, toplumları birleştiren, geniş kitleleri etkisi altına alan, uluslararası bağları geliştirerek, “dünya barışına” etki eden evrensel bir faaliyettir.¹¹ Spor, uluslararası ilişkilerde olumlu yönde büyük bir yaptırım aracı olmuş ve olmaya devam

⁸ Karşlı, N. (2013). Studying Islamophobia as Psychologically. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 13, Sayı 1, ss. 75 -100.

⁹ Karşlı, Studying... S:2.

¹⁰ Büyüktopçu, M.B. (2019) Islamophobia as Represented in German Caricatures Kafkas University Journal of the Institute of Social Sciences, 2, 91-102.

¹¹ Arı, A., Çağlayan, H.S. (2019) Spor Örgütlerin’de örgütsel adalet, Türkiye Barolar Birliği Spor Hukuku Kurulu Av. Atilla Sav Armağanı, Editör Av. Tacar ÇAĞLAR, s. 103-117.

etmektedir.¹² Ancak spor karşılaşmalarında, bu anlayıştan uzak birçok örneğe de rastlamak mümkündür. Örneğin geçtiğimiz yıllarda, Karma dövüş sanatları hafif sıklet unvan maçında İrlandalı Conor McGregor'u ile Dağıstanlı Müslüman sporcu Khabib Nurmagomedov, maç sonrası, her iki dövüşçünün ekibinin kafes içerisindeki arbedesi ve arbedenin saha dışına taşınmasıyla alakalı konular gündeme gelmiş, İrlandalı sporcunun diğer sporcunun dini ve ailesi hakkında yapmış olduğu hakaretler sonucu bu olayların yaşanmasıyla ilgili birçok haber medyada yer almıştı. Bu olay ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Dağıstan'da Müslüman karma dövüş sporcusu Khabib Nurmagomedov ile bir araya geldi. Yine İngiliz olimpiyat sporcusu Louis Smith'in, Müslümanlara hakaret eden görüntüleri İngiltere'deki Müslümanları harekete geçirdi. İngiliz Olimpiyat jimnastikçisi müslümanlara hakaret içeren bir video kaydetti. Videoda alaycı bir şekilde rükuya giderken, videonun sonlarına doğru dini ifadelerle alay edildiği görülen sporcuya karşı sosyal medyada tepki gösterildi. Sosyal ve kültürel değerler açısından bir oyunun ötesinde anlam taşıyan sporun ve dolayısıyla sporcuların bu tarz hareketleri kendilerine zarar verdiği kadar, islamofobik hareketleri kışkırtma eğiliminde değerlendirilebilir.¹³ Toplumsal anlamda ötekileştirilmekle karşı karşıya kalan Müslümanların karşılaştığı bu hareketler bazen sadece hakaret boyutunda kalmayıp cani ve teröristçe eylemlere de dönüşebilmektedir. Almanya'da, parkta çocuğunu salıncağa bindirmek isteyen Mısır kökenli kimyager ve milli sporcu Marwa El-Sherbini, kendisine sözlü hakaret eden Rusya kökenli Alman genci tarafından herkesin gözü önünde duruşma esnasında bıçaklanarak öldürülmüştür.¹⁴

Sporda islamofobi yalnızca fiziksel şiddet unsuru ile hissedilmeyip, psikolojik anlamda da çoğu Müslüman sporcuyu rahatsız ediyor. Yunanistan süper liginde oynayan, Çerkez kökenli İsrail millî takım kaptanı Bibras Natkho da bir belgeselde Müslüman olduğu için: "Azınlık olduğun zaman başarı için daha fazla çabalaman lazım" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Yine İsrailli milli futbolcu, Beram Keyal sosyal medyada yaptığı bir paylaşımda diğer Müslüman oyuncularla olan fotoğrafın altına, uzmanlar anlamında kullanılan "The bosses" yazmış. Bu yazı

¹² Algün Doğu, G., Sunay, H. (2010). Uluslararası İlişkiler ve Spor. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , VIII (3) 93-100.

¹³ Çağlayan, H.S., Arı, A. (2018). Sporda Bilimsel Yaklaşımlar, Sporda Şike, Editör: Özgür Karataş, Mehmet İlkım,s: 123-167.

¹⁴ Özüdoğru Erdoğan, H.N. (2019). İslamofobi Bağlamında Müslüman Kadın İmgesi, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:14, 7:637-651

altında oldukça saldırgan yorumlardan bir tanesi ‘Tek Fotoğrafta 6 Terörist’... İsrail’ de Müslüman-Yahudi çatışmasının sporda daha bunun gibi birçok örneğine rastlamak mümkün.¹⁵

Perspektif haber sitesinin 15 şubat 2019 tarihli haberine göre İsveç’te başörtülü sporcular hakkında yorum yapan İsveç Yüzme Federasyonu Başkanı Ulla Gustavsson; “Başörtüsü, çocuklara baskı aracı ve cinsellik göstergesi. Eğer göçmen kökenliler spor yapmak istiyorsa bunu başörtüsüz de yapabilir.” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadeler sonrasında görevden alınan Gustavsson’a medyada tepki gösterilmiştir. Britanyalı Dünya Ağır siklet boks şampiyonu Anthony Joshua’nın Dubai’de beraberindekilerle bir camide namaz kılması, sosyal medyada bir çok tepki yaratmıştır. Herhangi bir dine inanmadığını ancak saygı duyduğunu ifade eden boksörün sınır dışı edilmesine kadar önerilerde bulunan islam karşıtı holiganlar birçok hakaret içeren görüşler bildirdi.

Spor dünyası son yıllarda yalnızca sahalarda yada tribünlerde değil aynı zamanda dijital ortamda da e-spor kavramı ile oldukça ses getirmekte. Özellikle teknolojik gelişmelerin boş zaman faaliyetleri üzerinde uygulanmasıyla bireyler sporun dijital ortamdaki gelişimine olumlu yaklaşımlar sergilemişler, bunun farkında olan üreticiler de yeni bir alan geliştirme yoluna gitmişlerdir. Boş zaman değerlendirmeyeyle rahatlama, heyecan, rekabet gibi duyuların yeni arenası dijital ortamda gerçekleştirilen, dijital oyun etkinlikleri tanımı e-spor olarak tanımlanmıştır.¹⁶ Ancak ne var ki e-spor da islam karşıtı saldırıların en fazla yaşandığı mecralardan biri olmuştur. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın 2016 yılında açmış olduğu oyunlardaislamofobi.com adlı siteye göre gençlerimizin günde ortalama 8 saatini geçirdiği bilgisayar oyunlarında İslam’a, Allah’a peygambere ayetlere ve hadislerle yapılan çirkin saldırılar ve hakaretler, bugün tertemiz beyinleri farkında olmadan İslam düşmanlığına ve Müslüman-terörist algısına itmektedir. Bahsi geçen oyunlardan biri olan Guitar Hero-3 adlı nota oyununda şarkıyı çalan ve söyleyenlerin üzerine bastığı zeminde Arapça Allah ibaresi yer almakta Allah adını ayaklar altına alan bir grubun temsiliyle İslamofobik mesajlardan biri gösterilmektedir. 1 Şubat 2005’te ABD’de geliştirilen Devil May Cry-3/ Dante’s Awakening adlı bilgisayar oyununda ise Kâbe’nin kapısı, kötülüğün ve şeytanî türevlerin giriş kapısı olarak verilmektedir. 27 Ekim 2008’de piyasaya Japonya’dan sürülen

¹⁵ Türker, M. (2021). Hem kara koyun, hem günah keçisi, hem de şamaroğlanı. Bianet Bağımsız İletişim Ağı. Erişim: <https://m.bianet.org/biamag/print/237608-hem-kara-koyun-hem-gunah-kecisi-hem-de-samaroglanı>

¹⁶ Öz, N. D. ve Üstün, F. (2019). E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeği’nin (EKMÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması . Türk Spor Bilimleri Dergisi , 2 (2) , 115-125 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsbd/issue/48256/590133>

Resident Evil-4 adlı oyunda Peygamberin kabrinin kapısı (Mescidi Nebevi), zombilerin büyük giriş kapısı olarak tasvir edilmiştir. Bu oyunun bir yıl sonra çıkmış 5. versiyonunun (Resident Evil-5) kütüphanede geçen bir bölümünde ise bütün kitaplar raftayken Kur'an-ı Kerim yerde bırakılmıştır. Call Of Duty Modern Warfare adlı ABD yapımı bir oyunda Arapça, Allah güzeldir ("Allah güzeldir" şeklinde tırnak içinde yazılmalı) adlı bir hadisin bulunduğu çerçeve, kirli bir klozet kapağının üstünde resmedilmiştir.¹⁷ Bu tarz örnekler daha birçok oyunda mevcut olup, insanı bedenen veya psikolojik olarak olumlu veya olumsuz etkileyen birçok etmenden söz edilebilir, ancak psikolojik anlamda bilinçaltı boyutunda da oldukça etkili olan bu tarz oyunların İslam karşıtı söylemleri erişkin yaşta olmayan e-sporcuları olumsuz yönde etkileyecektir.¹⁸

Tansin Benn ve Symeon Dagkas'ın¹⁹ kaleme aldığı 'Olimpiyat Hareketi ve İslam kültürü: Müslüman kadınlar için çatışma veya uzlaşma' isimli makalede Müslüman sporcuların olimpiyat oyunları sırasında yaşadığı bazı sıkıntılara değinmişlerdir. Özellikle kadın sporcuların bazı branşlarda İslami giyim gerekleri nedeniyle yarışmalara katılmadığı yada inanç gereklerine uygun olmayan şekilde hareket etmeleri yönünde yönlendirildiklerine değinilen makalede sporcuların karşı karşıya kaldığı bazı zorluklar dile getirilmiştir. Evrensel bir olimpiizm ideolojisi üzerine kurulan olimpiyatların tüzüğünde yer alan, cinsiyet ve din temelinde ayrımcılık yapmamak görüşü de tüm bu durumların engellenmesi adına önemli bir gerek oluşturmaktadır.

Spor; fiziksel performans unsurlarının yanında sosyal derinliği de oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Uluslararası platformda katılımcıların belirli düzenlemeler ve kurallarla eşit temsile yetisine sahip olduğu ender alanlardan biri olan sporun, üzerindeki en büyük gölgelerden biri de eşitsizlik ve ayrımcılığa dayanan ve daha üst bir ifade ile insani olmayan islamofobi anlayışıdır. Sporun birleştirici ve barışı destekleyecek yegane bir unsur olduğunu olimpiyatlar, uluslararası spor örgütleri, uluslararası federasyonlar gibi birçok organizasyon yada kuruluş kanıtları niteliktedir. Farklı din ve kültürel yapıya sahip sporcular aynı takımda aynı amaç için beraber hareket edebilmektedir. Sporun böylesine büyük bir toplumsal işlevi yerine getirirken bu tarz

¹⁷ Kaya, C., Akıncı, A. (2008). Türkiye'de İslamofobinin Yansımaları Global Journal of Economics and Business Studies, 7;13:82-89.

¹⁸ Arı, A., Çağlayan, H.S. (2017). Relationship between Organizational Justice Perceptions and Organizational Commitment Levels of School of Physical Education and Sports Academicians. Journal of Education and Training Studies, 5 (4), 240-251.

¹⁹ Benn, T., Dagkas, S. (2013). The Olympic Movement and Islamic culture: conflict or compromise for Muslim women?, International Journal of Sport Policy and Politics, Vol. 5, No. 2, 281-294

ayırıcı, şuursuz fikirlerden etkilenmemesi adına bütün önlemlerin alınması oldukça önemli bir girişimdir. Bu kapsamda bugüne dek islamofobik hareket ve görüşlerden yada eylemlerden etkilenen bütün Müslüman sporcuların, başarı yolunda sabırla yürümeleri ve en güzel cevabı da kazanacakları zaferle vereceğinden emin olmakla beraber; sporun toplumsal ve kitlesel barışa hizmet ettiği fikrini akıllarından çıkarmamaları gerekmektedir.

'Affetmek Zaferin Zekâtıdır'

Hz. Muhammed

SPOR VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Editör
Tuncay SARIPEK